

ISSN 2081-5913

ONLINE ISSN
2545-0964

M
Y
Ś
L

EKONOMICZNA
i
POLITYCZNA

4B(83)2024

Uczelnia Łazarskiego

MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA

4B(83) 2024

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024

Kwartalnik Wydziału Ekonomii i Zarządzania Uczelni Łazarskiego
Warszawa 2024

RADA PROGRAMOWA / ADVISORY BOARD

Przewodniczący Rady Programowej: prof. zw. dr hab. Józef M. Fiszer, Instytut Studiów Politycznych PAN
(Institute of Political Studies, Polish Academy of Science)
prof. dr hab. Andrzej Antoszewski, Uniwersytet Wrocławski (University of Wrocław)
dr hab. Wojciech Bieńkowski, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
prof. dr hab. Tadeusz Bodio, Uniwersytet Warszawski (University of Warsaw)
dr Jens Boysen, Technische Universität Chemnitz (Chemnitz University of Technology)
dr Nathaniel Copsey (Aston University)
dr Małgorzata Gałązka-Sobotka, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
prof. dr Fatima Arib (Cadi Ayyad University)
dr hab. Krzysztof Łazarski, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
dr hab. Jakub Wódka, Instytut Studiów Politycznych PAN (Institute of Political Studies, Polish Academy of Science)
prof. dr hab. Bogdan Szlachta, Uniwersytet Jagielloński (Jagiellonian University)
prof. dr Anna Phirtskhalashvili (Grigol Robakidze University)
prof. dr hab. Ana Yetano Sánchez de Muniain (University of Zaragoza)
dr hab. Marcin Roman Czubała Ostapiuk (Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madryt)

KOLEGIUM REDAKCYJNE / EDITORIAL BOARD

Adrian Chojan, redaktor naczelny (editor-in-chief)
Krzysztof Beck, zastępca redaktora naczelnego (deputy editor-in-chief)
Mateusz Kuliński, sekretarz (secretary), Martin Dahl, członek (member)

REDAKTOR NAUKOWY / SCIENTIFIC EDITOR

dr Adrian Chojan

REDAKTORZY STATYSTYCZNI / STATISTIC EDITORS

Wojciech Bieńkowski, Paweł Najchalski

REDAKTORZY DZIEDZINOWI / SUBJECT EDITORS

nauki ekonomiczne (economics) – dr hab. Joanna Działo
nauki polityczne (political science), stosunki międzynarodowe (international relations),
europistyka (European studies) – prof. dr hab. Józef M. Fiszer
finanse i bankowość (finance and banking) – dr Piotr Stolarczyk
statystyka (statistics) – dr Krystyna Bąk
nauki o zarządzaniu (management) – dr hab. Aleksandra Łaskowska-Rutkowska

REDAKTOR WYDAWNICZY / PUBLISHING EDITOR

Beata Zabińska

Pełne teksty artykułów wraz ze spisem treści i streszczeniami w językach polskim i angielskim
są zamieszczone na stronie internetowej (Full texts of the articles along with the table of contents
and abstracts in Polish and English are published online under URL):
<https://mysl.lazarski.pl/pl/numery-online/archiwum/>
oraz w bazach i otwartych repozytoriach naukowych: ERIH PLUS, EBSCO, CEJSH,
CEEAS, Google Scholar, ICI Journal Master List/ICI World of Journals, BazEkon, BazHum, Arianta, CeON,
Biblioteka Nauki, Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona.

Creative Commons Attribution--NonCommercial-ShareAlike 4.0 International
(<https://creativecommons-mons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Copyright © by Uczelnia Łazarskiego, Warszawa

ISSN 2081-5913, online ISSN 2545-0964
<https://mysl.lazarski.pl>

Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego
02-662 Warszawa, ul. Świeradowska 43
e-mail: wydawnictwo@lazarski.edu.pl

SPIS TREŚCI / CONTENTS

ARTYKUŁY I STUDIA / ARTICLES AND STUDIES

Robert Dygas, Paweł Lesiak, Magdalena Suska

The Federalisation of EU Member States: The Implications for Poland's
Economy and International Relations 7

Federalizacja państw członkowskich UE – implikacje dla gospodarki Polski
i stosunków międzynarodowych 7

Daniel Czyżewski

The Role of International Trade in Economic Growth: Results from Bayesian
Model Averaging of Dynamic Panels 38

Wpływ handlu międzynarodowego na wzrost gospodarczy: wyniki
bayesowskiego uśredniania modeli paneli dynamicznych 38

Maria Andrzejak

Ewolucja stawek podatku od nieruchomości dla działalności gospodarczej
w Polsce w latach 2018–2024: analiza tendencji i uwarunkowań 59

Evolution of Real Estate Tax Rates for Business Activities in Poland
in 2018–2024: Analysis of Trends and Conditions 59

Marcin Marczyński

Migracja a bezpieczeństwo Niemiec: analiza zagrożeń, wyzwań integracyjnych
i strategii zarządzania migracją 77

Migration and German Security: Analysis of Threats, Integration Challenges
and Migration Management Strategies 77

Piotr Lewandowski, Lidia Stępińska-Ustasiak

Od innowacji do technorywalizacji. Dynamika bezpieczeństwa
technologicznego: technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia
technologiczna i protekcjonizm technologiczny 95

From Innovation to Technorivalization. The Dynamics of Technological
Security: Technocolonialism, Technonationalism, Technological
Hegemony, and Technological Protectionism 95

Nikodem Olchowski

One issue parties w Polsce – analiza porównawcza 1 2 4

One Issue Parties in Poland: A Comparative Analysis. 1 2 4

Maciej Mróz

Zjawisko ubóstwa energetycznego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej
w świetle zrównoważonego rozwoju 1 4 2

The Phenomenon of Energy Poverty in Central and Eastern European
Countries in the Context of Sustainable Development. 1 4 2

A R T Y K U Ł Y I S T U D I A

A R T I C L E S A N D S T U D I E S

Robert Dygas*, Paweł Lesiak, Magdalena Suska*****

THE FEDERALISATION OF EU MEMBER STATES: THE IMPLICATIONS FOR POLAND'S ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.25/r.dygas/p.lesiak/m.suska

INTRODUCTION

Federalism refers to a spatial or territorial division of power between two or more levels of government in a given political system. The idea of federalism in Germany has a long history rooted in the activity of the chancellor of the North German Confederation Otto von Bismarck in 1871 (Gulyakov et al., 2018). The federalism model in Germany is based on the concept that power is distributed between the Bund (federation) and the Länder (member states) and has dual participation of the people (Bundestag) and member states (Bundesrat) at the federal level.

In the opinion of some authors due to the cultural and social differences among the member states of the EU, the German concept of federalism cannot serve as the model for the EU but rather as cooperative federalism. Besides that EU is currently facing a situation in which lacking input legitimacy can no longer be compensated by effective policy outcomes (Börzel, 2005).

Furthermore, the EU has two contradicting tendencies: building the union based on federalism and intergovernmental cooperation in foreign and internal policies. For many years the idea of federalisation was built on French-German

* Warsaw School of Economics (SGH), Poland; e-mail: rdygas1@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0001-8536-0897

** Warsaw School of Economics (SGH), Poland; e-mail: plesiak@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0002-5543-918X

*** Warsaw School of Economics (SGH), Poland; e-mail: msuska@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0002-8646-9082

relations to strengthen the institutional development, establishment of the European Government and enlargement of the EURO-zone supported by foreign and security policies.

Besides that, the German model of federalism stressed the principle of subsidiarity (with no transfer of the competencies to comparable levels) (Sidjanski, 2001). In this respect, EU federalism has a growing tendency to centralise power (the vision of a super-state) rather than delegate it to the member states. This concentration of power has given the European Commission significant influence over decisions regarding the eurozone's transition into an economic-political union, environmental protection, migration, and refugee policies. Federalisation needs to be addressed in the new treaty, but recent decisions by the European Commission regarding COVID-19 lockdowns and the relocation of immigrants to member states under penalty are questionable. The pressure on member states regarding immigrant relocations led to the collapse of the Dutch government on July 7, 2023. Other countries, such as Great Britain, exited the EU (Brexit) in 2020 to assert more sovereignty and reduce dependence on EU governance.

Besides that, the concept of EU federalism pushed by Germany is consistent with the doctrine of the communist Altiero Spinelli ("The Manifest of Federal Europe: Sovereign, Social and Ecological"), who believed it was necessary to abolish the law of unanimity. Not that extreme was Friedrich von Hayek who even was against the common currency because he did not accept the situation of the monopoly of the government on the currency. He even believed that the EU should not evolve into a centralised nation-state superpower organisation (Hayek, 1990).

Poland is against the EU's federalisation future because it means losing its sovereignty. Recent events described in the introduction put Poland in the position of a guilty member state which needs to be penalised financially. The idea of federalisation may require Poland to accept a specified number of immigrants from Africa and Asia, as well as to phase out coal-based power plants (e.g., the Turów plant). However, this expectation contrasts with Germany's decision to resume coal-based power production, following the breakdown of economic ties with Russia due to the ongoing war in Ukraine. What is worth underlining is that creating a common "climate change" policy in the EU considering the main interests of 27 EU member states is a huge challenge and is not possible (Kwaśniewski et al, 2024). The centralisation of the energy policy will lead to the closing down of the power plants in Poland and the need to buy energy from Germany or France.

Other consequences that federalism in the EU may bring to Poland include a decrease in the competitiveness of Polish transportation in Europe; the significant market power of Western multinational enterprises (MNEs) in Poland; a higher unemployment rate; increased dependency on EU funds; foreign trade policy approval, especially regarding goods that can be traded with Ukraine and those that can only be transited; and increasing economic influence from China due to the EU-China Comprehensive Investment

Agreement (CAI). From economic and social perspectives, the federalism of the EU will be harmful to Poland and will bring negative consequences.

FEDERALISM – THE THEORIES OVERVIEW

According to Kinskey (1979), there may be several ways of thinking about federalism. Firstly, it can describe the theory of integration, i.e., a model of maintaining peaceful relations among states. One of the examples of such a perception of federalism is Churchill's speech of 1949 about the need to create the United States of Europe. Secondly, federalism can be interpreted as a theory of decentralisation. Then, it contradicts the idea of an absolute and centralised state. Thirdly, it can present a certain social model reflecting an active participation of citizens in political life – the respect for a pluralistic society based on the subsidiarity principle, which refers to the German social and political thought of the 19th and 20th centuries. Finally, it may result from human nature, so-called integral federalism, according to which a human interacts with other people in the society, at the same time becoming responsible for its shaping. Dosenrode (2018), identifies two approaches to the concept of federalism: the politico-ideological theory of action and the academic theory of regional integration. The first theory propagated by writers such as Richard Coudenhove-Kalergi, Jean Monnet, and Altiero Spinelli, is of political rather than academic interest. In turn, federalism theory as a theory of regional integration provides scholarship with at least two tools. Firstly, the title “federation,” introduces a large number of theories, methods, and empirical studies on how to analyse the European Union (EU) and other regional integration projects. Secondly, as a federalism theory, especially in the realist version, it provides a theory of how countries may unite peacefully.

Federations and a federal system of government have existed in a modern form since the Constitution of the USA entered into force in 1789. Next, federalism, as a mode of political organisation, was embodied in the Constitutions of the Swiss Confederation (1848) and the Dominion of Canada (1867) as well as the Commonwealth of Australia (1900) (Rath, 1978). The term “federation” and thereby “federalism” originates from the Latin word – *foedus* and means covenant, contract or pact, which were concluded in ancient Rome between the allied states (*foederati*). The act of forming such covenants was rooted in key principles of equity, partnership, reciprocity, tolerance and respect. Davis (1978) also identified the term *fides* meaning faith and thrust and the fact that covenantal federalism evolved over the years to refer to a voluntary union of people, communities or states.

One of the fundamental functions of federalism focuses on establishing a clear vertical dividing line between authority and responsibility within particular levels of the country's governing. For example, Garran (1929) understood federalism as “a form of

government in which sovereignty or political power is divided between the central and the local governments so that each within its sphere is dependent on the other". Also, Bryce (1888) described the federal and state governments as "distinct and separate in their action". According to the author, the system was "like a great factory wherein two sets of machinery are at work, their revolving wheels intermixed, their bands crossing one another, yet each set doing its work without touching or hampering the other". Hence, such a system aims at integrating heterogeneous organisms while retaining their autonomy. The federal union is a union but of a specific type, based on the formal constitutional recognition of difference and diversity. Previously, distinct/independent entities merged to form a new whole in which certain parts of their autonomous selves were combined, while other powers, competencies and functions indispensable for the preservation and promotion of their cultures, identities, interests and a sense of self-definition were retained. Elazar (1987) referred to this phenomenon calling it a "self-rule and shared rule". Also, Burges (2009) argued that the federal union is believed to have "two faces": it is both a unifying force and a means to maintain "difference and diversity". Hence, scholarship uses the term federalism to describe the political unification process among sovereign states, i.e., the formation of a single state by aggregation – federation in which central and local governments cooperate, while retaining independence and the diffusion of power within this established state.

Federalism in the context of the European Union (EU), is understood as the "application of federal principles to the process of European integration where the term integration refers to the sense of a coming together of previously separate or independent parts to form a new whole" (Burgess, 2009). In this sense two main visions (strands) of federalism after World War II can be distinguished, represented by Monnet and Spinelli. In principle, the main idea behind the theory of federalism was the assumption of the existence of an unavoidable conflict in society (Burges, 1998). Hence, the appeal of the federal idea to many Europeans resulted from both the threat of war and the practical experience of World War II. It was largely directed to the members of anti-fascist resistance movements in Europe since the federal idea was initially elaborated as an answer to Europe's post-war reality. One of the most famous Federalist documents elaborated during World War II was the Ventotene Manifesto of 1944, one of the first Resistance declarations dedicated to European integration (Lipgens, 1982; Pinder, 1998). The role of federalism in post-war European integration was emphasised in various plans for the European Union that were developed in the period between 1939 and 1945 (Wilkinson, 1981; Lipgens, 1985).

The difference between Monnet's and Spinelli's approaches was that the former argued that the ultimate goal of political integration was implicit and should be realised through gradual integration, whereas the latter wished Europe to become federalised as soon as possible. Monnet believed in the "political strategy of small concrete, economic steps, which

would culminate in a federal Europe". In contrast, Spinelli supported the radical strategy of "starting with the political institutions and a popularly endorsed treaty that would be quickly translated into the familiar statist language of a constitution" (Burgess 2009). It was the fundamental difference between these two rivalling concepts of a federal Europe that characterised the theory and the practice of European integration (Burgess 2000).

In addition to Monnet's "federalism by instalments" and Spinelli's "democratic radicalism", Roemheld (1990) and Burgess (2009) also distinguish a third strand of federalism about European integration, referred to as "integral", "personalist" or "Proudhonian" federalism, which embraces a wide range of political and sociological ideas based on the notion of European society and the dissemination of federalist principles and values across the delimited boundaries of European states. The discussed three strands of federalism emphasize the rich tradition of philosophical, ideological and empirical ideas and strategies that have been elaborated in response to the phenomenon of integrating European countries. Although Monnet's approach to Europe's building has become the most popular and successful of these political conceptions, it does not mean that the others have become useless and redundant.

It should be emphasized that in literature two terms are distinguished – federalism and federation. There is a consensus in scholarship that federalism leads to federation, i.e., the creation of a federation (Dosenrode, 2010). However, it should be emphasized that there is a firm distinction between these two concepts, originally introduced into the mainstream literature by King (1982). Namely, the former is identified as the original and driving force of the latter. The major debate revolves around the character of federalism – whether it has a normative, prescriptive nature or simply describes the emergence of a federation. Federalism can be constructed as a political ideology and/or political philosophy, comprising a wide range of different interests and identities that are arranged around different factors (e.g., historical, cultural, social, economic, ideological, philosophical) which are original reasons standing behind federation. King (1982) defined federation as an "institutional agreement, taking the form of a sovereign state and distinguished from other states solely by the fact that its central government incorporates regional units in its decision procedure on some constitutionally entrenched basis". The author further argued that while it is possible to have federalism without federation, "there can be no federation without some matching variety of federalism" King (1982).

Konopacki (2006) claimed that the differentiation between these two concepts may result from the way how federalism is realized – either bottom-up or top-down. The first approach also referred to as the minimalistic concept or moderate, evolutionary federalism (Garlińska-Bielawska, 2004), is based on the conclusion of a federal agreement among governments to establish gradually a common political system in which federalism is not a tool, but a result of establishing a new organism. Moderate/evolutionary federalists

undermine the maintenance of state sovereignty, perceiving nationalism as a factor impeding the development of international cooperation. According to them, integration is a distinctive capability of a system to function in the face of internal and external factors. There is an assumption of a self-driving process of integration embracing new areas and cooperation beginning from the sphere of economics. In this approach, the need to establish appropriate institutions is also emphasized. In turn, according to the second approach, often called the maximalist concept or radical, revolutionary, constitutionalist federalism, the establishment of a European federation is recommended, which exercises supranational power using a constitutional assembly emerged in common democratic elections or appointed by legislative bodies of states. Thus, federation is not a remote objective of integration, but a starting point. Their ultimate aim was to develop and implement a federal constitution, which would ensure the possibility of conducting an effective policy by the federal government. Radical/revolutionary federalists seeing little chance to establish the federation of West Europe postulated the necessity to diminish the state sovereignty by appointing a great number of democratic supranational institutions equipped with certain autonomy (Mally, 1973; Miklaszewski, 1991).

In consideration of federalism and federation it is also worth mentioning confederation since it is conceptually distinct from the two other concepts. However, as Burges (2009) argues the concept of confederation is often ignored or overlooked in the mainstream literature on the federal idea and European integration, which is believed to be a mistake since confederation is indispensable for a better understanding of what is meant by federal Europe. Forsyth (1981) defined confederation as a union of states in a body politic in contrast to a federation which is a union of individuals in a body politic, suggesting the unity of people (or nation). Whereas the federal concept of integration entails the abandonment of sovereign national entitlements, the opposite is in the case of confederalism. Both theories – federalism and confederalism emphasise the primacy of political over economic integration, whereas the latter excludes the supranational character of this integration. In confederalism, international institutions can operate only as a prolongation of sovereign national governments, serving as supportive, counselling and technical entities. Hence, sovereignty results from the citizens' acceptance and the community of values, beliefs and attitudes are its foundation. However, the conceptual matter is not as simple and as straightforward as the abovementioned assumptions might imply as the distinction between these two concepts – federalism and confederalism may be, in practice, blurred and imprecise.

The theory of centralism in the form of the European Union is unique and it is created by the governing institution of the EU in a democratic way through the voting of the changes of the Treaties in the European Parliament. Some discussion in the literature regarding centralism is related to the Westminster model which is not the theoretical base for the planned EU centralism (Gerring et al., 2004). An interesting

fact is that the EU member states do not raise openly the issue of their sovereignty by accepting the 245 amendments to the treaties. During the voting, 291 MEPs voted for the changes on this matter, 274 were against, with 44 abstentions. The entire concept of the changes was approved with a small number of supporters, but the economic and political consequences are for all member states in the long run.

THE EU ECONOMIC ARCHITECTURE OF INTEGRATION IN THE CONTEXT OF CENTRALISM

The international economic architecture adopted after World War II is outdated and a “concert of powers for the Global Era” is needed through world leadership, i.e. the creation of an informal central centre of power by the strongest economies in the world will restore harmony in economic development according to the Council on Foreign Relations an influential think tank -Rockefeller tank (Haas and Kupchan, 2021). Similar ideas were expressed in 2020 by former British president David Brown, who called on world leaders to create an interim world government to fight the COVID-19 coronavirus pandemic (Elliot, 2020). The idea of creating a new world government is not new. During the World Federal Movement conference in Montreux in 1947 a declaration of intention to establish a world government was signed by 50 organisations from 24 countries. A completely different concept of a “Europe of Nations” preserving the full sovereignty of member states and based on peaceful coexistence was promoted in 1950 in cooperation with Jean Monnet by Robert Schuman, the architect of European integration and the “Father of Europe”. In his declaration of May 9, 1950 Schuman proposed placing Franco-German coal and steel production under the control of a common High Authority. This organisation was to remain open to other European countries. The development of this plan was guided by the idea that waging war is not possible without controlling coal mining and steel production.

Altiero Spinelli, a member of the Italian communist party, was also concerned with the vision of the unification of the European Union, and through his Ventotene manifesto of 1941 and the so-called “Spinelli Plan” of 1984 promoted the federalist concept of EU integration, which assumed the creation of a superstate in which the sovereignty of individual countries entering and later belonging to the European Union would be limited due to the risk of internal conflicts (Menedez, 2007). Similar beliefs were held by the head of the European Commission Jean Claude Juncker, who in 2018, during his annual speech on the state of the European Union, reminded the member states to implement the provisions of the UN 2030 Agenda, including the Paris Agreement on climate protection, and to give up certain areas of sovereignty to strengthen the EU’s position in the world (SOTEU, 2018). Such concepts of European

Union integration by Altiero Spinelli and Jean Claude Juncker differ significantly from the previously described concept of its founder Robert Schuman from 1950. The fundamental difference results from shaping the integration processes, its economic effects, and the promotion of Christian values. None of the superpower countries can solve global economic and political problems on their own, such as the COVID-19 pandemic, energy transformation (decarbonization), or the implementation of the 2030 Agenda. The proposed centralism of the EU in the opinion of the author can be in some of its theory elements similar to the centralism model in China, where the ruling Communist party has the solemn power over everything doing and executing. This is an interesting comparison requiring additional research regarding the similarity between the Chinese and the EU centralization models. The more important item from the perspective of this article is to analyze the proposal of the European Parliament for the amendment of the Treaties.

Proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties

The proposal of the European Parliament for the amendment of the Treaties is enclosed in the European Parliament resolution of 22 November 2023 on proposals of the European Parliament (2023) for the amendment of the Treaties (2022/2051(INL)). This proposal numbered as P9_TA(2023)0427 was accepted by 291 MEPs voted for the report on this matter, 274 against, with 44 abstentions. The proposal introduced important changes to the institutional reforms based on the Qualified Majority Voting eliminating the “veto” option¹ and competencies of the European Commission (which changed its name to *The Member of the Executive*) granting its exclusivity to the environment and biodiversity as well as negotiations on climate change. There are also changes of replacement of the High Representative of the Union for Foreign Policy Affairs and Security by *the Union Secretary* for Foreign Affairs and Security. In that case, there are *The Union Secretaries* function for different areas replacing the High Representatives of the Union for designated areas. It is not clear yet from the proposal how the shared competencies between the Executive and the member states regarding energy, foreign affairs, external security and defence, external border policy in the area of freedom, security and justice and cross-border infrastructure will be split. There are 245 amendments and only the chosen ones are presented in Table 1. These amendments in the opinion of the authors have a direct impact on Polish economic development and international relations.

¹ Meaning: 55% of member states vote in favour – 15 out of 27 and a proposal is supported by member states representing at least 65% of the total EU population. No „veto”.

Table 1.
The chosen amendments from 245 changes to the EU Treaties

Amendment number	Description
7	The currency of the Union is the EUR
8	Qualified Majority Voting (QMV). No „veto” option
12	In case of breaching the Treaty regulations access to EU funds can be put on hold
24-25	The President of the EC is changed to the President of the EU
36	European Council is changed to The Executives
51	Military and defence policy is the competence of The European Parliament.
52	The Union establishes the Defence Union
70	One-Health approach
101	Common immigration policy
106	Introducing environmental crime and gender-based violence
118	Each member state's Economic development is assessed by the EU
159	The obligation of the EU to limit the global temperature increase and achieve a negative emission
167	The right to determine the conditions for exploiting its energy resources, its choice between different energy sources and the general structure of its energy supply by the member state (was deleted)
177	A permanent mechanism to monitor and examine foreign direct investment in the Union shall be established
184	A replacement of the High Representative of the Union for Foreign Policy Affairs and Security by the Union Secretary for Foreign Affairs and Security
245	Establishing rights for bodily autonomy and legal abortion

Source: Based on the accepted proposal P9_TA(2023)0427.

The chosen amendments presented in Table 1 introduced the tool for shifting the ruling power from EU member states to The Executives, the EU government soon. Another significant aspect is the rule of law and its superiority regarding the EU countries' constitutions and laws. In the opinion of the authors it is more related to centralism than to federalism itself. This opinion is also based on the fact that those changes were made under the influence of the neo-Marxist ideology of Altiero Spinelli

and the Spinelli Group. In Manifesto The Spinelli Group recommended concentrating EU executive powers in the hands of the European Commission. The Spinelli Group's manifesto also recommended a return to the Convention method from 2002-2003 for revising the existing Treaty framework (Kaiser, 2024).

The idea of centralism was also promoted by Daniel Cohn Bendit and Guy Verhofstadt (2012) in their manifesto. They announced in their book that a radical revolution needs to be done regarding the EU unification as a wake-up call to each EU citizen. They wanted the institutions which execute the law and the member states would not manage to stop them. This is their dream of centralism fully controlled by the EU institutions and Executives. The model of centralization of the EU has economic and political implications for the Polish economy and international relations. It is worth mentioning that some of the acts against Poland taken by the European Commission were taken in advance of future centralism so the current European Commission acted as the planned Executives. It was the case of the Rule of Law in Poland and as a consequence, funds for the National Reconstruction Plan (KPO) were blocked until there was a change in political power in Poland in October 2023. Another example can be the sending back of immigrants from Germany to Poland by the German police car to Osinowo Dolne in Poland in June 2024 without agreement with the Polish authority. The incident was discussed at a meeting between the Polish Interior Minister and his German counterpart (AFP, 2024). These events do not help international relations, especially between Poland and Germany.

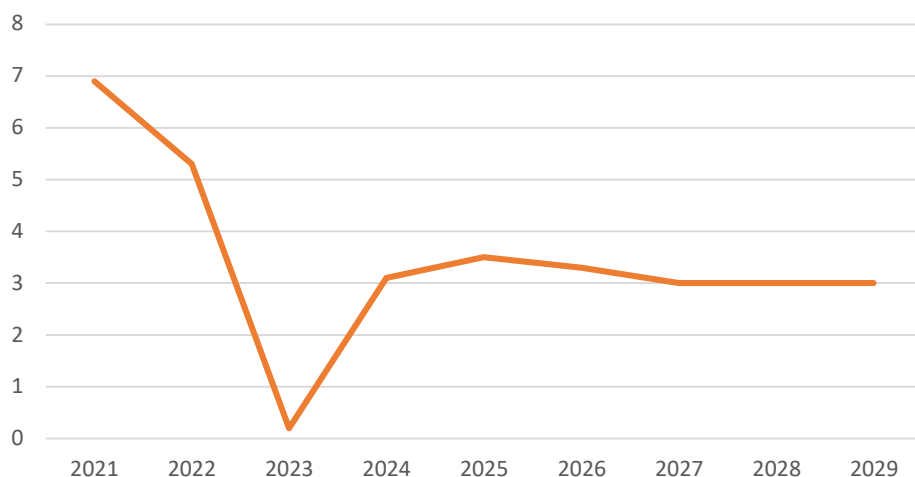
THE IMPLICATIONS FOR THE POLISH ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

The main implication of the approved changes to the EU Treaties for Poland is that Polish economic development will be in the shadow and pulled down by Germany's dominant position in the EU. The supportive aspect is that the current Polish government is in line with the political will of Germany to secure satisfied German-Polish relations even though the recent very disputable actions from the German side such as sending back the immigrants to Poland without consultations with the Polish authorities or illegal dumping the toxic waste in Poland. According to Poland's climate ministry, a total of 35,000 tonnes of waste entered Poland between 2015 and 2018, ending up mostly in southwestern provinces. Poland has repeatedly intervened with Germany at the state and federal level, calling for its removal (Pyka, 2023). Another example could be the impact of Germany not developing the sea container port of Świnoujście, which can take over some of the traffic from Germany or resign from the investment of the Central Communication Port (CPK) in Baranów. The further

EU centralization with the dominant position of Germany will bring more problems to the economic development of Poland which is not ready for such revolutionary changes, especially in the energy transformation.

Poland is the front country of the war in Ukraine and currently allocates more than 2% of its GDP for military security. The European Commission disregarded this fact and started to execute the excessive deficit procedure (EDP) against Poland and the other six countries. The solution for excessive deficit can be a high GDP growth which in the current political situation of Poland is not possible. The GDP growth of Poland in 2023 in real terms was just 0,2% yoy while in 2022 was 5,3% (GUS, 2024; IMF, 2024). It is presented in Figure 1. It was the worst result since 2004. The decrease in individual consumption had the biggest impact on that situation reaching a negative -1% change in 2023 according to GUS (2024). According to the IMF, the forecast of GDP growth in Poland is optimistic and will need to be revised as the economic situation of Poland will be affected by the fiscal decisions of the Polish government and further EU centralization.

Figure 1.
Real GDP growth (annual % change), Poland 2021-2029

Source: IMF, 2024.

The political decision regarding the further economic development of Poland together with the unclear end of the war in Ukraine made the foreign capital outflow from Poland. According to the EY report the number of FDI projects in Poland decreased by 3% year-over-year (Teigland et al 2024). It is presented in Table 2.

Table 2.
The change in the number of FDI projects in 2022-2023

Country	# Projects 2023	# Projects 2022	Change in %
Germany	733	832	-12%
Poland	229	237	-3%
France	1 194	1 259	- 5%
Hungary	77	50	54%
Switzerland	89	58	53%
Netherlands	157	147	7%
Serbia	76	74	3%

Source: The number of the FDI projects, EY report 02 May 2024.

Germany and France had several times more FDI projects than Poland even though the decrease in the number of projects was higher than in Poland. The biggest share in 2022 of the FDI in Poland belonged to The Netherlands, Germany and France. German direct investors achieved in Poland, according to the latest available National Bank of Poland data, income of PLN 23,9 billion per year (2022) which constituted 18,5% total income of direct foreign investors and was only inferior to the income of Dutch investors (PLN 31,9 billion; 24,8%) and French ones (PLN 10,1 billion; 7,8%). The return on foreign direct investment in Poland was lower in 2022 by 0,9% compared to 2021 and it was 11,7% (Hałka et al., 2024).

It still puts Germany and France in a much better investment position. In case of the execution of EDP Poland will be forced to cut the social costs and expenditures, delaying the decision to implement the tax-free level of 60 000 PLN (approx. 14 000 EUR) and limiting the eligible group of people to receive a social transfer for each kid called “+800” which is nominal 800 PLN (186 EUR) received monthly for each kid in the family. As the comparison from 2024 in Germany a similar transfer called *das Kindergeld* is 250 EUR for each kid. These social transfers helped to trigger personal spending and consumption in Poland which was an important determinant together with FDIs of GDP growth. Poland since its accession to the EU decreased the gap with the EU Western countries reaching 80% of the average GDP per capita and the average individual consumption (AIC) in the EU in 2023 (Statista, 2023). The coming social expenditure cuts due to the procedure of EDP and crawling centralism may cause Poland to increase that gap again.

Polish government nowadays tries to make the bilateral relations with Germany and other countries in Europe work positively even for the price of the Polish economic

situation and position. Germany allied with Maersk and cut the transoceanic shipment from the Polish port of Gdansk and redirected it to Hamburg in Germany. In 2023, the largest Polish port of Gdansk was the second largest port on the Baltic Sea in terms of transshipment handling a total of 81 million tons of cargo, including just over 2 million TEU (twenty-foot equivalent unit) containers (Pakulniewicz, 2024). According to Central Statistic Office (GUS) data in the first quarter of 2024, Germany's share in exports decreased by 1.5 % compared to the same period in 2023 and amounted to 27.2%, and in imports, it increased by 0.3% and accounted for 20.3%. The positive balance amounted to PLN 29.0 billion (EUR 6.7 billion) compared to PLN 40.4 billion (EUR 8.6 billion EUR) in the same period of 2023 (Adach-Stankiewicz, 2024). In 2024 Poland imported more from Germany than from China. An important fact is that Germany as a practice redirected its exports of the goods imported from China to Poland. Surprisingly Polish government agreed in July 2024 to pump the Russian gasoline to the German Schwedt refinery risking the decrease of the profits of its state-owned oil and gas company Orlen SA. Germany planned to nationalise Russian energy group Rosneft including its 54.17% stake in the Schwedt refinery (Reuters, 2024). It was not clear what the economic benefits for Poland were from this agreement.

Another change in the EU Treaties which is important not only for Poland is the obligation of the member state to adopt the EUR currency. In the case of Poland, the lack of monetary sovereignty and the transfer of several competencies of the National Bank of Poland to the ECB expands the space for EU institutions to exert pressure and blackmail against the Polish state. An example could be the suspension of the National Reconstruction Plan funds (KPO) for Poland in 2023 due to the accusations of constant breach of the Rule of Law. Another case of suspending funds from the ECB could be Ireland, and Italy where the ECB stopped buying back Italian government bonds in 2011 (Kwaśniewski et al., 2024). The Polish Złoty as the national currency besides its stabilization tool function has *the national emblem* which directly links the history and culture of the Polish people with the sovereignty. EUR currency is also problematic from the perspective of national identity. The European Union is not the country so the EUR currency has only political roots and centralizes the member states more deeply so there is no way out in case of the exit.

Context of Poland's relations with Germany, USA and Russia in the current geopolitical situation

Poland's geopolitical situation is often described as dire, particularly by Polish authors. While this perspective can be debated, there is no doubt that Poland is situated between two countries – Germany and Russia – that have been exceptionally active on the

international stage. Historically, the geopolitics of these nations have been confrontational toward the Polish state. Both countries have frequently collaborated to subjugate Poland or even divide it, as seen during the 123 years of Poland's partitions and World War II, exemplified by the Ribbentrop-Molotov Pact of August 23, 1939.

From Poland's perspective, it is also concerning that until the outbreak of the war in Ukraine in February 2022 (the war started in 2014), successive German governments, regardless of their political orientation, prioritized Russia's interests over those of their direct neighbor and NATO and EU partner, Poland.

In the case of Germany – except for Emperor Otto III over a thousand years ago – no other ruler or government has regarded Poland as a partner worth cooperating with. Instead, Poland has been perceived more as an adversary or, at the very least, a competitor hindering Germany's economic and territorial development. Notably, even long before Adolf Hitler's rise to power, in the so-called Weimar Republic, the very existence of Poland as a national entity after 123 years of partitions was widely and unanimously perceived as a threat to Germany (Winkler, 2007).

The international activity of Germany and Russia stems not only from their political and economic significance (in the case of Germany) and military power (in the case of Russia) but also from their strategic geopolitical ambitions. These ambitions are particularly evident in the case of Russia, which – significantly – is the largest country in the world by territory, not by coincidence. A statement by Russian President Vladimir Putin on April 25, 2005, during his annual State of the Nation address to the joint chambers of the Russian Federation's parliament, is symptomatic of the mindset of the Russian political elite. He declared "Above all, we should acknowledge that the collapse of the Soviet Union was a major geopolitical disaster of the century. As for the Russian nation, it became a genuine drama" (Toal, 2017).

Regarding Germany, the situation is somewhat more complex. While Russia, especially under the rule of Vladimir Putin, does not shy away from its imperialism – albeit presenting it as great-power status – Germany due to its ignominious past during World War II, acts more subtly. On the one hand, Germany adheres to an unwritten rule of restraint in public life, particularly in international relations, which involves avoiding overt expressions of national pride. In this spirit, even the lyrics of the national anthem were altered with the first verse containing the phrase "Deutschland, Deutschland über alles, über alles in der Welt!" ("Germany, Germany above all, above all in the world!") being omitted.

However, when observing public debate in Germany and interacting with the German academic community, particularly in the social sciences, one cannot help but sense that not only nationalist circles, but also moderate, centrist, and leftist groups struggle to resist the temptation of viewing themselves and their country as exceptional, better organized, more knowledgeable, or more mature than the rest of the world.

Unlike during the Nazi era, the temptation to be the best does not this time pertain to the military sphere and Germany, at least in the current generation, cannot be accused of a desire to use military force against any of its neighbors.

However, the belief in their superiority and exceptionalism is manifested in the cult of German entrepreneurship, innovation, and the ability to generate trade surpluses. These three economic aspects are also crucial to understanding the current ruling coalition's interest in transforming the EU into a European federal state, as outlined in the coalition agreement between the SPD, FDP, and Bündnis 90/Die Grünen (SPD et al. 2022).

One might assume that the leftist forces in Germany (SPD and Bündnis 90/Die Grünen), due to their pacifist slogans and desire to oppose their country's imperialist and Nazi past, would be more inclined to restrain Germany from foreign expansion. Unfortunately, this is not the case. This stems from another ideological premise – beyond pacifism – the desire to “save the world” at least in socio-cultural and ecological dimensions. German political circles, except the party labeled as extremist Alternative für Deutschland (AfD), generally argue that, because of their experience with Nazism, Germany should assume responsibility for Europe and lead the transformation of the EU into the most socially just, inclusive, ideologically tolerant, open to diversity (including LGBTQ+ aspects), environmentally friendly, climate-neutral, technologically innovative, and economically competitive region in the world.

This stance is particularly surprising because it does not involve assuming responsibility in the sense of bearing the negative consequences of World War II (such as war reparations), but rather political leadership and setting the direction for the EU's development.

As experience shows (e.g. relations with Russia, the USA and China, or the transformation of the EU's energy system), these directions align with the current German political and economic state of interest as well as Germany's broader national interests and are contrary to Poland's national interest. For example, Poland has traditionally taken a much more critical stance towards Russia's international policy than Germany and, on the other hand, has placed greater emphasis on political and military cooperation with the United States than Germany. In recent years, these differences have been most evident in the context of the construction of the joint Russian-German Nord Stream gas pipeline and the response to Russia's military aggression against Ukraine. Another good example is Poland's decision to select American companies as the primary suppliers of arms for the Polish military and to choose American Boeing over European Airbus as the supplier of passenger aircraft for the national Polish airline, PLL LOT.

It is worth emphasizing that since the unification of Germany at the end of the 19th century, economic statecraft has always held paramount importance for the country, intricately intertwining with its domestic and foreign policies. For instance,

Otto von Bismarck was the first in the world to introduce social security measures aimed at preventing unrest among workers in the emerging industrial sector. During his rule, ensuring social peace was crucial for consolidating the German state, which had emerged from the unification of various state entities (4 kingdoms, 18 principalities, and 3 free cities) and was embroiled in international disputes with France and Austria. Moreover, a strong industrial sector not only created jobs for the emerging working class but also ensured the supply of modern armaments for the Prussian army. Its technological superiority (modern artillery with rifled barrels loaded from the rear, breech-loading rifles, and telegraphic communication) was a key factor in defeating Austria first, and then France (Notkowski, 2024), which ultimately led to the proclamation of the German Empire (i.e., the Second Reich) on January 18, 1871 (Notkowski, 2024; Blume, 2012).

The situation did not change significantly in the 20th century. After World War II, ordoliberals came to prominence in West Germany and decided to implement the concept of the so-called social market economy (German: *die Soziale Marktwirtschaft*). One of its fundamental principles was to orient the economy towards exports, along with an increased emphasis on the middle class, both in terms of domestic consumption and production (German: *der Mittelstand*). The importance of large, traditional German conglomerates (German: *der Konzern*) was intended to be reduced – according to the ordoliberals, not only had these conglomerates often been involved in collaboration with the Nazis, but their market power (German: *die Marktmacht*) also stifled competition which is the primary driver of innovation in industry and commerce.

Although the market position of German conglomerates was not successfully weakened, it can be confidently stated that a strong middle class emerged in Germany, modeled after the American example, encompassing both consumers and producers. However, the key difference lies in the fact that in many industries domestic demand (the internal market) in the USA is sufficient to absorb national production, whereas Germany – even with the numerical growth of its middle class and its purchasing power – must export a significant portion of its production because its production capacity exceeds domestic demand.

Except for certain niche markets, German producers – even those without ambitions to conquer the world with their products – cannot limit themselves solely to serving the domestic market and this is not only due to insufficient domestic demand. This necessity is closely tied to the liberalization and globalization of international trade. Globally operating producers can leverage economies of scale in production and sales to reduce unit production costs making their products more price-competitive. Since the largest global producers (known as “global players”) are also present in the German market, German producers must similarly increase the scale of their production and sales effectively compelling them to engage in foreign expansion.

As can be seen, the ideological foundations of the German social market economy and practical reasons (the need to compete in the global market) make exports the backbone of the German economy. This dependence on exports is further reinforced by the existence of large German conglomerates which, contrary to the ordoliberals' intentions, were not dismantled and whose market power and production capacity grew steadily in the second half of the 20th century. It could even be said that Germany is not a country with a strong industrial sector; rather, it is industrial conglomerates that possess their own country. This is, of course, a paraphrase of the famous assertion about Prussia which was said not to be a country with a strong army, but rather an army with its own country.

This is not merely a clever rhetorical phrase or hyperbole. Indeed, in German literature there is a thesis that in the second half of the 20th century the country was effectively governed by a group of several dozen of the wealthiest industrial families. The term "Deutschland AG" (literally "Germany Inc.") was even introduced to describe the close-knit business, financial and social connections between German industrial conglomerates, banks, insurers and public authorities. These connections were aimed at reducing domestic competition (economic cannibalism) and strengthening the market power of German companies both nationally and internationally.

Although it is claimed that "Deutschland AG" disintegrated at the beginning of the 21st century (Pollert et al. 2013), the authors argue that this is not entirely true. Indeed, changes in German economic law and the acquisition of shares in German conglomerates by foreign entities have loosened the traditional intra-German economic ties. However, these connections still exist. This is evidenced by the pursuit of so-called "national solutions" (German: *Nationale Lösung*) in cases where companies of significant importance to Germany face bankruptcy (e.g. the rescue of the Meyer Werft shipyard from insolvency in August 2024 (Greive, 2024) or in addressing serious problems in the German economy. The search for national solutions reflects the prioritization of national economic interests over international cooperation. In practice, this means striving to maintain German capital's control over German enterprises and safeguarding the so-called Wirtschaftsstandort Deutschland which refers to the competitiveness of the German market and Germany's competitiveness as a location for conducting business.

The transformation of the EU into a federal state with a dominant presence of German officials in its central structures would likely enable German conglomerates to indirectly gain control over the productive resources (factors of production) in other member states. This could be achieved by shaping EU legislation and conducting economic policy, as well as other sectoral policies that impact economic activity (including climate and energy policies) in a way that primarily considers Germany's national interests and the interests of the most influential groups within Germany. In this way, Germany could attain a level of industrial capacity and domestic demand (in

this case the equivalent of internal EU demand) that would place it on par with the much larger populations and economies of the United States and China.

From Poland's perspective geopolitics is the greatest threat in this context. This is where the most significant differences in interests between Poland and other EU countries, particularly Germany, become apparent. These differences primarily concern varying perceptions of security – military, energy, and supply chains – and international relations, for example, with the United States and Russia.

In the realm of military security, it must be emphasized that this factor has an exceptionally strong impact on Poland's economy, given its geopolitical situation. Poland's proximity to an imperialist-minded Russia has for centuries posed a strategic threat to the country's economic interests. This is largely due to the high risk of armed conflicts, as well as Russia's political tradition of seeking to politically and economically subordinate neighboring countries and destabilize them what naturally discourages investors from engaging in cooperation with these regions.

Therefore, membership in the North Atlantic Treaty Organization (NATO) should be regarded as one of the most critical factors determining Poland's international competitiveness. This is so evident to Poles that, while membership in the European Union may be contested by certain groups and political forces membership in the defence alliance is universally considered a paramount Polish *raison d'état*.

Given this situation, Poland cannot accept any questioning of its membership in NATO, which, however, is being challenged by some segments of the German political class ranging from the far left to the far right. Even if the membership itself is not questioned the nature of that membership is.

Firstly, Germany argues that the expansion of NATO to include Central and Eastern European countries was contrary to agreements with Russia, according to which, in exchange for Russia's consent to the reunification of West and East Germany, NATO would not expand eastward. Secondly, they assert that the presence of NATO troops on the territory of former Warsaw Pact members raises legitimate concerns for Russia about its security. Thirdly, they argue that Russia made the greatest contribution to defeating Nazism during World War II and thus it is immoral to threaten Russia militarily and there should always be an understanding of the "soul of the Russian nation". Fourthly, they warn that no war can be won against Russia due to the country's possession of the largest nuclear arsenal in the world.

Germany's reaction to Russia's aggression against Ukraine in 2014 starkly illustrated these views. The German government, especially in the early stages, was very restrained both in commenting on Russia's actions and in providing political and military assistance to the attacked Ukrainians. In official statements as well as in the German media, there was an evident avoidance of labeling Russia's actions as criminal, terrorist, or murderous. Each time, for example, when Russian forces violated the airspace of NATO

countries or when military actions or their effects (such as bombings) directly impacted the territory of one of NATO's eastern flank countries, German politicians – including the Minister of Defence and the Chancellor – categorically opposed any decisive NATO response suggesting that it would lead to unnecessary escalation of the conflict. It was even argued that during a war it is always possible that missiles might unintentionally fall on neighboring countries.

All German political forces, except a few politicians, particularly from the CDU opposed sending heavy and long-range German weapons to the Ukrainians who had been attacked by Russia. Once again, the argument of avoiding escalation at all costs was raised.

It is important to emphasize that in the German perception of the geopolitical situation the national interests and security of the NATO eastern flank countries hold marginal significance. This approach is not new. In this context, it is worth recalling the opinion of the late German Chancellor Helmut Schmidt who served from 1974 to 1982 and is still highly respected by the German political and intellectual elites. He was categorically opposed to NATO's eastward expansion arguing that it could unnecessarily provoke Russia. While serving as Federal Chancellor he was also an advocate of not supporting the struggles of Polish workers associated with the NSZZ "Solidarity" movement again due to concerns about Russia's reaction. Interestingly, at that time, the German public in a somewhat grassroots manner, provided spiritual and material support to the Poles, but notably without the top-down backing of the federal authorities (Rydel, 2022).

While Germany's (previously West Germany's) efforts to maintain friendly relations with Russia (formerly the Soviet Union) during the Cold War could be explained by the desire to secure Kremlin approval for the reunification of West and East Germany the situation is now less clear-cut given that the Central and Eastern European countries (CEE) are partners with Germany in both the EU and NATO. It appears that Germany's certain deference toward Russia, at the expense of its CEE partners stems from a combination of factors: a historical institutional arrogance towards smaller nations ingrained in German political culture, partly corruption (as evidenced by the case of former German Chancellor Gerhard Schröder) and most importantly national interest. Germany relies on cheap Russian resources, including energy supplies, to effectively compete in the global industrial goods market.

Moreover, as previously mentioned, Germany asserts itself as the leader of the EU. However, this goal is more challenging to achieve due to the strong transatlantic ties and close political, military and economic relations that countries like Poland maintain with the United States. For Poland the United States serves as an alternative source for military technology and energy supplies, among other needs, compared to Germany. Therefore, by strengthening ties with Russia or China, Germany attempts to counterbalance the influence of the United States in Europe.

The creation of a European federal state with exclusive competencies in international relations, dominated by German officials, aligns with the ambitions of the German political and economic elites to strengthen Germany's geopolitical position. The importance of this goal for Germany is underscored by its long-standing efforts to secure a permanent seat on the United Nations Security Council. Currently, the Council comprises five permanent members (China, France, Russia, the United States, and the United Kingdom) and ten non-permanent members elected for two-year terms.

Membership in the most important body of the United Nations would not only enhance Germany's prestige on the global stage but also strengthen its negotiating position in international economic relations. This would particularly bolster Germany's political role within the EU, especially since after Brexit, France is the only EU member state with a permanent seat on the UN Security Council. It is worth noting that only the permanent members of the Council have the right to veto.

German representatives argue that their country deserves a permanent seat on the UN Security Council due to Germany's significant involvement in the functioning of the UN, particularly in terms of financial contributions (Handelsblatt, 2023).

From a historical perspective it appears that Germany's rise in the international hierarchy could be risky for Poland in certain circumstances. It is important to remember that the predecessor of the UN, the League of Nations played a significant role in resolving border disputes between Poland and Germany after World War I. It cannot be ruled out that in the future similar disputes could arise between the two countries with international organizations such as the UN acting as mediators. Potential disputes might involve war reparations from Germany to Poland, the delineation of mutual borders, the treatment of national minorities or economic issues including the development of economic infrastructure.

In recent years, Germany has already used EU institutions to exert influence over Poland. For example, under the pretext of Poland not adhering to the rule of law standards access to EU funds was restricted. These funds were unfrozen after the 2023 parliamentary elections in Poland when political groups favourable to Germany won the elections.

Germany also supports non-governmental organizations that undermine Poland's sovereignty. This support is provided under noble banners such as environmental protection, minority rights and sexual rights. One such organization is the Silesian Autonomy Movement (RAŚ) which advocates for the recognition of Silesia's autonomy and the recognition of Silesians as a distinct nation with their language. This organization receives moral, political and financial support from various German circles (e.g. the so-called expellees from Silesia and Prussia organized in the Bund der Vertriebenen which is visited annually by successive German chancellors) with at least the tacit approval of the federal government.

If a federal European state were to be established which would assume most of the sovereign competencies from EU member states Germany could exert influence over countries like Poland through an entire system of interconnected organizations: federal European, international (e.g. the UN) and non-governmental (e.g. RAŚ). Unfortunately, one could envision a grim scenario in which Poles lacking full state sovereignty within the framework of a European federal state are deprived of regions such as Silesia, Pomerania and Masuria. This could occur if the authorities of the European federal state were to conclude that these regions would be better managed if granted independence from the Polish local administration. It is further conceivable that these now-autonomous regions might decide to join regions administered by Germany. In this way another partition of Poland could occur without the use of military force.

The idea of uniting 27 countries into a single state is, one might say, extraordinary, but so too has been Germany's situation at the turn of the 21st century and in the present. Germany began to be referred to as the "sick man of Europe" (Erencin et al., 2024). From being the "world export champion" and a leading country in terms of innovation Germany transformed into a nation with rapidly rising production costs, increasing bureaucratization of economic life, growing old population and a hedonistic youth lacking the traditional German work ethic.

The outbreak of the war in Ukraine also abruptly shattered the comfortable and low-cost geopolitical arrangement from Germany's perspective. In this arrangement, Germany effectively outsourced its national responsibilities for ensuring military, energy, environmental and economic security to foreign countries. Military security was transferred to the United States, energy security to Russia, and environmental and cost security to China. One could say that Germany, as a state, engaged in the offshoring of fundamental state functions related to broad national security.

As a result of Russia's open military aggression against Ukraine this geopolitical arrangement has rapidly unraveled. Most notably, the supply of energy resources from Russia to Germany has been drastically reduced. At the time of writing it is difficult to definitively state whether these supplies have been entirely cut off since gas and oil from Russia may still be reaching Germany unofficially through third countries not involved in the mutual trade sanctions between the EU and Russia. Nevertheless, it can be said that the traditional supply channels for gas and oil from Russia to Germany, including the most well-known German-Russian energy project – the Nord Stream pipeline which lies on the Baltic Sea floor – are no longer functioning. As a result, Germany has had to source natural gas and oil from other, more expensive suppliers. This led to a sharp increase in energy prices in the country during 2022 and 2023. At the peak of these increases, around the end of 2022, the price of imported natural gas in Germany reached ten times the average price level of this energy carrier in 2021 (Chen et al., 2023). Although energy prices have since stabilized at a lower level they

remain high enough to significantly reduce the price competitiveness of German exports particularly when compared to the United States.

The war in Ukraine has also complicated Germany's political and economic relations with China, as the People's Republic – albeit with some restraint – supports Russia. Considering this, as well as China's diplomatic and military provocations against Taiwan and the experiences drawn from the Covid-19 pandemic (such as the frequent and unannounced disruptions of supply chains between China and Europe due to so-called lockdowns in Chinese factories and seaports) China is no longer regarded as a reliable and predictable trading partner. Consequently, in Germany, as well as in other EU countries, the possibility of gradually reducing dependency on goods from Asia is being explored by relocating production facilities to Europe. Particular emphasis is being placed on products having economic and military significance what was highlighted by the coronavirus pandemic and the war in Ukraine. One such product is semiconductor chips which are essential for the functioning of most modern consumer goods and military equipment that contain electronic systems.

However, the physical relocation of production from Asia to Europe faces significant obstacles, primarily related to the pro-environmental energy transition, stringent EU environmental protection standards (including CO₂ emission limits), a shortage of skilled workers, the potential for a sharp increase in road transport and likely retaliatory measures from China. China is the world's largest recipient of European (including German) industrial investments and simultaneously the largest market for many EU producers.

If, however, large-scale reindustrialization were to occur within the EU the question would arise as to where specifically within the EU new industrial plants would be established and under what conditions. As noted, EU regulations concerning environmental protection, particularly climate-related standards, have become so stringent that increasingly fewer EU enterprises can comply with them.

In terms of its transit location, economic infrastructure (including transportation), access to a skilled workforce and the ability to supply energy to industry Poland is well-positioned to attract new industrial investments. However, the federalization of the EU could change this situation. Already, the EU's climate policy (the Fit for 55 program, the EU Emissions Trading System), protests from neighboring countries and actions by environmental activists supported by EU institutions, including the CJEU are gradually turning Poland into a barren land. This is evidenced by the case of the Turów lignite mine and power plant in southwestern Poland which faces the threat of closure mainly due to protests from Czechs but also from Germans and environmental groups, backed by court rulings, including those of the CJEU. Another example is the Oder River waterway and the seaport in Świnoujście. Planned investments there,

including the construction of a deep-water container terminal in Świnoujście are facing opposition from Germany and environmentalists.

Unfortunately, as much evidence suggests, environmental issues are not always the true reason behind the blocking of Poland's economic development. In the case of Turów it should be noted that similar industrial installations operate on the Czech and German sides of the border. In the case of the Oder River waterway and the port in Świnoujście it can be assumed that Germany's actions play a behind-the-scenes role related to its efforts to maintain a strong competitive position for German seaports on the European maritime freight market, particularly the port of Hamburg. For clarification, it should be added that the development of seaports on the Gulf of Gdańsk has contributed to a significant decline in demand for services at the port of Hamburg. Consequently Germany, unfortunately from the Polish perspective successfully persuaded the world's second-largest Danish container operator A.P. Møller-Mærsk A/S, in 2024 to end direct transoceanic routes between Poland and China entering into cooperation with the German container operator Hapag-Lloyd AG as part of the so-called Gemini Cooperation resulting in the transfer of operations from Poland to German ports.

Interestingly, one of the reasons cited for bypassing Poland in the transoceanic connection network was lower CO2 emissions (Ciszak, 2024). Starting in 2025 containers transported by ships belonging to the Gemini Cooperation destined for Poland will first be transhipped at German ports before being delivered to the port of Gdańsk using shuttle feeder ships.

It is noteworthy in this context that ecology does not play the same role when it comes to the distribution of Chinese goods within the EU via the New Silk Road railway. Some containers from China destined for Poland first transit through Poland to the western German transshipment hub in Duisburg only to return to Poland along the same route. Poland has been unable to change this situation because it benefits Germany – despite the increased CO2 emissions – to participate in the customs and logistical handling of goods involved in Poland's foreign trade.

It must be emphasized that under the current legal framework Poland can compete with Germany in the EU transport market and, despite obstruction from EU institutions or Germany itself, can relatively independently make investment decisions (as evidenced by the development of the deep-water container terminal in Świnoujście or the Central Communication Port which is intended to facilitate trade along the New Silk Road). However, if a federal state were to replace the current EU, decisions regarding strategic investments in Poland could be made without any influence from Poland or the Polish people. In effect, the decisions would be made by those nations whose representatives hold the most key positions in the new state entity. Currently the majority of EU officials come from Germany and France and these member states also

set the direction for the development of the EU. Since Poland's geopolitical interests diverge significantly from those of these countries it is not in Poland's national interest to support the transformation of the EU into a federal state.

To illustrate the geopolitical relations between Poland and Germany more vividly a few historical examples can be cited. In the 10th century AD, Poland had the option to accept Christianity from either Germany or the Czechs; it chose the Czechs. In the 1930s, Poland could have chosen an alliance with Hitler or with France and England; it chose France and England. Today, Poland can choose the American offer to build nuclear power plants or purchase wind turbines from Germany's Siemens.

From a scientific perspective these relations are perhaps best described by the "dictator's dilemma" from the game theory. Germany and France are presenting the rest of the EU member states with the following choice: either a federal European state is created or there will be a two-speed union, or even a dissolution of the current grouping. The problem for Germany and France is that they desire as much power as possible in the new formula for European integration without veto rights for smaller states. However, for now, they not only have to consider the opinions of these smaller states but also the existing EU policies on climate, energy and migration which are causing social unrest in many parts of the old EU-15.

The {decision-making} decision taking dilemma for Poland, on the other hand, lies in the fact that uncritically accepting increasingly controversial proposals for the development of the EU – mainly in the areas of transport, energy, climate and migration policies – threatens the deindustrialization of the country and the impoverishment of its society. Conversely the potential exit from the EU – due to the extensive network of mutual economic ties and the militaristic stance of the Russian Federation – poses the same risks, although the scale of negative outcomes may vary.

CONCLUSIONS

Having in mind that the European Parliament approved the proceeding regarding the proposal of the 245 changes to the EU Treaties Poland will be one of the EU lands fully controlled in the economic and political sense by a self-called leader of the EU – Germany. The centralization is a significant risk to the loss of the sovereignty of Poland and also building its economic competitive position in the EU market managed by the EU leaders. The further process of the proposed changes to the EU Treaties continues and it can take a couple of years more to be fully accepted. The result of the latest EP elections on the 9th of June 2024 enforced the EPP party which together with Spinelli Group will be the main supporter of accepting these changes. Polish-German relations are crucial for building up mutual partnership relations but the decisions of Germany

are not supporting this partnership. In the 30 years, Poland managed to reach 80% of the average annual GDP per capita level but the centralization process and the Excessive Deficit Procedure (EDP) against Poland without the possibility of strong GDP growth can widen the gap of the GDP per capita among Poland and the Western EU countries. It also relates to other countries which joined the EU after 2004. Poland will have very limited influence on the defense policy regarding the war in Ukraine even as the east EU frontier country and will have to respect the decisions of Germany and France in the international relations with Ukraine, the USA, China, India and Russia. The coming year 2025 is important as Poland will take the mandate after Hungary for leadership of the EU. Poland would not have any executive power during that time but rather a more representative one and could initiate some new ideas and develop its international relations. When the centralisation happens the area of foreign affairs will become one of the shared competencies with the Executive of the EU. This fact may have an impact on international trade and free trade agreements which will be controlled by the Executive of the EU.

The proposed centralism of the EU in the opinion of the authors can be in some of its theory elements similar to the centralism model in China, where the ruling Communist party has the solemn power over everything doing and executing. This is an interesting comparison (which requires} requiring additional research regarding the similarity between the Chinese and the EU centralization models.

REFERENCES

- Adach-Stankiewicz, E. (2024). *Obroty towarowe handlu zagranicznego ogółem 15.05.2024 r. i według krajów w styczniu – marcu 2024 r.*, GUS 2024, pp. 1-6, file:///C:/Users/Robert/Downloads/obroty_towarowe_handlu_zagranicznego_ogolem_i_wedlug_krajow_w_styczniu-marcu_2024_r.pdf, accessed 10.07.2024.
- AFP (2024). Poland confronts Germany over migrant border 'drop-off', published 18 Jun, 2024 CET.
- Updated: Tue 18 Jun 2024 09:14 CET, <https://www.thelocal.de/20240618/poland-confronts-germany-over-migrant-border-drop-off>, accessed 10.07.2024.
- Blume, D. (2012). 1871 – Reichsgründung im Krieg, Deutsches Historisches Museum, <https://www.dhm.de/lemo/rueckblick/1871-reichsgruendung-im-krieg.html>, Berlin. Published: March 2012.
- Börzel, T. (2005). *What can federalism teach us about the European Union? The German experience*, Regional & Federal Studies, 15:2, pp. 245-257, <https://doi.org/10.1080/13597560500115626>.
- Bryce, J. (1888). *The American Commonwealth*, vol. I. MacMillan, London.

- Burges, M. (1998). *Federalism and European Union: Political ideas, influences and strategies in European Community, 1972-1987*, Routledge, London.
- Burges, M. (2000). *The securitization of economic identity: Reason and culture in the European Monetary Union*, in J. Burges, O. Tunander (eds.), *European security identities: contested understandings of EU and NATO. PRIO Report 2/2000*, Oslo, pp. 57-80.
- Burges, M. (2009). *Federalism*, in: A. Wiener, T. Diez, *European integration theory*, 2nd edition, Oxford University Press, Oxford.
- Chen, Y., Lan, T., Mineshima Aiko, Zhou, J. (2023). *Impact of High Energy Prices on Germany's Potential Output*, IMF Selected Issues Papers, Paper No. 2023/059. Published: July 17, 2023.
- Ciszak, P. (2024). *Maersk wycofa oceaniczne połączenia z Polską. Mamy odpowiedź*. Published: June 17, 2024.
- Davis, R.S. (1978). *The federal principle: A journey through time and the quest for a meaning*. University of California Press, London.
- Dosenrode, S. (2010). *Federalism Theory and Neo-functionalism: Elements for an analytical framework*. Perspectives on Federalism, vol. 2, no. 3, pp. 1-28.
- Dosenrode, S. (2018). *Federalism as a theory of regional integration*. Oxford: Oxford University Press.
- Elazar, D.J. (1987). *Exploring federalism*, University of Alabama Press, Tuscaloosa, AL.
- Elliot, L., (2020). *Gordon Brown calls for global government to tackle coronavirus*, The Guardian 26.03.2020, <https://www.theguardian.com/politics/2020/mar/26/gordon-brown-calls-for-global-government-to-tackle-coronavirus> accessed 10.07.2024.
- Erencin, C., Evenett Simon J., Reitz, F. (2024). *Is the German economy the 'Sick Man of Europe' once again?* IMD, <https://www.imd.org/ibyimd/competitiveness/is-the-german-economy-the-sick-man-of-europe-once-again/>. Published: January 9, 2024.
- European Parliament (2023). *Proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties*, (2022/2051(INL)), 22 November 2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0427_EN.html accessed 10.07.2024.
- Fijałkowska, B., Żukowski, A. (2002). *Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Forysth, M. (1981). *Unions of states: The theory and practice of confederation*, Leicester University Press.
- Garlińska-Bielawska, J. (2004). *Formy i modele integracji gospodarczej*. Zeszyty Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Krakowie, no. 639, pp. 39-52.
- Garran, R. (1929). Report of the Royal Commission on Australian Constitution.

- Gerring, J., Thacker, S., Moreno, C. (2004). *Normative Models of Democratic Governance: Decentralism, Centralism, and Centripetalism*, Boston University June 25, 2004, pp. 1-42, <https://www.bu.edu/sthacker/files/2012/01/Normative-Models-of-Democratic-Governance-Decentralism-Centralism-and-Centripetalism.pdf>, accessed 10.07.2024.
- Greive, M., Koenen, J., Olk, J. (2024), *Bund will angeschlagene Meyer Werft retten*, wydanie internetowe dziennika "Handelsblatt", <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/papenburg-bund-will-angeschlagene-meyer-werft-retten/100062037.html>. Published: August 22, 2024.
- Gulyakov, A., Malko, A., Salomatin, A. (2018). *Genesis of federalism in EU countries*, Современная Европа, 2018, №1, pp. 36—46, <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2018/1-2018/4.pdf>, accessed 10.07.2024.
- GUS (2024). Produkt krajowy brutto w 2023 r. – szacunek wstępny, Główny Urząd Statystyczny 31.01.2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/roczne-rachunki-narodowe/produkt-krajowy-brutto-w-2023-roku-szacunek-wstepny,2,13.html>, accessed 10.07.2024.
- Haas, R., Kupchan, Ch., (2021). *A Concert of Powers for a Global Era*, Council of Foreign Relations, <https://www.cfr.org/article/concert-powers-global-era> 25.03.2021, accessed 10.07.2024.
- Hałka, A., Jach, Ł., Kupc, M., Wyroba, K. (2024). *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce i polskie inwestycje bezpośrednie za granicą w 2022 roku*, Raport NBP 2024, Warszawa, Narodowy Bank Polski, https://nbp.pl/wp-content/uploads/2024/02/NWESTYCJE_ZAGRANICZNE_BEZPOSREDNIE_W_POLSCE_2022-003.pdf, accessed 10.07.2024.
- Handelsblatt (2023). *Regierungskreise: Deutschland will ständigen Sitz im UN-Sicherheitsrat*, wydanie internetowe dziennika "Handelsblatt", <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/verteidigung-regierungskreise-deutschland-will-staendigen-sitz-im-un-sicherheitsrat/29389466.html>. Published: September 13, 2023.
- Hayek, F. (1990). *Denationalisation of Money – The Argument Refined*, 3rd Edition, London: The Institute of Economic Affairs, 1990, pp. 24
- IMF (2024). https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/POL?zoom=POL&highlight=POL, accessed 10.07.2024.
- Kaiser, W. (2024). *Federalism in the European Parliament From Ventotene to the Spinelli Group*, European Parliament History Service, Members' Research Service, PE 760.354 – March 2024, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760354/EPRS_BRI\(2024\)760354_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760354/EPRS_BRI(2024)760354_EN.pdf), accessed 10.07.2024.
- King, P. (1982). *Federalism and federation*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.

- Kinsky, F. (1979). *Personalism and federalism*. The Journal of Federalism, vol. 9, no. 4, pp. 131-156.
- Konopacki, S. (2006). *Dylematy federalizmu europejskiego*. Studia Europejskie, no. 2.
- Kwaśniewski, J. (Ed.), Bernaciak, N., Bonisławski, K., Gęsiak, K., Głowacki, P., Ignaszczak, P., Jabłoński, J., Nowak, M., Puzio, M., Trych, J. (2024). *Po co nam suwerenność? 10 obszarów postulowanej cesji narodowej suwerenności w świetle rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie propozycji dotyczących zmiany Traktatów*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris, Warszawa 2024, pp. 23-93.
- Lipgens, W. (1982). *A history of European integration, 1945-1947: The formation of the European Unity Movement*, vol. 1. Clarendon Press, Oxford.
- Lipgens, W. (1985). *Documents on European integration*, vols 1 and 2. De Gruyter, Berlin.
- Mally, G. (1973). *The European Community in perspective – the new Europe. The United States and The World*. Lexington Books, Lexington, MA.
- Menedez, A.J. (2007). *Altiero Spinelli: From Ventotene to the European Constitution*. Centre for European Studies University of Oslo, Arena report 01/2007, pp. 11-28.
- Miklaszewski, S. (1991). *Mechanizm regionalnej integracji gospodarczej w teorii i praktyce Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*. Zeszyty Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Seria Specjalna, Monografie, no. 99.
- Notkowski, A. (2024). *Cesarstwo Niemieckie – zwycięski plan Bismarcka*, Portal Polskiego Radia, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1569905,Cesarstwo-Niemieckie-zwycieski-plan-Bismarcka>. Published: January 18, 2024.
- Pakulniewicz, M. (2024). *Maersk to suspend direct services between Gdansk and Asia*, published 20.06.2024, <https://trans.info/en/gdansk-and-asia-389939>, accessed 10.07.2024.
- Pinder, J. (1998). *Altiero Spinelli and the British Federalists*, Federal Trust, London.
- Pollert, A., Kirchner, B., Morato Polzin, J. (2013). *Duden Wirtschaft von A bis Z*, 5. Auflage, Dudenverlag 2013, pp. 63.
- Pyka, A. (2023). *Poland files complaint to EU court against Germany over illegal export of waste*, Notes from Poland November 2023, <https://notesfrompoland.com/2023/11/28/poland-files-complaint-to-eu-court-against-germany-over-illegal-export-of-waste/>, accessed 10.07.2024.
- Rath, S. (1978). *Federalism: A conceptual analysis*. The Indian Journal of Political Science, vol. 39, no. 4, pp. 573-586.
- Reuters (2024). *Poland has committed to supplying crude if Schwedt nationalised, Germany says*, published February 13, 2024 3:01 PM GMT+1, <https://www.reuters.com/business/energy/germanys-habeck-poland-committed-crude-supply-case-schwedt-nationalization-2024-02-13/>, accessed 11.07.2024.

- Roemheld, L. (1990). *Integral federalism: Model for Europe – a way towards a personal group society*. Peter Lang, Frankfurt/M.
- Rydel, J. (2020). *The ups and downs of German-Polish reconciliation*, European Network Remembrance and Solidarity, <https://enrs.eu/article/the-ups-and-downs-of-german-polish-reconciliation>, Warszawa. Published: September 14, 2022.
- Sidjanski, D. (2001). *The federal approach to European Union or the quest for unprecedented European federalism*, Research and Policy, Paper No. 14, Norte Europe, July 2001, pp. 1-93, <https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2020/08/etud14-en-1.pdf>, accessed 10.07.2024.
- SOTEU (2018). The hour of european sovereignty By Jean-Claude Juncker, President of the European Commission, 12 September 2018, <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2018/sep/eu-com-soteu-juncker-full-speech-12-9-18.pdf>, accessed 10.07.2024.
- SPD, B'90/Die Grünen, FDP (2022). Mehr Fortschritt wagen. Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Koalitionsvertrag 2021 – 2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (SPD), Bündnis 90 / Die Grünen und den Freien Demokraten (FDP), pp. 104–105.
- Statista (2023). GDP per capita, consumption per capita and price level indices, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices, accessed 10.07.2024.
- Teigland, J., Bax, H.J., Lhermitte, M. (2024). *Why optimism remains in Europe as foreign direct investment declines*, EY report published 02 May 2024, https://www.ey.com/en_gl/foreign-direct-investment-surveys/optimism-remains-in-europe-as-foreign-direct-investment-declines, accessed 10.07.2024.
- Toal, G. (2017). *Near abroad. Putin, the West, and the contest over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press 2017, pp. 55.
- Wilkinson, J. (1981). *The Intellectual Resistance in Europe*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Winkler, H.A. (2007). *Germany: The Long Road West*, Vol. 2: 1933–1990, Oxford University Press, pp. 77.

THE FEDERALISATION OF EU MEMBER STATES: THE IMPLICATIONS FOR POLAND'S ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract

This article aims to assess the potential impact of the envisaged European Union (EU) federalisation on Poland's economy and its international relations. The authors explore Poland's readiness for this change and employ various research methods, including a review of existing literature, analysis of documents and reports from the European Commission, as well as political discourse analysis. Additionally, the authors delve into Germany's perspective on EU federalisation and its influencing factors, providing illustrative examples throughout. The current situation in the European Union requires a retrospective view of the important events to better understand Poland's economic and political situation. The Maastricht Treaty from 1992 abandoned the concept of economic cooperation of the independent countries which was stated under The Treaty of Rome in 1957 and introduced the idea of unification of the countries in economic, political and cultural dimensions to put a political integration forward. The value of this article is the evaluation of the federalisation impact on Poland's further economic and political development. In the opinion of some authors due to the cultural and social differences among the member states of the EU, the German concept of federalism cannot serve as the model for the EU but rather as cooperative federalism. The evaluation of approved 245 changes to the Treaties, in the opinion of the authors, is rather centralism than federalism, where the power and the strategic competence are shifted from the EU member states to *the Executive* (currently: the European Commission).

Keywords: Federalisation, Poland, Germany, The European Government, Altiero Spinelli

JEL: P00, P11

FEDERALIZACJA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UE – IMPLIKACJE DLA GOSPODARKI POLSKI I STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie

Niniejszy artykuł ma na celu ocenę potencjalnego wpływu planowanej federalizacji Unii Europejskiej (UE) na gospodarkę Polski i jej stosunki międzynarodowe. Autorzy

badają gotowość Polski do tej zmiany i stosują różne metody badawcze, w tym przegląd istniejącej literatury, analizę dokumentów i raportów Komisji Europejskiej, a także analizę dyskursu politycznego. Ponadto autorzy zagłębiają się w perspektywę Niemiec na federalizację UE i jej czynniki wpływające, podając ilustrujące przykłady. Obecna sytuacja w Unii Europejskiej wymaga retrospektywnego spojrzenia na ważne wydarzenia, aby lepiej zrozumieć sytuację gospodarczą i polityczną Polski. Traktat z Maastricht z 1992 r. porzucił koncepcję współpracy gospodarczej niepodległych krajów, która została zawarta w Traktacie Rzymskim z 1957 r., i wprowadził ideę zjednoczenia krajów w wymiarze gospodarczym, politycznym i kulturowym, aby wysunąć na pierwszy plan integrację polityczną. Wartość tego artykułu polega na ocenie wpływu federalizacji na dalszy rozwój gospodarczy i polityczny Polski. Zdaniem niektórych autorów ze względu na różnice kulturowe i społeczne między państwami członkowskimi UE niemiecka koncepcja federalizmu nie może służyć jako model dla UE, ale raczej jako federalizm kooperacyjny. Ocena zatwierdzonych 245 zmian w traktatach, zdaniem autorów, jest raczej centralizacją niż federalizmem, w którym władza i kompetencje strategiczne są przeniesione z państw członkowskich UE na władzę wykonawczą (obecnie: Komisję Europejską).

Słowa kluczowe: federalizacja, Polska, Niemcy, rząd europejski, Altiero Spinelli

JEL: P00, P11

Cytuj jako:

Dygas R., Lesiak P., Suska M., *Federalizacja państw członkowskich UE – implikacje dla gospodarki Polski i stosunków międzynarodowych*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 7–37 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.25/r.dygas/p.lesiak/m.suska

Cite as:

Dygas R., Lesiak P., Suska M. (2024). ‘The federalisation of EU member states – the implications for Poland’s economy and international relations’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 7–37 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.25/r.dygas/p.lesiak/m.suska

Daniel Czyżewski*

THE ROLE OF INTERNATIONAL TRADE IN ECONOMIC GROWTH: RESULTS FROM BAYESIAN MODEL AVERAGING OF DYNAMIC PANELS

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.26/d.czyzewski

INTRODUCTION

Economic growth plays a crucial role in the development process of a country. The theory concerning it has been developing over the years and until now there does not exist one perfect answer to the question what the main determinants of economic growth are. As there are many of them, the following paper addresses the issue connected with the way in which such determinants can be identified and classified based on the confidence level of the variable. Moreover, it also compares the results obtained with the ones of Moral-Benito (2016) as the same framework has been applied.

The results of this paper show that out of the five potential determinants used four of them turned out to be statistically significant in explaining economic growth. In addition to this, the results also support the hypothesis that international trade has a positive impact on economic growth. Out of the remaining three statistically significant variables, only one of them was found to have a negative impact on economic growth.

The paper is structured in the following way. Chapter 2 contains a review of the literature concerning the different growth theories and connections between international trade and economic growth are. Chapter 3 presents the methodology behind all the estimations as well as the description of the data used. Chapter 4 focuses on interpreting the results which were obtained in the estimations. Chapter 5 is dedicated to discussion, where the results obtained are compared with the results of the similar, already existing paper. In addition to this, it contains some personal reflections on

* E-mail: danielczyzewski8@gmail.com

what can be done or undertaken to increase economic growth. Chapter 6 is about the limitations of the work. Chapter 7 presents the summary of the paper with the ideas of what can be done in the future to expand this topic.

LITERATURE REVIEW

The topic of economic growth was a point of interest for many well-known economists for many years. Snowden and Vane (2005) describe the origins of the growth theories as well as how those economic theories have been changing over time. In addition to this, they highlight the factors which shaped them in particular periods and provide an information why certain theories were changed or simply what they lacked. What is more, while talking about economic growth we need to distinguish between two terms, extensive growth and intensive growth. The first term refers to the state in which the GDP increase purely results from the population increase and has no reflection in the per capita income increase. On the other hand the intensive growth presents the situation in which the GDP increase is beyond the increase resulting from the population increase and the rise in living standards can be observed by the changes, for example, in real income per capita. Furthermore, when it comes to intensive growth, Eric Jones (2000) has pointed out two of its forms: one of them being called “Smithian growth” and the other one “Promethian growth”. The first one is based on the increases in productivity which can occur from things such as “division of labour, specialization and trade”. The “Promethian growth” reflects changes in technology and innovation. Additionally, it is important to discuss the difference between proximate and fundamental causes of growth. Proximate causes are the ones associated with factor inputs (capital or labour) and all the variables that impact the productivity of mentioned above inputs. On the other hand, fundamental causes are connected with the variables responsible for the capability of a country to gather the factors of production. The authors also mention three models which had an influence on the growth theory in the second half of the twentieth century. They are listed as follows:

1. the neo-Keynesian Harrod–Domar model,
2. the Solow–Swan neoclassical model,
3. the Romer–Lucas-inspired endogenous growth models.

The neo-Keynesian Harrod-Domar model (1946) bases the output growth on the relation between the savings rate and the capital output ratio which is fixed in the model. The main assumption of this model is that savings lead to investment and investment leads to changes in capital stock. Therefore, for the economy to grow an increase in capital stock is required. Such an increase is achievable through an increase

in the savings rate. The Romer-Lucas-inspired endogenous growth models (Romer, 1994) are based on the endogenous growth theory, which states that technological progress is something that can be described within the model. In addition, it highlights the importance of the role played by technological progress in the economic growth process of a country.

The model on which we will focus is the Solow Growth Model also known as the Solow-Swan model described in e.g. Snowdon and Vane (2005) as well as Solow (1956). The model consists of two inputs which are capital and labour, and both combined are used to produce the output. This implies that the size of output is dependent on the increase or decrease in any of the inputs. As output is positively correlated with inputs, an increase in either capital or labour will result in the output increase. The size of the capital variable depends on the gross investment and the depreciation of the capital by the variable μ , which stands for the depreciation rate. When it comes to the labour variable, its size is connected with the growth rate of population denoted as n . A very important aspect of the model is the introduction of the variable, which represents the state of the technology. The general idea behind the model is that no matter where the economy is at the current moment, its goal is to achieve steady state. This is the point at which the growth rate of capital and output per effective worker are equal to zero. When the economy reaches this point, we do not want to change the inputs unless there are some exogenous events which force us to do so. In addition, at the steady state the further development of the economy is purely driven by the technological progress. This shows us the importance of in the economic growth process.

Throughout the years, there have been many economic papers that aimed to establish whether there is a connection between the international trade and economic growth e.g. Berg and Schmidt (1994), Busse and Koeniger (2012) Kali (2007), Kotlewski (2013), Makki and Somwaru (2004), and Singh (2010). Although the methods used in the research studies varies all of the papers have one thing in common. In each case, the authors confirm that indeed international trade is one of many factors that influence economic growth. In addition, it is clearly stated that it has a positive effect on economic growth. In their research, Berg and Schmidt (1994) point out that effects coming from the trade in the short run are rather low but they increase over time. Therefore, any policies made to increase the trade should be long time oriented. Busse and Koeniger (2012) have found evidence that an expansion of trade can have an influence on the access to new technologies which as was mentioned above in the Solow model, plays an important role in the economic growth process. In addition, they have also found out that trade has an impact on income growth. Kali, Méndez and Reyes (2007) focus on the aspect of trade partners. Their research has confirmed that there is a positive correlation between the number of trade partners and the growth across all the countries. Based on their results, Caleb, Mazani, and Dhoro (2014) have indicated that

there exists a cointegration between GDP and such variables as inflation, export, and import, which are connected with trade. Similar research was also conducted by Mishra (2012). The cointegration test also indicated long-run relationship between imports and economic growth. In addition, import was found to have an effect on well-being in the developing country. It is connected with the fact that via importing products or new technology, the productive capacity of a country can increase. This results in the possible improvements in the economy. Yanikkaya's (2003) results support the hypothesis that trade is connected with economic growth. Moreover, they also confirm that trade promotes growth through, for example, technology transfer. Furthermore, he points out that population density has a positive effect on trade, in particular the trade volumes. With the increase in density, the volume of trade increases as well. Ulasan (2012) has found a positive connection between the ratio of trade volume with the growth of the economy.

METHODOLOGY

This section consists of two subsections: subsection 3.1 and 3.2. The first one describes the data used in the paper as well as the reasonings behind the process of its collection. In addition, it presents the variables which will be used. The second subsection focuses purely on the estimation process and all the methods that were applied to achieve the results. Moreover, it also provides the information how the obtained results in Section 4 can be interpreted in terms of the significance level.

Data description

The dataset used in the paper consists of 129 countries from all around the world. The general idea while creating the database was to gather as much countries as possible. All the data used in the paper was taken from Penn World Table (Feenstra 2015). The maximum number of potential countries offered by Penn World Table is 183. However, 54 of them had to be rejected due to either lack of data in some of the periods or no data for certain variables at all. The next step is to establish the time period. In this case, the data from the period of 1975-2015 was taken. There is an exception for one of the variables for which the period of 1970-2010 was taken. Although the dataset takes into consideration a 40-year period, in order to have a better illustration of a long-run economic growth, there are 5 year intervals within each period. This provides a total of 9 periods out of the starting 40 periods attached to each one of the 129 countries giving the total of 1161 observations. The last period is the year 2015 as for the time being

the data in Penn World Table is not available for the year 2020, making it impossible to include any further periods beyond the year 2015.

The model consists of a total of 7 variables. Starting from the dependent variable, which is GDP per capita denoted as GDP_pc. The variable was calculated by dividing the real GDP at the constant national prices by the population of a country in a particular year. Unlike GDP, which presents only the total amount of goods and services produced, GDP per capita also accounts for the population. It is an important variable while discussing the economic growth topic. As was mentioned above, the economic growth can have two forms: extensive and intensive (Snowdon and Vane, 2005). While talking about the GDP per capita, we purely focus on the intensive growth because we track both the changes in GDP and the population, so the growth depends solely on, for example, an increase in productivity, and changes in technologies. Moreover, GDP per capita is easier to compare between countries when we want to determine the living standards in a particular country. There are 6 explanatory variables in the model which are presented in the following order:

- lagged GDP per capita – the only variable for which the exception was made in terms of the time period because it consists of the data from the period of 1970–2010. The only difference is the fact that the starting period is 1970 instead of 1975 and the same applies to the last period which is 2010, whereas in the case of the other variables it is 2015.
- share of gross capital formation at current PPPs – the variable is presented as the ratio of investment to GDP. In the neoclassical growth model framework, e.g. Solow (1956), investments were connected with the savings rate. Any changes in investments would lead to either an increase (when the investments rise) or a decrease (when the investments decrease) of output per effective worker, which impacts the state-state level of the economy. The variable is denoted as csh_i.
- share of government consumption at current PPPs – this variable is connected with the government expenditures and illustrates the impact of government on the economic growth process. The government can, for example, influence changes in the savings level through taxation. As before, the variable is presented as the ratio of government consumption to GDP and is denoted as csh_g.
- share of merchandise exports and imports at current PPPs – this is a mix of 2 smaller variables (csh_x – share of merchandise exports and csh_m – share of merchandise imports) which are combined in one variable. As was already discussed, both these variables represent the volume of trade and have a positive effect on the growth rate e.g. Ulasan (2012), Yanikkaya (2003). The variable is denoted as csh_xm.

- population – presents the population of a country. This variable is connected with the extensive growth term (Snowdon and Vane 2005). According to the theory, as the population increases, the GDP increases as well, which indicates its impact on the GDP.
- human capital index – this is an index which was calculated in Penn World Table (Feenstra 2015) using the Barro and Lee (2013) database. The index takes into consideration years of schooling and life expectancy. In his research, Moral-Benito (2016) used education and life expectancy as separate variables. Here, both of them will be combined in one variable denoted as hc.

Model estimation

Although we can find many economic models trying to explain the determinants of growth, e.g. Domar (1946), Romer (1994), and Solow (1956), till this day, there does not exist one perfect ideal model to follow. Each of the already existing models has limitations, assumptions and even sometimes treats different variables as the main driving force of economic growth. Knowing this, we cannot be sure whether the currently picked set of variables is the ideal one. Therefore, we have to account for the model uncertainty. This will enable us to identify whether the mentioned above variables are statistically significant in explaining economic growth. An important thing to point out is that even if most of the variables turn out to be statistically significant, it does not negate the fact that there might be far more variables that may also contribute to economic growth. In addition, Moral-Benito (2016) states that all the variables used in this paper are weak exogeneity regressors. This means that we should account not only for model uncertainty but also for reverse causality. The latter means that, for example, not only trade has an effect on economic growth but also economic growth has an impact on trade, boosting the power of the equation as a result.

In order to deal with the mentioned issues, the Moral-Benito (2016) framework will be used¹. First of all, the baseline growth regression can be presented in the following way:

$$y_{ijt} = \alpha y_{ijt-1} + \beta x_{ijt} + \eta_{ij} + \zeta_t + v_{ijt} \quad (1)$$

where $\alpha = (1 + c)$, y_{ijt-1} is the GDP per capita measure between countries i and j at time t , β is a parameter vector, x_{ijt} is a matrix of potential GDP per capita determinants, η_{ij} is a country specific fixed effect, ζ_t is a period-specific shock that is common to all the countries, v_{ijt} is a shock to GDP per capita. The second equation

¹ The method is relatively new; however, it was already applied in the analysis of the determinants of economic growth (Moral-Benito 2013 and 2016), business cycle synchronization (Beck, 2019, 2021a, 2021c, 2021d, 2022) and structural convergence (Beck, 2021b).

will illustrate how the weak exogeneity assumptions can be expressed. They can be formalized in the following way:

$$\mathbb{E}(v_{it} | y_t^{t-1}, x_i^t, \eta_i) = 0, (i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T) \quad (2)$$

where $y_t^{t-1} = (y_{i0}, \dots, y_{it-1})'$ and $x_i^t = (x_{i0}, \dots, x_{it})'$.

The next step is to establish the likelihood function for panel models with weakly exogenous regressors. Moral-Benito (2013) labeled as sub-system LIML (ssLIML has already such a function based on equation (1) and (2). In order to do so, Moral-Benito augments equation (1) with additional reduced form-equations that capture the unrestricted feedback and presents it as follows:

$$x_{ijt} = \gamma_{t0} y_{ij0} + \gamma_{t,t-1} y_{ij,t-1} + \Lambda_{t1} x_{ij0} + \Lambda_{t,t-1} x_{ij,t-1} + c_t \eta_{ij} + \vartheta_{ijt}, \quad (3)$$

where $t = 2, \dots, T$ and c_t is the $k \times 1$ vector of parameters. For $h < t$, γ_{th} is a $k \times 1$ vector $(y_{th}^1, \dots, y_{th}^k)'$, $h = 0, \dots, T-1$. Λ_{th} is a $k \times k$ matrix of parameters; and ϑ_{it} is a $k \times 1$ vector of prediction errors. The mean vector and the covariance matrix of the joint distribution of the initial observations and individual effects η_i are unrestricted:

$$y_{ij0} = c_0 \eta_{ij} + v_{ijt} \quad (4)$$

$$x_{ij1} = \gamma_{10} y_{ij0} + c_1 \eta_{ij} + \vartheta_{ijt} \quad (5)$$

where c_0 is a scalar and c_1 and γ_{10} are $k \times 1$ vectors. Given the model setup in equations (1) and (3)–(5), the natural logarithm of the likelihood function under Gaussian errors can be presented as:

$$\log f \left(\text{data} \middle| \theta \right) \propto \frac{N}{2} \log \det \left(B^{-1} D \Sigma D' B' \right)^{-1} - \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \left\{ R_i' \left(B^{-1} D \Sigma D' B' \right)^{-1} R_i \right\} \quad (6)$$

where $R_i = (y_{i0}, x_{i1}', y_{i1}, \dots, x_{iT}', y_{iT})'$ is a vector of observable variables, $\Sigma = \text{diag}\{\sigma_{\eta}^2, \sigma_{v0}^2, \Sigma_{\vartheta 1}, \sigma_{v1}^2, \dots, \Sigma_{\vartheta T}, \sigma_{vT}^2\}$ is the block-diagonal variance-covariance matrix of $U_i = (\eta_i, v_{i0}, \vartheta_i', v_{i1}, \dots, \vartheta_i', v_{iT})$, and B is a matrix of coefficients given by:

$$B = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 \\ -\gamma_{10} & I_0 & 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 \\ -\alpha & -\beta' & 1 & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 \\ -\gamma_{20} & -\Lambda_{21} & -\gamma_{21} & I_k & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -\alpha & -\beta' & 1 & \dots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \dots & 0 & 0 & 0 \\ -\gamma_{T0} & -\Lambda_{T1} & -\gamma_{T1} & -\Lambda_{T2} & -\gamma_{T2} & \dots & -\gamma_{T,t-1} & I_k & 0 \end{bmatrix}, \quad (7)$$

and D is a matrix of coefficients given by:

$$D = \begin{bmatrix} c_0 & c_1' & 1 & c_2' & 1 & \dots & c_T' & 1 \\ & & & I_{T(k+1)} & & & & \end{bmatrix}. \quad (8)$$

Having the Gaussian likelihood in equation (7), we may apply the Bayesian model averaging method (BMA). In his research, Beck (2021a) has also applied BMA methodology to the above equations and provided further steps which will be followed in the paper². The number of models that we are able to estimate is purely dependent on the number of variables used. The general approach to this is presented as 2^k , where k is the number of explanatory variables. As there are 6 variables, we are able to estimate $2^6 = 64$ models. After the models are estimated, each of them is assigned with the posterior model probability (PMP), which is described by the Bayes rule:

$$PMP_m = \frac{L(\text{data} | M_m) P(M_m)}{\sum_1^{64} L(\text{data} | M_m) P(M_m)} \quad (9)$$

where $L(\text{data} | M_m)$ is the value of the likelihood function for model $m(M_m)$ and $P(M_m)$ is the prior probability of model m . The next step is to calculate posterior mean and posterior standard deviation of coefficient β_k , where k was already discussed as the number of variables. In this case, k can take the value from 1 up to 6 ($k = 1, \dots, 6$). The posterior mean (PM) of this coefficient is calculated using the following expression:

$$PM_k = \sum_{m=1}^{64} PMP_m \hat{\beta}_{km} \quad (10)$$

where $\hat{\beta}_{km}$ is the value of coefficient β_k estimated for model m and k indexes the regressor.

We can obtain the posterior standard deviation (PSD) using this formula:

$$PSD_k = \sqrt{\sum_{m=1}^{64} PMP_m V(\beta_k | \text{data}, M_m) + \sum_{m=1}^{64} PMP_m (\hat{\beta}_{km} - PM_k)^2} \quad (11)$$

where $V(\beta_k | \text{data}, M_m)$ denotes the conditional variance of the parameter in model M_m . Having all the formulas and calculations behind the results explained, it is time to discuss how we interpret the significance levels of the variables.

² For more on BMA see Beck (2017 and 2020a).

Using the mentioned above framework, the robustness of the variables will be discussed using the ratio of posterior mean (PM) to posterior standard deviation (PSD). In the simple model regressions, we often use the confidence intervals. In the current situation, we only have the ratio of PM to PSD. As the ratio can be negative, the absolute value of it will be the point of interest. Now, it is important to find a point of reference, so that we will be able to interpret the significance level of the variables based on this measure. Fortunately, literature provides us with the required information (e.g. Masanjala and Papageorgiou, 2008; Raftery, 1995; Sala-i-Martin et al., 2004). Raftery (1995) states that the variable can be considered to be robust if the absolute value of the ratio exceeds 1. This threshold tells us since when we can treat the variable to be an improvement to the model. On the other hand, Masanjala and Papageorgiou (2008) associate the ratio value of 1.3 to be equivalent of 90% confidence interval. Last but not least, Sala-i-Martin, Doppelhofer, and Miller (2004) suggest the ratio value of 2 as an equivalent to 95% confidence interval.

RESULTS

Table 1.
Results of the estimation

	PM	PSD	PM/PSD	
lag_GDP_pc	0,89	0,01	112,925	***
csh_i	3037,00	1634,00	1,858	**
csh_g	-4484,00	1739,00	-2,578	***
csh_xm	1895,00	324,20	5,845	***
pop	-0,75	1,07	-0,706	
hc	2595,00	250,80	10,347	***

Source: Author's own elaboration.

The results of the estimations are presented in Table 1. As can be seen, out of the six variables only variable population (pop) did not even meet the threshold of 1 as it comes to PM to PSD ratio, which according to Raftery (1995), is a requirement to consider the variable robust. Therefore, the variable will not be interpreted as it is statistically insignificant. Nevertheless, Moral-Benito (2016) has found the population to be one of the determinants of economic growth. However, the dependent variable used by him

was GDP, whereas according to this paper, the dependent variable is GDP per capita. As GDP per capita consists of GDP that is divided by the population, this might be one of the explanations why the population turned out to be insignificant.

The first variable to interpret will be the lagged GDP per capita denoted as lag_GDP_pc. The PM/PSD ratio for this variable is equal to 112,925, leaving us with no doubt that the variable plays an important role in determining economic growth. In addition, we can see that the sign of the variable is positive, which was expected and can be easily explained. The higher the GDP per capita value in the previous period was the higher the expected increase in the upcoming period is. The determinant of the variable is equal to 0,89, which means that if the lag_GDP_pc increase by 1 unit, the GDP_pc will on average increase by 0.89\$. The value of the determinant compared to the other results looks very low, but we need to remember that we multiply it by the lagged period GDP per capita value that is expressed in thousands.

The share of gross capital formation at current PPPs (csh_i) out of all the variables (not mentioning population as the variable is statistically insignificant) had the lowest PM/PSD equal to 1.858. Nevertheless, this result meets the 90% confidence interval threshold described by Masanjala and Papageorgiou (2008) and was close to the ratio value of 2 which would classify the variable in the 95% confidence interval. Having that in mind, the variable can be considered to be a strong determinant of economic growth. What is more, the sign of the coefficient is positive and equal to 3037, which signals the positive effect of investment ratio to GDP on GDP per capita. The coefficient is interpreted in the following way: if the ratio of Investments to GDP increases by 1 unit, the GDP per capita will increase by 3037\$ on average. The sign of the variable can be explained by the fact that investments are often associated with the improvements of the current situation, like, for example, providing new workplaces by building new facilities and developing new technologies, which can increase productivity.

The share of government consumption at current PPPs (csh_g) is characterized by the -2,578 PM to PSD ratio. As was already discussed, we do not have to worry about the negative sign of the ratio as while interpreting, we focus on the absolute value of the ratio. Out of the % base variables, this one has the second highest ratio and according to Sala-i-Martin, Doppelhofer, and Miller (2004), having the ratio of 2 is the equivalent of 95% confidence interval. Having more than this value indicates that this variable is not only statistically significant, but that it is also a very strong variable in explaining GDP per capita.

The value of the coefficient is negative and equal to -4484. This means that increasing the ratio by 1 unit leads to the decrease of GDP per capita by 4484\$ on average. One of the ways to explain the negative sign is the fact that the government can get the money via, for example, taxation. In order to increase consumption, the government may increase taxes to get more money, which negatively affects consumption of citizens

or investments as people have to give more of their money to the government, therefore negatively impacting the GDP per capita.

When it comes to the share of merchandise exports and imports at current PPPs (*csh_xm*), we need to remember that this variable represents the volume of trade of a country. In addition to this, as was discussed in Chapter 3, it is a mix of two smaller separate variables presenting the impact of international trade. This variable has the third highest PM to PSD ratio, which is equal to 5,845. When it comes to the significance level of the variable, there is no doubt that the volume of trade plays an important role in determining economic growth. Moreover, the sign of the coefficient is positive and indicates that international trade positively impacts economic growth. If the ratio of trade to the GDP increases by 1 unit, the GDP per capita increases by 1895\$ on average. International trade can provide better access to the newest technology and therefore, positively contribute to the growth in the future, which can be one of the explanations of the positive sign. Moreover, people can, for example, import better quality products such as vehicles or machines which can increase productivity as well export products and earn money while being the producer of such goods. All of those activities contribute positively to the economy of a country and impact economic growth.

Last but not least, we have the human capital index (*hc*). It has the second highest PM to PSD ratio equal to 10,347, which makes it a strong and statistically significant variable when discussing the economic growth. The sign of this variable was expected to be positive as the index is based on things such as life expectancy and years of schooling, which are likely to positively impact economic growth when improved. The value of the coefficient is equal to 2595 and we interpret it in the following way: if the human capital index increases by 1 unit, the GDP per capita will increase by 2595\$ on average. When it comes to the justification behind the positive sign, one of the reasons can be the fact that an increase in life expectancy can be associated with an increase in wealth, which may indicate a better economic situation. In addition, one of the factors that contributes to this index is time of schooling. Better education enables people to undertake more demanding jobs that require a lot of knowledge, which may be also connected with earning more money.

The important subject to mention while discussing the changes in the quoted above determinants is that some of the variables may also influence a few other variables. This happens when they are connected with the % share of GDP (*csh_i*, *csh_g*, *csh_xm*). It has to do with the fact that changing the ratio by changing the input also changes the GDP as inputs like export, import, government consumption, and investments contribute to the GDP. Therefore, a change in one of the ratios may also impact the % share in two other variables by the increase or the decrease in GDP. As the ratios for each of the mentioned above variables differ between the countries, we need to remember that the GDP per capita will always be differently affected by changes in the ratios.

Furthermore, this implies that, for example, an increase in government consumption can have an even more negative effect than the one explained by the coefficient. This may happen if the change in government consumption would conduce to a decrease in either investments or trade ratio. Similarly, increasing the investment ratio can have a different effect than the one resulting from the coefficient as an increase in this ratio could, for example, decrease the ratio of government consumption. This is very important especially while discussing the potential improvements that can be done to maximize GDP per capita.

DISCUSSION

As the variables have been discussed, the next step is to compare the obtained results with those of Moral-Benito (2016) as the same methodology was applied as well the variables used are very similar. First of all, Moral-Benito used in his paper initial GDP, whereas in this paper, GDP per capita was used. This might be one of the reasons why in this dissertation, population turned out to be statistically insignificant, whereas in his case, the other way around. In addition to this, GDP was expressed in the natural log form. Therefore, the results of the coefficients obtained by him were much lower than the ones obtained here. While comparing the results, the human capital index will be compared with education and life expectancy variables. The sign of the coefficients are the same for all the variables. The only exception was the population variable, which was negative in this paper. However, it did not turn out to be statistically significant so we will not focus on explaining the reasoning behind such circumstances. Having compared the signs of the coefficients, it is time to take a look at the PM to PSD ratio associated with the variables. The comparison is presented in Table 2 below:

Table 2.
The comparison of the PM to PSD ratios

	PM to PSD ratio	
	current results	Moral-Benito 2016
	dependent variable GDP per capita	dependent variable natural logarithm of GDP
csh_i	1,858	1,016
csh_g	-2,578	-0,151
csh_xm	5,845	1,063
pop	-0,706	1,531

Source: Author's own elaboration.

First of all, the lagged variable of GDP per capita/ $\ln(\text{GDP})$ was not taken into consideration as in both cases, it turned out to be a strong variable with the ratio exceeding the 95% confidence interval. Moreover, the table does not consider the human capital index as we cannot assume that life expectancy and education variable will be the 1:1 equivalent of this index. Looking at the table, we can see without any doubt that the results obtained in this paper seem to be very good while comparing them with the Moral-Benito ones. Nevertheless, we should account for the fact that the dependent variables used are different. Therefore, we may speculate whether using GDP per capita in Moral-Benito's framework would provide us with similar results in terms of the ratios. However, we need to take into consideration that the amount of variables used in the papers are not the same what can also be one of the factors that may affect the results.

After the results have been compared it is time to discuss the potential actions that can be undertaken in order to maximize the GDP per capita value³. When it comes to the first variable presented in the model, which is lagged GDP per capita we can hardly do anything else than simply trying to maximize the GDP per capita in the current period in order to have a better starting point in the following period. The higher initial

³ For more, see Beck (2011, 2014, 2020b, and Beck 2023), Beck and Jackson (2024), Beck and Nzimande (2023), Beck and Okhrimenko (2024), Beck and Stanek (2019), and Beck and Yerish (2022).

value of GDP per capita, the stronger the effect of the variable in the future period will be. The situation of % share variables was described in Chapter 4. Having that in mind and looking at the results, we can say without any doubt that the decrease in the government consumption ratio will have a positive effect on GDP per capita. It is due to the fact that lowering the ratio not only increases the GDP per capita based on the fact that we lower the variable, which negatively influences the dependent variable, but also it may lead to changes in investment and trade ratios which have a positive effect on economic growth. Therefore, the main task that the government can undertake is trying to lower its consumption if possible, which will lower the negative effect of the government consumption variable and consequently may boost the power of the other two variables. In the case of investments ratio and trade ratio, the situation depends on the % associated with all those variables within countries. The changes in each case may vary in terms of the positive effect associated with the change. Nevertheless, imposing policies that are aimed at providing people with more incentive to invest is one of the tasks which can be done to increase the GDP per capita. When it comes to the human capital index there are several options which can be undertaken. The first one is focusing on GDP per capita through the mentioned above variables and later on due to the increase, the index will naturally begin to increase. The index is calculated based on variables such as, for example, life expectancy and years of schooling. Both of those aspects can be compared with the wealth. If the number of wealth increases, the situation of those factors may also improve resulting in an increase of the index. The other way to look at this variable is that the government can try to aim at the improvements in this area with the future expectations of providing higher GDP per capita growth.

The results of the variable responsible for the volume of trade in a country (*csh_xm*) confirm the hypothesis that trade is connected with economic growth which are described in e.g. Caleb (2014), Mishra (2012), and Yanikkaya (2003). We can see it based on, for example, the PM to PSD ratio, which is far over the 2 threshold (corresponding to 95% confidence interval) and is equal to 5.845. What is more, the result supported the assumption that trade has a positive impact on economic growth (e.g. Busse and Koeniger, 2012; Ulasan, 2012). Knowing this, an increase in the volume of trade will lead to the modernizations in the economy. Therefore, while discussing the benefits from trade, we should look at a few aspects. First of all, what positives coming from it are, and secondly, how we can improve the volume. When it comes to the first aspect, trade can provide us with the access to new technology which may for example impact productivity. This access is especially beneficial for the countries which are less developed, and having such an opportunity can make it faster for them to make improvements in the economy. There are many steps which any government of any country can undertake to increase the power of this variable. One of them can

be joining a trade union. This enables easier access to potential trade partners which according to Kali, Méndez and Reyes (2007), positively impacts growth since in their research, they found evidence that there is a positive relationship between the number of trade partners and the growth rate among countries. What is more, union partnership may also be associated with a lack of some additional costs connected with the transactions such as, for example, value added tax (VAT). This would mean that the government will generate less money from taxes compared to the situation in which people would have to pay this tax. Nevertheless, for some people, this additional cost associated with the transaction could mean that they would not make any of them at all. Therefore, cutting such costs may make people more willing to import products could bring an increase in the ratio. The same thing applies to the exporters of the country as they could export products to other member countries without some additional costs. In both of those cases, we would see an increase in the variable. However, we need to keep in mind that some countries for different personal reasons may not be willing to enter any unions. In such a situation, a country can make a trade agreement only with a country or countries that are the main trade partners. We also need to account for the fact that such agreements might be more beneficial for better developed countries because they may have much stronger bargaining power, resulting in a higher profit from such activity. The third option that may but does not have to require any communication with other countries is imposing a trade policy. As Berg and Schmidt (1994) have described in their research, the effects that come from trade are low at the start but increase over time. Knowing that, while imposing any trade policies, we should make them long term oriented in order to increase the effect coming from it.

LIMITATIONS

The main limitation of this paper is certainly lack of time. Having more time would enable the introduction of several other variables to the model. As the number of models that can be estimated is equal to, where k stands for the number of explanatory variables. The introduction of any additional variable would lead to a double increase in the number of models. This even further prolongs the required time to estimate the final results. It is also connected with computer limitations. Having better software and equipment would make it possible to include more variables. The number of countries could have been increased in order to take into higher % of the world GDP into consideration. However, this would mean that the time period would have to be rearranged due to the lack of data as some of the countries did not exist during the starting period of the paper. Nevertheless, it is possible to do so. All in all, this paper truthfully presents all the information which (were taken into consideration.) was used.

CONCLUSION

The paper addressed the issue of model uncertainty and reverse causality while dealing with panel growth regressions. The first issue arises due to the fact that there does not exist one perfect unique set of variables that describes economic growth. Therefore, with each set of variables used, we have to create all the possible combinations of models. The problem of reverse causality arises when growth-related variables are considered to be weak-endogenous ones. This indicates that not only can they have an effect on economic growth, but they also can be influenced by it. As a result, boosting the power of the equation. Moral-Benito framework (2016) combined with bayesian model averaging method (BMA) enables us to deal with such problems as well as provide the information concerning the sign of the variables and their power in determining economic growth. The results have shown that with the dependent variable being GDP per capita, population turns out to be a statistically insignificant variable. This might be due to the fact that GDP per capita is explained by both GDP and population, because it is the ratio of those two inputs. The other four variables are statistically significant with one of them being significant at the 90% confidence interval and the rest being significant at the 95% confidence interval. The results are especially interesting due to the fact that Moral-Benito (2016) has stated in his paper that none of his variables which were potential determinants of growth is considered robust, whereas in this case, four of them turned out to be considered robust at the very high confidence interval. However, we need to take into consideration that the dependent variable used by him was different as well as the number of variables differed. Therefore, this might be one of the reasons behind the difference in results. Furthermore, the paper also upholds the hypothesis that international trade has a positive effect on economic growth. One of the potential improvements which might be made in the future using a similar framework is expanding the number of countries to consider even higher % of the World GDP. Nevertheless, the paper already takes into consideration a very high % of the World GDP. The same can be done to the period of time. However, we have to keep in mind that the starting point would have to be different as there is lack of data for some of the countries in the starting periods. In addition, we need to account for the potential bias in the upcoming data from years during the corona virus crisis as the results will be definitively lower than the ones from previous years.

REFERENCES

- Barro, R.J. and Lee, J.W. (2013). *A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010*. J. Dev. Econ., nr 104.
- Beck K. (2011). *Akcesja Polski do strefy euro w świetle teorii optymalnych obszarów walutowych – weryfikacja empiryczna* [in:] Lis, S. (ed.), *Kontrowersje wokół akcesji Polski do Unii Gospodarczej i Walutowej*, Kraków.
- Beck, K. (2014). *Determinanty synchronizacji cykli koniunkturalnych w krajach Unii Europejskiej w latach 1990-2007*. Gospodarka w Teorii i Praktyce, nr 1(34).
- Beck, K. (2017). *Bayesian Model Averaging and jointness Measures: Theoretical Framework and Application to the Gravity Model of Trade*. Statistics in Transition (new series), nr 18(3).
- Beck, K. (2019). *What drives business cycle synchronization? BMA results from the European Union*. Baltic Journal of Economics, nr 19(2).
- Beck, K. (2020a). *What drives international trade? Robust analysis for the European Union*. Journal of International Studies, nr 13(3).
- Beck, K. (2020b). *Decoupling after the crisis: Western and eastern business cycles in the European Union*. Eastern European Economics, nr 58(1).
- Beck, K., (2021a). *Capital mobility and the synchronization of business cycles: Evidence from the European Union*. Rev. Int. Econ. roie.12536.
- Beck, K., (2021b). *Drivers of structural convergence: Accounting for model uncertainty and reverse causality*. Entrepreneurial Business and Economics Review, nr 9(1).
- Beck, K. (2021c). *Migration and business cycles: testing the OCA theory predictions in the European Union*. Applied Economics Letters, nr 28(13).
- Beck, K. (2021d). *Why business cycles diverge? Structural Evidence from the European Union*. Journal of Economic Dynamics and Control, nr 133.
- Beck, K. (2022). *Macroeconomic Policy Coordination and the European Business Cycle. Accounting for Model Uncertainty and Reverse Causality*. Bulletin of Economic Research, nr 74(2).
- Beck, K. (2023). *Synchronization without similarity. The effects of COVID-19 pandemic on GDP growth and inflation in the Eurozone*. Applied Economics Letters, nr 30(8).
- Beck, K., Jackson, K. (2024). *International trade fluctuations: global versus regional factors*. Canadian Journal of Economics, nr 57(1).
- Beck, K., Nzimande, N. (2023). *Labor Mobility and Business Cycle Synchronization in Southern Africa*. Economic Change and Restructuring, nr 56.
- Beck, K., Okhrimenko, I. (2024). *Optimum Currency Area in the Eurozone. The regional origins of the European Business Cycle*. Open Economies Review, doi: 10.1007/s11079-024-09750-z.

- Beck, K., Stanek, P. (2019). *Globalization or regionalization of stock markets? The case of central and eastern European countries*. Eastern European Economics, nr 57(4).
- Beck, K., Yersh, V. (2024). *Economic integration and consumption risk sharing: A comparison of Eurozone and OECD countries*. International Review of Economics & Finance, nr 89(B).
- Berg, H. van den and Schmidt, J.R. (1994). *Foreign trade and economic growth: time series evidence from Latin America*. J. Int. Trade Econ. Dev., nr 3.
- Busse, M., Koeniger, J. (2012). *Trade and Economic Growth: A Re-Examination of the Empirical Evidence*. SSRN Electron. J. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2009939>.
- Caleb, G., Mazanai, M., Dhoro, N.L. (2014). *Relationship between International Trade and Economic Growth: A Cointegration Analysis for Zimbabwe*. Mediterr. J. Soc. Sci. <https://doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n20p621>.
- Domar, E.D. (1946). *Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment*. Econometrica, nr 14.
- Feenstra, R.C., Inklaar, R., Timmer, M.P. (2015). *The Next Generation of the Penn World Table*. Am. Econ. Rev., nr 105.
- Jones, E.L. (2000). *Growth Recurring: Economic Change in World History*, 2nd edition, (ed.) University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Kali, R., Méndez, F., Reyes, J. (2007). *Trade structure and economic growth*. J. Int. Trade Econ. Dev., nr 16.
- Kotlewski, D. (2013). *Impact of International Trade on Economic Growth*. Gospod. Nar., nr 261.
- Makki, S.S., Somwaru, A. (2004). *Impact of Foreign Direct Investment and Trade on Economic Growth: Evidence from Developing Countries*. Am. J. Agric. Econ., nr 86.
- Masanjala, W.H., Papageorgiou, C. (2008). *Rough and lonely road to prosperity: a reexamination of the sources of growth in Africa using Bayesian model averaging*. J. Appl. Econom., nr 23.
- Mishra, P.K. (2012). *The Dynamics of the Relationship between Imports and Economic Growth in India*. South Asian J. Macroecon. Public Finance, nr 1.
- Moral-Benito, E. (2016). *Growth Empirics in Panel Data Under Model Uncertainty and Weak Exogeneity: Growth Empirics in Panel Data*. J. Appl. Econom., nr 31.
- Moral-Benito, E. (2013). *Likelihood-Based Estimation of Dynamic Panels With Predetermined Regressors*. J. Bus. Econ. Stat., nr 31.
- Raftery, A.E. (1995). *Bayesian Model Selection in Social Research*. Sociol. Methodol., nr 25.
- Romer, P.M. (1994). *The Origins of Endogenous Growth*. J. Econ. Perspect., nr 8.
- Sala-i-Martin, X., Doppelhofer, G., Miller, R.I. (2004). *Determinants of Long-Term Growth: A Bayesian Averaging of Classical Estimates (BACE) Approach*. Am. Econ. Rev., nr 94.

- Singh, T. (2010). *Does International Trade Cause Economic Growth? A Survey: International Trade and Economic Growth*. World Econ., nr 33.
- Snowdon, B., Vane, H.R. (2005). *Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State*. Cheltenham, UK; Northampton, MA.
- Solow, R.M. (1956). *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. Q.J. Econ., nr 70.
- Ulasan, B. (2012). *Openness to International Trade and Economic Growth: A Cross-Country Empirical Investigation*. SSRN Electron. J., <https://doi.org/10.2139/ssrn.2087930>.
- Yanikkaya, H. (2003). Trade openness and economic growth: a cross-country empirical investigation. J. Dev. Econ., nr 72.

APPENDIX

List of countries used in the estimation

Albania	Congo – Brazzaville	India	Mexico	Singapore
Algeria	Congo – Kinshasa	Indonesia	Mongolia	South Africa
Angola	Costa Rica	Iran	Morocco	South Korea
Argentina	Cyprus	Iraq	Mozambique	Spain
Australia	Denmark	Ireland	Myanmar	Sri Lanka
Austria	Dominican Republic	Israel	Namibia	Sudan
Bahrain	Ecuador	Italy	Nepal	Sweden
Bangladesh	Egypt	Ivory Coast	Netherlands	Switzerland
Barbados	El Salvador	Jamaica	New Zealand	Syria
Belgium	Eswatini	Japan	Nicaragua	Taiwan
Belize	Ethiopia	Jordan	Niger	Tanzania
Benin	Fiji	Kenya	Nigeria	Thailand
Bolivia	Finland	Kuwait	Norway	Togo

Albania	Congo – Brazzaville	India	Mexico	Singapore
Botswana	France	Laos	Pakistan	Trinidad and Tobago
Brazil	Gabon	Lesotho	Panama	Tunisia
Brunei	Gambia	Liberia	Paraguay	Turkey
Bulgaria	Germany	Luxembourg	Peru	Uganda
Burkina Faso	Ghana	Macao	Philippines	United Arab Emirates
Burundi	Greece	Madagascar	Poland	United Kingdom
Cambodia	Guatemala	Malawi	Portugal	United States
Cameroon	Guyana	Malaysia	Qatar	Uruguay
Canada	Haiti	Maldives	Romania	Venezuela
Central African Republic	Honduras	Mali	Rwanda	Vietnam
Chile	Hong Kong	Malta	Saudi Arabia	Zambia
China	Hungary	Mauritania	Senegal	Zimbabwe
Colombia	Iceland	Mauritius	Sierra Leone	

THE ROLE OF INTERNATIONAL TRADE IN ECONOMIC GROWTH: RESULTS FROM BAYESIAN MODEL AVERAGING OF DYNAMIC PANELS

Abstract

This paper addresses issues connected with economic growth, how the theory on it has changed and also what its potential determinants are. In order to do so, the panel data was constructed for 129 countries with the time period of 1975-2015. In addition to this, the paper also accounts for the model uncertainty as well as reverse causality issues that may arise while dealing with such data. The methodology applied in the research consists of the Moral-Benito (2016) framework combined with the bayesian model averaging method (BMA). Out of the five variables, only one turned out to be fragile. The other four appeared to be robust with three of them at the most restrictive

level. What is more, the paper also presents the potential reasoning behind obtained results and upholds the hypothesis that international trade has a positive impact on the economic growth.

Keywords: function, regressors, likelihood, coefficient, variable, threshold, formula

WPŁYW HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO NA WZROST GOSPODARCZY: WYNIKI BAYESOWSKIEGO UŚREDNIANIA MODELI PANELI DYNAMICZNYCH

Streszczenie

Niniejsze opracowanie porusza kwestie związane ze wzrostem gospodarczym, z tym, jak zmieniała się teoria na jego temat, a także jakie są jego potencjalne determinanty. W tym celu skonstruowano dane panelowe dla 129 krajów z lat 1975–2015. Uwzględniono również niepewność modelu, a także kwestie odwrotnej przyczynowości, które mogą pojawić się podczas pracy z takimi danymi. Metodologia zastosowana w badaniu obejmuje ramy Moral-Benito (2016) w połączeniu z bayesowską metodą uśredniania modelu (BMA). Spośród pięciu zmiennych tylko jedna okazała się niepewna. Pozostałe cztery są solidne, a trzy z nich na najbardziej restrykcyjnym poziomie. W opracowaniu przedstawiono również możliwe uzasadnienie uzyskanych wyników i podtrzymano hipotezę, że handel międzynarodowy ma pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy.

Słowa kluczowe: funkcja, regresory, prawdopodobieństwo, współczynnik, zmienna, próg, formuła

Cytuj jako:

Czyżewski D., *Wpływ handlu międzynarodowego na wzrost gospodarczy: wyniki bayesowskiego uśredniania modeli paneli dynamicznych*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 38–58 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.26/d.czyzewski

Cite as:

Czyżewski D. (2024). ‘The Role of International Trade in Economic Growth: Results from Bayesian Model Averaging of Dynamic Panels’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 38–58 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.26/d.czyzewski

EWOLUCJA STAWEK PODATKU OD NIERUCHOMOŚCI DLA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W POLSCE W LATACH 2018–2024: ANALIZA TENDENCJI I UWARUNKOWAŃ

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.27/m.andrzejak

WPROWADZENIE

Podatek od nieruchomości jest jednym z najstarszych podatków w systemie podatkowym. Jest on również co pewien czas przedmiotem dyskusji z uwagi na możliwości jego modyfikacji. Chociaż porusza się w tym zakresie wiele wątków – od możliwości wprowadzenia podatku katastralnego do zmiany definicji samych obiektów podlegających opodatkowaniu – to jednak co roku pewna jest zmiana jego wysokości, a szczególnie maksymalnych stawek podatkowych. Obowiązujący system podatkowy oparty o wielkość powierzchni jest bezpośrednio powiązany z ogólnymi stawkami przyjętymi dla danego typu nieruchomości. Razem z systemem bazującym na wartości nieruchomości jest to jeden z najczęściej występujących systemów podatkowych¹. Obowiązuje zarówno dla budynków mieszkalnych, budynków przeznaczonych na prowadzenie działalności gospodarczej, jak i dla gruntów. Podstawę opodatkowania stanowi powierzchnia w przypadku gruntów i powierzchnia użytkowa w przypadku budynków. System ten, pomimo swoich wad (np. braku rozróżnienia wartości opodatkowanych nieruchomości), ma również swoje zalety. Wymienia się, że nie jest ani skomplikowany, ani kosztowny².

Maksymalne stawki podatku od nieruchomości są corocznie zamieszczane w obwieszczeniu Ministra Finansów w sprawie górnych granic stawek kwotowych

* Uniwersytet Łódzki, e-mail: maria.andrzejak@uni.lodz.pl, ORCID: 0000-0001-5372-1336.

¹ P. Felis, *Podatki od nieruchomości w wybranych krajach UE. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2013, z. 126, s. 84.

² B. Guziejewska, *Decentralizacja fiskalna jako ograniczenie zjawiska Lewiatana*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022, s. 116.

podatków i opłat lokalnych na dany rok. Same stawki nie są wyznaczane arbitralnie, ale są oparte na wskaźniku cen towarów i usług konsumpcyjnych w okresie pierwszego półrocza roku, w którym stawki ulegają zmianie, w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego³. Podatek od nieruchomości należy do jednych z głównych źródeł finansowania budżetu gminy⁴. Zalicza się go do funduszy własnych. Wspomniane coroczne zwiększenia stawek podatku mają na celu zabezpieczenie gminnych wpływów budżetowych przed negatywnymi skutkami inflacji. Im większy wzrost inflacji, tym istotniejsze wydaje się podniesienie lokalnych stawek podatkowych.

Pomimo tego niekoniecznie jednak stawka podatku od budynków czy od gruntu będzie wzrastać corocznie o ten wskaźnik. Zwraca się uwagę na problem zachowania równowagi pomiędzy realizacją dochodów budżetowych gminy a wspieraniem przedsiębiorczości⁵.

Zgodnie z ustawą to rada gminy ustala wysokość stawek podatku od nieruchomości dla danego roku w drodze uchwały⁶. Ustawodawca wyznacza górne granice stawek podatkowych oraz jednocześnie umożliwia ich obniżenie. Dlatego też coroczne ogłoszenie stawek podatkowych dla poszczególnych gmin wzbudza zainteresowanie wszystkich podmiotów podlegających opodatkowaniu. Jednym z takich podmiotów są jednostki gospodarcze, które w szczególności obciążone są podatkiem od budynków oraz podatkiem od gruntu.

OBNIŻONE STAWKI MAKSYMALNE JAKO FUNKCJA WSPIERANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Podstawą prawną omawianego zagadnienia jest już wcześniej wspomniana Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych, natomiast górne stawki podatku ustalane są corocznie i ogłaszane przez Ministra Finansów. Nie są to jednak wystarczające akty prawne do wymierzenia podatku. Na radzie gminy spoczywa obowiązek ustalenia corocznie stawek między innymi od budynków oraz od gruntów⁷. Oprócz ustalania wysokości samych stawek rada gminy może również różnicować ich wysokość, które mogą być

³ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U.2023.0.70 art. 20.

⁴ P. Felis i in., *Opodatkowanie nieruchomości w Polsce na tle systemów europejskich. Wybrane problemy i propozycje zmian*, Wydawnictwo Instytutu Finansów, Warszawa 2023, s. 34–35.

⁵ T. Wołowicz, M. Cienkowski, *Preferencje w lokalnych podatkach majątkowych a zachowania podmiotów gospodarczych*, „Studia Prawno-ekonomiczne” 2016, t. XCVIII, s. 330.

⁶ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U.2023.0.70 art. 5.

⁷ P. Swianiewicz, *Finanse samorządowe koncepcje, realizacja, polityki lokalne*, Municipioim SA, Warszawa 2011, s. 65.

oparte o rodzaj przedmiotów opodatkowania, uwzględniając w szczególności lokalizację, sposób wykorzystywania, rodzaj zabudowy, stan techniczny oraz wiek budynków⁸.

Takie zróżnicowania, które najczęściej przyjmują formę obniżonych stawek podatku należą do sposobów wspierania przedsiębiorczości przez gminę. Jedną z typologii w literaturze wyróżnia następujące podejścia w polityce kreowania stawek podatków od nieruchomości⁹:

- polityka populistyczna, w której to stawki podatku dla budynków mieszkalnych znajdują się poniżej 50% stawki maksymalnej w okresie minimum dwóch lat;
- polityka fiskalna, w której to stawki podatku dla budynków mieszkalnych znajdują się powyżej 50% stawki maksymalnej;
- polityka stymulująca rozwój ekonomiczny, w której to stawki podatku dla budynków związanych z działalnością gospodarczą znajdują się poniżej 75% stawki maksymalnej w okresie minimum trzech lat;
- polityka fiskalna, w której to stawki podatku dla budynków związanych z działalnością gospodarczą znajdują się w przedziale pomiędzy 75–100% stawki maksymalnej w okresie minimum trzech lat i dodatkowo nie występują zwolnienia.

Warto zwrócić uwagę, że jeżeli obniżki podatku od nieruchomości dla działalności gospodarczej będą wystarczająco wysokie, będą wpisywać się one w politykę stymulującą rozwój ekonomiczny dla danej gminy. W ramach wspierania przedsiębiorczości, oprócz wspomnianych obniżek, gminy mogą również stosować ulgi, zwolnienia, odroczenia, a nawet umorzenia podatku¹⁰. Zwraca się jednak uwagę, że nie powinno się wykorzystywać pojedynczych instrumentów, ale stosować je w formie kompleksowej i jako element strategii¹¹. Odroczeniu mogą podlegać terminy płatności samego podatku, jak również zaległości podatkowe wraz z odsetkami. Gminy mogą ponadto rozkładać na raty wspomniane zaległości. Umorzenie z kolei może dotyczyć części lub całości zaległości podatkowych, odsetek za zwłokę lub opłat prolongacyjnych. Ulgi w podatku od nieruchomości przejawiają się jako obniżenie podatków. Gdyby jednak doszło do sytuacji całkowitego zwolnienia, można wtedy mówić o zwolnieniu z podatku¹². Takie rozwiązanie

⁸ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U.2023.0.70 art. 5 pkt 2, pkt 3.

⁹ M. Podstawka, E. Rudowicz, *Wykorzystanie wybranych podatków lokalnych w kreowaniu polityki fiskalnej gmin*, „Zeszyty Naukowe Polityki Europejskiej, Finanse i Marketing” 2010, nr 4(53), s. 85.

¹⁰ A. Żołądkiewicz, *Podatek od nieruchomości jako gminny instrument wspierania przedsiębiorczości*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2016, t. 17, z. 9, cz. 1, *Finansowe i organizacyjne aspekty kooperacji nauki i lokalnej przedsiębiorczości – badania i analizy*, s. 363.

¹¹ T. Wołowicz, *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1(19), s. 65–67.

¹² K. Ziemiński, P. Grzybowski, *Kształtowanie podatków i opłat lokalnych – wnioski de lege ferenda* [w:] C. Trutkowski, J. Podgórska-Rykała (red. nauk.), *Potrzeba zmian w samorządzie terytorialnym*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 216–217.

ma najczęściej miejsce w sytuacji wyjątkowej. Przykładem jest chociażby pandemia COVID-19, po wystąpieniu której część gmin zwolniła przedsiębiorstwa z podatku od nieruchomości. Podkreśla się jednak, że jest to nietypowa sytuacja, gdyż podatki od nieruchomości mają funkcję stabilizacyjną. Wpływ z tytułu omawianych podatków do budżetu gminy nie jest uzależniony od koniunktury gospodarczej. Jest on uważany za jeden z najbardziej stabilnych podatków w kontekście wysokości wpływów do budżetu¹³.

Jak jednak wykazały badania, wpływy z tego podatku mogą również spadać, co miało miejsce chociażby w okresie pandemii. Jak wynika jednak z konstrukcji samego podatku, który jest wyliczany od powierzchni, a nie wyników działalności gospodarczej, jego znaczący spadek w 2020 r. wynikał z zastosowanych zwolnień¹⁴.

Opisana sytuacja związana ze zwolnieniami nie jest jednak najczęściej stosowanym instrumentem wspierania przedsiębiorczości. Wiele gmin wykorzystuje bowiem przede wszystkim obniżenie stawek podatkowych względem stawki maksymalnej nie tylko w stosunku do nieruchomości związanych z działalnością gospodarczą, ale również w stosunku do budynków mieszkalnych¹⁵.

PODATKI LOKALNE DLA PRZEDSIĘBIORSTW W LATACH 2018–2024

W poniższym badaniu przeanalizowano stawki podatku dla przedsiębiorstw w zakresie podatku od budynków oraz podatku od gruntu. Oba należą do głównych podatków lokalnych obciążających przedsiębiorstwa. Mają one również kluczowe znaczenie w kontekście finansowania gminy. Istotne jest jednak ich zróżnicowanie z uwagi na arbitralność decyzyjną gminy w tym zakresie. Przeanalizowano dane opublikowane w serwisie Ministerstwa Finansów w dziale Ewidencja i sprawozdawczość w zakresie podatku od nieruchomości. Do badania przyjęto okres obejmujący lata 2018–2024. Wykorzystano do tego celu bazy danych SP–1 część A za rok 2024 oraz SP–1 część B za lata 2018–2023. W badaniu opracowano dane wszystkich gmin w Polsce. Przeanalizowane dane pochodzą ze sprawozdania podatkowego w zakresie podatku od nieruchomości, podatku rolnego oraz podatku leśnego i zawierają następujące kategorie stawek¹⁶:

¹³ B. Guziejewska, K. Walerysiak-Grzechowska, *A Local Government Revenue System under Macroeconomic Pressure: The Case of Poland*. *Prague Economic Papers* 2020 nr 29(1), s. 29–52, DOI: 10.18267/j.pep.728.

¹⁴ P. Swianiewicz, J. Łukomska, *Finanse samorządu terytorialnego w dobie pandemii*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2020, s. 4–5.

¹⁵ J. Łukomska, P. Swianiewicz P., *Polityka podatkowa władz lokalnych w Polsce*, Municipium, Warszawa 2015, s. 70.

¹⁶ Dane udostępnione przez Ministerstwo Finansów w dziale Podatki i opłaty lokalne; Ewidencja i sprawozdawczość podatkowa, <https://www.podatki.gov.pl/podatki-i-oplaty-lokalne/ewidencja-i-sprawozdawczosc-podatkowa/sp-1-bazy-danych-i-opracowania/> [dostęp: 30.08.2024].

Tabela 1.
Kategorie stawek podatków lokalnych w Polsce

Symbol	Opis
1.1	grunty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, bez względu na sposób zakwalifikowania w ewidencji gruntów i budynków
1.2	grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi lub wodami powierzchniowymi płynącymi jezior i zbiorników sztucznych
1.3	grunty pozostałe, w tym zajęte na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego
1.4	grunty pozostałe, w tym zajęte na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego
1.5	budynki mieszkalne
1.6	budynki związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz budynki mieszkalne lub ich części zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej
1.7	budynki zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie obrotu kwalifikowanym materiałem siewnym
1.8	budynki związane z udzielaniem świadczeń zdrowotnych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, zajęte przez podmioty udzielające tych świadczeń
1.9	budynki pozostałe, w tym zajęte na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego
1.10	budowle
2.1	grunty gospodarstw rolnych
2.2	pozostałe grunty
3.1	lasy, z wyjątkiem wykazanych w sekcji 3.2
3.2	lasy wchodzące w skład rezerwatów przyrody i parków narodowych

Źródło: opracowanie własne.

Badaniem objęto 2477 gmin w Polsce. W przypadkach zmian administracyjnych (zmiana nazwy gminy oraz zmiana rodzaju gminy) potraktowano poszczególne jednostki samorządu terytorialnego jako te same gminy. W badanym okresie taka zmiana miała miejsce dla 83 jednostek. Analiza wielkości stawek, trendu, dynamiki oraz zmienności została przeprowadzona osobno dla podatku od budynków dla działalności gospodarczych (sekcja 1.6) i osobno dla gruntów (sekcja 1.1). Poniżej zaprezentowano otrzymane wyniki.

Tabela 2.
Dane statystyczne w latach 2018–2024 podatku
od budynków dla przedsiębiorstw

Wartość	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
MAX	23,10	23,47	23,90	24,84	25,74	28,78	33,10
MIN	6,86	6,86	6,86	6,86	8,00	9,20	9,90
średnia	19,73	19,98	20,78	21,23	22,18	24,54	26,80
mediana	20,00	20,38	21,20	21,80	22,73	25,03	27,37
odchylenie standardowe	2,67	2,71	2,67	2,84	2,97	3,51	4,63

Źródło: opracowanie własne.

Powyższa tabela prezentuje dane dotyczące zmiany w podatku od budynków dla działalności gospodarczej na przestrzeni lat. Maksymalne stawki podatku, zaprezentowane w pierwszym wierszu tabeli są równe maksymalnym stawkom dozwolonym w danym roku. Wynik ten oznacza, że w każdym roku występowała gmina w Polsce stosująca stawki maksymalne. Z drugiej strony warto przyrzeć się minimalnej wartości, która w pierwszych czterech latach się nie zmieniała. Pomimo istniejącej inflacji i możliwości podnoszenia stawek podatku od nieruchomości, część gmin nie decydowała się na podwyżki. Analizując średnią i medianę można jednak zauważyć wyraźny trend rosnący na przestrzeni badanych lat. Kolejnym istotnym wskaźnikiem jest odchylenie standardowe, które w analizowanym okresie wyraźnie wzrastało. Największy wzrost można zaobserwować w ostatnim roku. Oznacza to większe zróżnicowanie stawek podatku w całej Polsce. Wielkość zmian z roku na rok zaprezentowano w poniższej tabeli:

Tabela 3.
Dynamika danych statystycznych podatku od budynków
dla przedsiębiorstw w latach 2018–2024

Wartość	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
MAX	–	1,6%	1,8%	3,9%	3,6%	11,8%	15,0%
MIN	–	0,0%	0,0%	0,0%	16,6%	15,0%	7,6%
średnia	–	1,3%	4,0%	2,2%	4,5%	10,7%	9,2%
mediana	–	1,9%	4,0%	2,8%	4,3%	10,1%	9,3%
odchylenie standardowe	–	1,2%	-1,3%	6,2%	4,7%	18,1%	32,1%

Źródło: opracowanie własne.

Zaprezentowana powyżej dynamika pokazuje, jak zmieniały się analizowane wskaźniki rok do roku. Dynamika stawek maksymalnych jest zgodna ze wskaźnikiem inflacji przyjętym zgodnie z ustawą o podatkach i opłatach lokalnych jako wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w okresie pierwszego półrocza roku, w którym stawki ulegają zmianie. Należy jednak zwrócić uwagę na dynamikę średniej oraz mediany, które wykazują w ostatnich latach (2023–2024) mniejsze wartości od stawek maksymalnych. Oznacza to, że z uwagi na fakt braku lub mniejszego podnoszenia stawek podatkowych niż maksymalne, będzie występowała coraz większa różnica pomiędzy średnią a najwyższymi stawkami. Zróżnicowanie stawek podatkowych będzie zatem, zgodnie z panującym trendem, zwiększało się. Podobną sytuację można zauważyć w przypadku stawek podatku od gruntu. Prezentuje to poniższa tabela:

Tabela 4.

Dane statystyczne w latach 2018–2024 podatku od gruntu dla przedsiębiorstw

Wartość	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
MAX	0,91	0,93	0,95	0,99	1,03	1,16	1,34
MIN	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,37	0,37
średnia	0,80	0,81	0,85	0,87	0,91	1,02	1,12
mediana	0,82	0,84	0,88	0,90	0,95	1,05	1,15
odchylenie standardowe	0,10	0,10	0,10	0,11	0,11	0,13	0,18

Źródło: opracowanie własne.

Wielkość maksymalna stawki od gruntu dla działalności gospodarczej, podobnie jak w przypadku stawki od budynków pokrywa się z dopuszczalnymi ustawowo stawkami maksymalnymi. W przypadku badanych stawek minimalnych można zauważyć brak zwiększenia jej wartości w pierwszych badanych latach. Oznacza to, że występuje przynajmniej jedna gmina w Polsce, która w badanym okresie nie zwiększyła stawek przez pięć lat. Nie wpłynęło to jednak w badanych latach na zróżnicowanie stawek, które reprezentuje odchylenie standardowe. W pierwszych trzech latach jest na tym samym poziomie. Największy wzrost tego wskaźnika jest zauważalny w ostatnim roku. Podobnie zatem, jak w przypadku podatku od budynków, w ostatnich dwóch latach występuje coraz większe zróżnicowanie stawek podatkowych pomiędzy wszystkimi gminami w Polsce.

Tabela 5.
Dynamika danych statystycznych podatku od gruntu
dla przedsiębiorstw w latach 2018–2024

Wartość	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
MAX	–	2,2%	2,2%	4,2%	4,0%	12,6%	15,5%
MIN	–	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,7%	0,0%
średnia	–	1,6%	4,7%	2,5%	5,0%	11,3%	9,8%
mediana	–	2,4%	4,8%	2,3%	5,6%	10,5%	9,5%
odchylenie standardowe	–	1,7%	-3,2%	7,1%	4,8%	19,1%	35,2%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5 wskazuje na zmiany poszczególnych pozycji statystycznych dotyczących gruntów od działalności gospodarczej. Dynamiki potwierdzają wcześniejsze uwagi, które odnotowują szybsze tempo wzrostu stawek maksymalnych od średnich stawek dla wszystkich gmin w Polsce. Powoduje to sytuację coraz większego zróżnicowania stawek podatkowych, które jest widoczne poprzez wskaźnik odchylenia standardowego.

Warto również przyjrzeć się rozkładowi stawek podatku od nieruchomości oraz od gruntu w poszczególnych latach. Rozkłady te prezentują poniższe tabele.

Tabela 6.
Odsetek gmin [w %] stosujących stawki z przedziału –
podatek od budynków dla przedsiębiorstw

	100,00%	90,0–99,9%	70,0–89,9%	50,0–69,9%	< 50%
	stawki maksymalnej				
2018	8,40%	33,51%	46,63%	10,90%	0,57%
2019	8,03%	31,25%	49,50%	10,70%	0,52%
2020	13,36%	32,50%	45,78%	8,03%	0,32%
2021	10,25%	31,25%	48,28%	9,81%	0,40%
2022	13,24%	29,47%	46,91%	9,93%	0,44%
2023	14,17%	27,65%	45,01%	12,47%	0,69%
2024	11,38%	18,97%	46,35%	21,11%	2,18%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7.
Odsetek gmin [w %] stosujących stawki z przedziału –
podatek od gruntu dla przedsiębiorstw

	100,00%	90,0–99,9%	70,0–89,9%	50,0–69,9%	< 50%
	stawki maksymalnej				
2018	14,61%	38,07%	39,36%	7,35%	0,61%
2019	12,88%	37,91%	39,89%	8,76%	0,57%
2020	21,36%	35,24%	37,18%	5,85%	0,36%
2021	15,79%	36,78%	40,21%	6,74%	0,48%
2022	20,02%	35,77%	36,46%	6,50%	0,52%
2023	19,90%	31,33%	39,36%	8,72%	0,69%
2024	15,95%	19,82%	46,95%	15,66%	1,61%

Źródło: opracowanie własne.

Tabele 6 oraz 7 wskazują na rozkład stawek podatku od budynków dla działalności gospodarczych oraz od gruntu na przestrzeni badanych lat. Jeżeli dana gmina nie podnosiła stawek podatkowych, to z uwagi na rosnące stawki ustawowe powinna z roku na rok znajdować się w coraz niższym przedziale. Taka sytuacja może mieć również miejsce w momencie, kiedy gmina podnosi stawki podatkowe, ale w mniejszej wysokości niż wzrost stawki maksymalnej. W badanych latach najliczniejszą grupę stanowiły gminy stosujące stawki z przedziału od 70% do 89,9% zarówno dla podatku od budynków, jak i gruntu dla przedsiębiorstw. Można zauważyć również, że gminy stosują bardziej restrykcyjną politykę w przypadku podatku od gruntu. Analizując dwa najwyższe przedziały stawek podatkowych, czyli 100% oraz od 90% do 99,9%, można zauważyć, że gminy częściej stosują wyższe stawki w przypadku podatku od gruntu niż w przypadku podatku od nieruchomości. Drugą tendencją, którą można zauważyć jest znaczący spadek stosowania stawek maksymalnych (100%) oraz stawek z przedziału 90%–99,9% w ostatnim roku. Widać wyraźnie, że dla obu analizowanych podatków większość gmin podniosła stawki o kwotę mniejszą niż wynika to ze wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych. Oznacza to, że większość gmin wzięła na siebie część skutków inflacji. Dla przedsiębiorstw działających na terenie gminy, która nie podnosi stawek podatkowych do maksymalnych wartości jest to korzystne rozwiązanie. Należy jednak zwrócić uwagę, że gmina stosująca stawki podatkowe z najniższego przedziału (poniżej 50%) może w każdym następnym roku podnieść stawki podatkowe do wartości maksymalnych ustawowo. Wskazuje się, że obniżenie górnych stawek jest jednym

z głównych powodów zmniejszonych potencjalnych wpływów do gminy¹⁷. Powyższa analiza wskazuje, że w ostatnich latach sytuacja ta dodatkowo się pogłębiła.

RODZAJ GMINY A OPODATKOWANIE PRZEDSIĘBIORSTW

Istotną kwestią poruszaną w literaturze jest również rozróżnienie rodzaju gminy, a prowadzonej przez nią polityki podatkowej. Dalsza część badania koncentruje się na analizie trendów w kwestii wybranych podatków lokalnych dla przedsiębiorstw w podziale na rodzaj gminy. Poniższe tabele (tabela 8 i 9) pokazują zastosowanie stawki maksymalnej w poszczególnych latach w rozróżnieniu na rodzaj gminy.

Tabela 8.
Odsetek gmin stosujących stawki maksymalne według typu
gminy – podatek od budynków dla przedsiębiorstw

Rodzaj gminy	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
miasto na prawach powiatu	22,73%	22,73%	45,45%	42,42%	56,06%	60,61%	57,58%
gmina miejska	14,41%	12,71%	24,58%	16,95%	26,27%	25,42%	18,22%
gmina wiejska	6,98%	6,77%	10,31%	8,21%	10,05%	11,21%	9,63%
gmina miejsko-wiejska	8,12%	7,84%	13,24%	9,36%	11,63%	12,26%	8,44%
gminy razem	8,40%	8,03%	13,36%	10,25%	13,24%	14,17%	11,38%

Źródło: opracowanie własne.

¹⁷ B. Filipiak, *Skutki udzielania ulg, umorzeń i zwolnień przez organy podatkowe gmin*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 5(83), cz. 1, s. 181.

Tabela 9.
Odsetek gmin stosujących stawki maksymalne według typu
gminy – podatek od gruntu dla przedsiębiorstw

Rodzaj gminy	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
miasto na prawach powiatu	25,76%	22,73%	43,94%	40,91%	57,58%	60,61%	56,06%
gmina miejska	16,95%	14,41%	28,39%	21,61%	27,54%	25,42%	19,92%
gmina wiejska	14,22%	12,75%	19,90%	14,25%	18,04%	17,89%	14,62%
gmina miejsko-wiejska	13,54%	11,60%	19,94%	14,72%	18,13%	18,46%	13,64%
gminy razem	14,61%	12,88%	21,36%	15,79%	20,02%	19,90%	15,95%

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe wyniki wskazują, jaki procent gmin stosuje stawki maksymalne dla danego podatku. Można zauważyć, że najwyższy odsetek gmin stosujących stawki maksymalne to gminy typu miasto na prawach powiatu. Mogłoby się wydawać, że w takim wypadku najrzadziej stawki maksymalne będą stosować gminy wiejskie. Jak jednak pokazują wyniki badań, taka sytuacja nie zawsze ma miejsce. W ostatnim badanym okresie, czyli w 2024 r., gminy, w których odsetek stosowania stawek maksymalnych jest najniższy to gminy miejsko-wiejskie. Sytuacja ta dotyczy zarówno stawek podatku od budynków, jak i dla gruntu. Wcześniejsze badania wskazały, że większe niż w pozostałych rodzajach gmin ubytki wpływów budżetowych z tytułu podatku od nieruchomości występują w gminach wiejskich¹⁸. Do wspomnianych ubytków wliczają się również liczne zwolnienia czy preferencje, jednak, jak wcześniej wspomniano, to właśnie obniżenie górnych stawek w podatkach jest stosowane przez gminy najczęściej jako forma wspierania przedsiębiorczości. Należy pamiętać, że samo obniżenie górnych stawek podatkowych nie jest wystarczającym czynnikiem stymulowania przedsiębiorczości i przyciągania nowych podmiotów gospodarczych¹⁹.

Należałoby przyrzeć się również samemu rozkładowi stawek w podziale na rodzaj gminy. Rozkład wspomnianych stawek dla 2024 r. przedstawiają poniższe tabele.

¹⁸ S. Kańduła, J. Śmiechowicz, *Podatki i opłaty lokalne w kontekście międzygminnych nierówności dochodowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia” 2016, vol. 50, nr 1, s. 740.

¹⁹ T. Wołowicz, *Preferencje podatkowe w podatku od nieruchomości a zachowania lokalizacyjno-konkurencyjne podatników prowadzących działalność gospodarczą*, „Roczniki Ekonomii i Zarządzania” 2018, t. 10(46), nr 1, s. 110–111.

Tabela 10.

Odsetek gmin [w %] stosujących stawki z przedziału wg rodzaju gminy – podatek od budynków dla przedsiębiorstw w 2024 r.

	100,00%	90,0–99,9%	70,0–89,9%	50,0–69,9%	< 50%
	stawki maksymalnej				
miasto na prawach powiatu	57,58%	18,18%	16,67%	7,58%	0,00%
gmina miejska	18,22%	27,54%	46,19%	7,63%	0,42%
gmina wiejska	9,63%	16,46%	45,36%	25,75%	2,80%
gmina miejsko-wiejska	8,44%	21,38%	51,20%	17,30%	1,69%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 11.

Odsetek gmin [w %] stosujących stawki z przedziału wg rodzaju gminy – podatek od gruntu dla przedsiębiorstw w 2024 r.

	100,00%	90,0–99,9%	70,0–89,9%	50,0–69,9%	< 50%
	stawki maksymalnej				
miasto na prawach powiatu	56,06%	13,64%	22,73%	7,58%	0,00%
gmina miejska	19,92%	22,88%	45,76%	11,02%	0,42%
gmina wiejska	14,62%	18,72%	47,06%	17,76%	1,84%
gmina miejsko-wiejska	13,64%	21,66%	49,37%	13,64%	1,69%

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe tabele wskazują na różnice pomiędzy rodzajem gmin a stosowaniem przez nie polityki podatkowej w zakresie analizowanych podatków. Można zauważyć, że żadne miasto na prawach powiatu nie stosuje stawek podatków lokalnych dla przedsiębiorstw poniżej 50% maksymalnych stawek ustawowych. Zdarzają się jednak takie stawki już w gminach miejskich, a najwyższy odsetek z tego przedziału można zaobserwować w gminach wiejskich. Należy przy tym dodać, że w tym przedziale występują najniższe wartości dla wszystkich rodzajów gmin. Najwyższy odsetek dla gmin miejskich, wiejskich oraz miejsko-wiejskich znajduje się w przedziale 70%–89,9%. Wyjątek znowu stanowią miasta na prawach powiatu, gdzie najwyższy odsetek można zaobserwować dla stawek maksymalnych (100%). Opisane charakterystyki znajdują

swoje odzwierciedlenie zarówno dla podatku od budynków, jak i dla podatku od gruntu. Dalsze dane statystyczne dla ostatniego badanego roku prezentują poniższe tabele.

Tabela 12.
Dane statystyczne w 2024 r. podatku od budynków
dla przedsiębiorstw wg rodzaju gminy

Rodzaj gminy	MAX	MIN	średnia	mediana	odchylenie standardowe
miasto na prawach powiatu	33,10	20,00	31,02	33,10	3,46
gmina miejska	33,10	15,00	29,06	29,26	3,51
gmina wiejska	33,10	9,90	26,11	26,50	4,76
gmina miejsko-wiejska	33,10	10,30	27,07	27,60	4,31

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13.
Dane statystyczne w 2024 r. podatku od gruntu
dla przedsiębiorstw wg rodzaju gminy

Rodzaj gminy	MAX	MIN	średnia	mediana	odchylenie standardowe
miasto na prawach powiatu	1,34	0,79	1,24	1,34	0,15
gmina miejska	1,34	0,66	1,15	1,16	0,16
gmina wiejska	1,34	0,37	1,10	1,14	0,19
gmina miejsko-wiejska	1,34	0,52	1,12	1,15	0,17

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe tabele wskazują zarówno na różnice, jak i na podobieństwa pomiędzy rodzajami gmin. Należy zauważyć, że w każdym przypadku niezależnie od typu gminy występują stawki maksymalne ustawowe, które dla podatku od budynków dla działalności gospodarczej wynosiły w 2024 r. 33,10 zł, a dla gruntu dla działalności gospodarczej wynoszą 1,34 zł. Wyraźnie widać jednak, że stawki najniższe, stosowane w danym rodzaju gmin, znacząco różnią się od siebie. W tym przypadku najniższe stawki odnotowano w gminach wiejskich dla obu podatków. Ma to przełożenie na średnią oraz na medianę, które również wykazują najniższe wartości dla gmin wiejskich. Przechodząc

do różnicowania stawek podatkowych prezentowane wyniki wskazują, że najmniejsze zróżnicowanie wykazują miasta na prawach powiatu, gdzie odchylenie standardowe jest najniższe. Wcześniejsze badania wskazywały, że większość miast wojewódzkich istotnie nie różnicuje stawek podatku od nieruchomości²⁰. Należy jednak stwierdzić, że gminy wiejskie cechują się największymi rozbieżnościami przy stawkach podatkowych, co odzwierciedla się w najwyższym odchyleniu standardowym pośród wszystkich rodzajów gmin.

PODSUMOWANIE

Kształtowanie lokalnej polityki podatkowej jest jednym z głównych zadań każdej gminy. Podatki od nieruchomości stanowią w tej polityce szczególne znaczenie z uwagi na ich znaczący wpływ do budżetu gminy. Z uwagi na władztwo gminy, mogą one same ustalać wysokość poszczególnych stawek podatku od nieruchomości. Jedyne ograniczenie stanowią wyznaczone odgórnie stawki maksymalne. Wiele gmin w Polsce stosuje obniżenie stawek podatku od nieruchomości dla przedsiębiorstw zarówno dla budynków, jak i dla gruntów. Przeprowadzone badanie obejmowało wszystkie gminy w Polsce, co można uznać za podejście kompleksowe i pozwalające uzupełnić wnioski z dotychczasowych badań, które były oparte o wybraną próbę gmin.

Na podstawie przeprowadzonego badania należałoby wyciągnąć wniosek o zróżnicowaniu stawek podatku od nieruchomości w zależności od rodzaju gminy. Średnie najwyższe stawki dla badanych podatków wykazywały miasta na prawach powiatu. Wykazywały one w obu przypadkach najwyższe średnie oraz najwyższe mediany. Również w analizie stawek maksymalnych największy odsetek gmin stosujących górne stawki podatkowe wykazywały miasta na prawach powiatu. Nie należy jednak zakładać, że najniższy odsetek stawek maksymalnych będą zatem wykazywały gminy wiejskie. Jak pokazały badania, chociażby w ostatnim badanym roku prezentowały one wyższy odsetek górnych granic podatkowych niż gminy wiejsko-miejskie. Jeżeli jednak przyrzeć się otrzymanym wynikom dla średnich i median, można zauważyć najniższe wartości przypisane właśnie gminom wiejskim. Takie wyniki przełożyły się również na dużą różnorodność stawek wśród danego rodzaju gmin. Badanie wykazało, że największe różnice wykazują gminy wiejskie, a najmniejsze miasta na prawach powiatu.

Zróżnicowanie stawek podatkowych wykazywało również trend rosnący na przestrzeni lat. W ostatnich dwóch badanych latach wyraźnie można zauważyć osłabioną

²⁰ A. Adamczyk, D. Dawidowicz, *Polityka w zakresie podatku od nieruchomości na przykładzie miast wojewódzkich*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 4(129), s. 27, DOI: 10.18276/epu.2017.129-02.

dynamikę średniej i mediany w stosunku do dynamiki stawki maksymalnej. Oznacza to, że stawki podatku od nieruchomości dla działalności gospodarczych we wszystkich gminach w Polsce coraz bardziej się różnicują.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk A., Dawidowicz D., *Polityka w zakresie podatku od nieruchomości na przykładzie miast wojewódzkich*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 4 (129), s. 21–32, DOI: 10.18276/epu.2017.129-02.
- Felis P. i in., *Opodatkowanie nieruchomości w Polsce na tle systemów europejskich. Wybrane problemy i propozycje zmian*, Wydawnictwo Instytutu Finansów, Warszawa 2023.
- Felis P., *Podatki od nieruchomości w wybranych krajach UE. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2013, z. 126, s. 83–107.
- Filipiak B., *Skutki udzielania ulg, umorzeń i zwolnień przez organy podatkowe gmin*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 5(83), cz. 1, s. 177–187, DOI: 10.18276/frfu.2016.5.83/1-16.
- Guziejewska B., *Decentralizacja fiskalna jako ograniczenie zjawiska Lewiatana*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.
- Guziejewska B., Walerysiak-Grzechowska K., *A Local Government Revenue System under Macroeconomic Pressure: The Case of Poland*, „Prague Economic Papers” 2020, nr 29(1), s. 29–52, DOI: 10.18267/j.pep.728.
- Kańduła S., Śmiechowicz J., *Podatki i opłaty lokalne w kontekście międzygminnych nierówności dochodowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia” 2016, vol. 50, nr 1, s. 735–744.
- Łukomska J., Swianiewicz P., *Polityka podatkowa władz lokalnych w Polsce*, Municipium, Warszawa 2015, <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1928.0089> [dostęp: 10.09.2024].
- Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz.U.2023.0.70.
- Podstawka M., Rudowicz E., *Wykorzystanie wybranych podatków lokalnych w kreowaniu polityki fiskalnej gmin*, „Zeszyty Naukowe Polityki Europejskiej, Finanse i Marketing” 2010, nr 4(53), s. 79–87.
- Swianiewicz P., *Finanse samorządowe koncepcje, realizacja, polityki lokalne*, Municipium SA, Warszawa 2011.
- Swianiewicz P., Łukomska J., *Finanse samorządu terytorialnego w dobie pandemii*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2020.
- Wołowicz T., *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1(19), s. 65–82.

- Wołowiec T., *Preferencje podatkowe w podatku od nieruchomości a zachowania lokalizacyjno-konkurencyjne podatników prowadzących działalność gospodarczą*, „Roczniki Ekonomii i Zarządzania” 2018, tom 10(46), nr 1, 2018, s. 81–114, DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/reiz.2018.10.1-5> [dostęp: 20.09.2024].
- Wołowiec T., Cienkowski M., *Preferencje w lokalnych podatkach majątkowych a zachowania podmiotów gospodarczych*, „Studia Prawno-ekonomiczne” 2016, t. XCVIII, s. 313–333.
- Ziemski K., Grzybowski P., *Kształtowanie podatków i opłat lokalnych – wnioski de lege ferenda* [w:] C. Trutkowski, J. Podgórska-Rykała (red. nauk.), *Potrzeba zmian w samorządzie terytorialnym*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 209–232.
- Żołądkiewicz A., *Podatek od nieruchomości jako gminny instrument wspierania przedsiębiorczości*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2016, t. 17, z. 9, cz. 1., *Finansowe i organizacyjne aspekty kooperacji nauki i lokalnej przedsiębiorczości – badania i analizy*, cz I, s. 357–368.

EWOLUCJA STAWEK PODATKU OD NIERUCHOMOŚCI DLA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W POLSCE W LATACH 2018–2024: ANALIZA TENDENCJI I UWARUNKOWAŃ

Streszczenie

Kształtowanie się stawek od nieruchomości jest zjawiskiem zmieniającym się zarówno pod wpływem odgórnych stawek maksymalnych, jak i decyzji władz gminy. Artykuł analizuje ewolucję stawek podatku od nieruchomości dla działalności gospodarczej. Badaniem objęto wszystkie 2477 gminy w Polsce w latach 2018–2024. Zanalizowano trendy stawek podatku od nieruchomości w podziale na budynki oraz grunty w poszczególnych latach. W artykule objęto również badaniem analizę stawek podatkowych w poszczególnych rodzajach gmin.

Słowa kluczowe: podatek od nieruchomości, opodatkowanie przedsiębiorstw, polityka podatkowa gmin

EVOLUTION OF REAL ESTATE TAX RATES FOR BUSINESS ACTIVITIES IN POLAND IN 2018–2024: ANALYSIS OF TRENDS AND CONDITIONS

Abstract

The development of real estate rates is a process that changes both under the influence of top-down maximum rates and decisions of the municipal authorities. The article analyzes the evolution of real estate tax rates for business activities. The study covered all 2,477 communes in Poland in 2018–2024. Trends in real estate tax rates by buildings and land in particular years were analyzed. The article also included an analysis of tax rates in individual types of municipalities.

Keywords: real estate tax, corporate taxation, municipal tax policy

Cytuj jako:

Andrzejak M., *Ewolucja stawek podatku od nieruchomości dla działalności gospodarczej w Polsce w latach 2018–2024: analiza tendencji i uwarunkowań*, „Mysł Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 59–75 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.27/m.andrzejak

Cite as:

Andrzejak M. (2024). ‘Evolution of Real Estate Tax Rates for Business Activities in Poland in 2018–2024: Analysis of Trends and Conditions’. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 59–75 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.27/m.andrzejak

Marcin Marczyński*

MIGRACJA A BEZPIECZEŃSTWO NIEMIEC: ANALIZA ZAGROŻEŃ, WYZWAŃ INTEGRACYJNYCH I STRATEGII ZARZĄDZANIA MIGRACJĄ¹

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.28/m.marczyński

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest określenie wyzwań związanych z przepływem migrantów i napływem imigrantów do Niemiec, przy uwzględnieniu perspektywy bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. Zawiera on szczegółową analizę zidentyfikowanych problemów bezpieczeństwa Niemiec wynikających z imigracji. Obejmuje zarówno kontekst historyczny, jak i analizę współczesnych wyzwań, z którymi Niemcy muszą się mierzyć. Ponadto, przedstawiono w nim różne działania (strategie), jakie państwo niemieckie podejmuje lub planuje podjąć w niedalekiej przyszłości. Dokonana ocena ich efektywności ma na celu wskazanie, czy i które z nich są warte zaadaptowania do polskiej rzeczywistości.

W celu uzyskania pełnego obrazu zagrożeń dla bezpieczeństwa Niemiec wynikających z migracji oraz skuteczności działań rządowych podejmowanych w tym zakresie, zastosowano wielowymiarowe podejście badawcze.

W ramach badań literatury przedmiotu przeprowadzono jej szczegółową analizę, w tym literatury naukowej i raportów branżowych dotyczących: migracji, bezpieczeństwa wewnętrznego oraz polityki integracyjnej Niemiec. Badanie obejmowało zarówno publikacje międzynarodowe, jak i krajowe, raporty instytucji rządowych oraz organizacji

* Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Kaliski, e-mail: donmarcello@op.pl, ORCID: 0009-0000-0600-7383.

¹ Artykuł powstał w ramach VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Dylematy współczesnej obronności i bezpieczeństwa* organizowanej przez Instytut Bezpieczeństwa i Obronności Wydziału Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego w dniach 10–11.12.2024 r.

pozarządowych, co pozwala na umiejscowienie problematyki migracji w szerokim kontekście geopolitycznym.

Dzięki zastosowaniu powyższych metod, analiza zagrożeń wynikających z migracji oraz strategii reagowania rządowego jest wszechstronna, uwzględnia zarówno aspekty teoretyczne, jak i praktyczne.

Bez wątpienia wzrost migracji do Niemiec w ostatnich latach stał się jednym z kluczowych wyzwań dla polityki wewnętrznej, szczególnie w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Napływ ludności z regionów objętych konfliktami zbrojnymi, kryzysami gospodarczymi oraz zmianami klimatycznymi – głównie z Bliskiego Wschodu, Afryki Północnej i części Azji – wywołał szeroką dyskusję na temat skutecznych strategii reagowania na te procesy oraz ich wpływu na bezpieczeństwo narodowe i regionalne. W kontekście europejskim Niemcy, jako jeden z głównych kierunków migracyjnych, stoją przed wyzwaniami związanymi zarówno z zarządzaniem granicami, jak i integracją społeczną, co dodatkowo komplikuje dynamiczny kontekst geopolityczny.

Napływ dużych grup migrantów przynosi nie tylko wyzwania o charakterze organizacyjnym i logistycznym, ale także nowe ryzyka dla bezpieczeństwa wewnętrznego i stabilności społecznej. Zagadnienia związane z możliwością radykalizacji, wzrostem przestępczości oraz trudnościami w integracji społecznej, stają się istotnymi obszarami analizy. W konsekwencji, z jednej strony migracja jest postrzegana jako potencjalne źródło wzbogacenia społecznego i gospodarczego, lecz z drugiej może prowadzić do napięć społecznych oraz wyzwań kulturowych, które mogą skutkować podziałami społecznymi i zwiększoną nieufnością w stosunku do instytucji państwowych.

W odpowiedzi na te wyzwania rząd Niemiec wdraża szeroki wachlarz strategii i polityk mających na celu kontrolę i zarządzanie migracją, ochronę granic, a także rozwój programów integracyjnych wspierających migrantów w procesie adaptacji. Kluczowym elementem tej polityki jest współpraca z innymi krajami Unii Europejskiej oraz organizacjami międzynarodowymi, której celem jest zapewnienie spójności polityki migracyjnej oraz podniesienie poziomu bezpieczeństwa w ramach wspólnej europejskiej przestrzeni Schengen.

GEOPOLITYCZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA MIGRACJI DO NIEMIEC

Niemcy, obok Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, są drugim najpopularniejszym i docelowym kierunkiem dzisiejszych migracji. Zjawisko to na przestrzeni lat ulegało zmianom w zależności od potrzeb Niemiec jako państwa i oczekiwań migrantów. W drugiej połowie XIX w. do Niemiec napływały osoby ze wschodniej części Europy, poszukujące poprawy swoich warunków ekonomicznych. Wpływ na to miał przede

wszystkim rozwój zakładów przemysłowych w Zagłębiu Ruhry. Kolejna fala migracji nastąpiła po zakończeniu II wojny światowej.

W latach 50. i 60. XX w., w odpowiedzi na szybki rozwój gospodarczy i potrzebę siły roboczej, Niemcy zaprosiły pracowników gościnnych (*Gastarbeiter*) z tych krajów. Program *Gastarbeiter* był kluczowym elementem niemieckiej polityki migracyjnej w okresie powojennym. Pracownicy ci mieli tymczasowo pracować w Niemczech, a następnie wrócić do swoich krajów. W rzeczywistości wielu z nich osiedliło się na stałe, co miało, i nadal ma, wpływ na demografię i strukturę społeczną Niemiec.

Imigranci to głównie mieszkańcy południa Europy i północnej Afryki. Rozpędzona gospodarka otrzymała dodatkowe paliwo poprzez nowych pracowników, a to w konsekwencji doprowadziło do zauważalnej poprawy sytuacji materialnej statystycznego Niemca. Pozytywnie oceniane zmiany wynikające ze zjawiska migracji doprowadziły do wprowadzenia zmian w prawie migracyjnym, polegających na umożliwieniu łączenia rodzin, czego skutkiem miało być przekształcenie pracowników tymczasowych w osoby stale zamieszkujące na terenie Niemiec. W latach 60., 80% imigrantów żyło samotnie, a dwadzieścia lat później odsetek ten wynosił już tylko 20%.

Znaczące zmiany w polityce migracyjnej przyniósł upadek muru berlińskiego w 1989 r. i zjednoczenie Niemiec w 1990 r. Napływ imigrantów z byłych krajów bloku wschodniego, takich jak Polska, Rosja i inne kraje byłego ZSRR, stał się nowym wyzwaniem dla zjednoczonych Niemiec.

Kolejne fale migracji to uchodźcy z terenów byłej Jugosławii trawionej wojnami. Już wtedy zauważono konieczność podjęcia prób moderowania zjawiska, mających na celu pozyskanie imigrantów o innym profilu niż dotychczas. Niewykwalifikowany robotnik był mniej pożądanym niż specjaliści i eksperci, którzy mieli mieć znaczący wpływ na zmodyfikowanie gospodarczego rozwoju Niemiec. Wówczas zauważono również potrzebę podjęcia działań, mających na celu kształtowanie zjawiska migracji (zakładając, że trudno będzie ją powstrzymać), w przeciwieństwie do dotychczasowej polityki migracyjnej, która w zależności od oczekiwań była nastawiona tolerancyjnie wobec napływu cudzoziemców lub też rygorystycznie w przypadku chęci zahamowania napływu cudzoziemców. Proces ten doprowadził do zmian w prawie (przełom XX i XXI w.), określających możliwości uzyskania obywatelstwa, pozwolenia na pracę czasową i sezonową, ubiegania się o status uchodźcy itp. Możliwość legalnego przebywania na terytorium państwa przybrała jedynie dwie formy: zezwolenia na pobyt i zezwolenia na osiedlenie się (dot. osób spoza Unii Europejskiej). Wówczas został utworzony również Urząd ds. Migracji i Uchodźców.

W latach 2010–2013 wskutek różnych wydarzeń na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej doszło do rewolucji społecznych, określanych jako Arabska Wiosna czy Arabska Wiosna Ludów. Jej powody były różne, ale głównie wynikały z niezadowolenia społecznego, dążenia do poprawy warunków bytowych i liberalizacji systemów politycznych.

Charakterystyczną cechą tych wydarzeń były jednocześnie wystąpienia rewolucyjne w wielu krajach, a ich konsekwencją masowe migracje ludności². W Europie narastał dramat uchodźczy. Ludzie tonęli w Morzu Śródziemnym i dusili się w zaryglowanych ładowniach ciężarówek krążących między Węgrami a Austrią. Szybko się okazało, że celem tej nowej wędrówki ludów są przede wszystkim Niemcy, gdzie złożono niemal połowę unijnych wniosków o azyl, mimo że właściwie nie są państwem granicznym wspólnoty³.

Kryzys migracyjny z 2015 r., który był skutkiem konfliktu w Syrii i niestabilności politycznej w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej oraz problemów gospodarczych w niektórych częściach Afryki, przyniósł kolejną falę migrantów. Uchodźcy z tych regionów szukali schronienia i lepszych warunków życia w Europie, co kolejny raz spowodowało nagły i masowy napływ ludzi do Niemiec.

W 2015 r. do Niemiec, w następstwie Arabskiej Wiosny przybyło ponad milion uchodźców⁴. Było to głównie skutkiem podjętej przez ówczesną kanclerz Niemiec Angelę Merkel decyzji o ułatwieniach dla imigrantów chcących udać się do Niemiec.

Jednak, gdy wolontariusze witali nową imigrację, a przedsiębiorcy liczyli na rozwiązanie niedoboru fachowców, większość Niemców obawiała się napływu analfabetów i przestępców. Kiedy zaczęły się ataki na schroniska dla ubiegających się o azyl, głos zabrała Angela Merkel, mówiąc o godności człowieka i o pieśni nienawiści. Zapewniała, że mimo podpałek większość Niemców nie jest ksenofobiczna, że gospodarka jest otwarta i dała sobie radę ze zjednoczeniem i innymi kryzysami. „Powień wprost: Niemcy to silny kraj. Tak wiele osiągnęliśmy – i z tym damy sobie radę!”⁵.

Obecnie Niemcy zamieszkuje około 83 miliony ludzi, co czyni je najludniejszym państwem Europy. Zgodnie z danymi z 2022 r., około 22,3 mln osób stanowią osoby o zagranicznych korzeniach. Odpowiada to 27,2% ogólnej liczby ludności w Niemczech i jest najwyższą wartością od początku pomiarów w 2005 r. Niemcy, jako jedno z głównych państw docelowych dla imigrantów, odgrywają znaczącą rolę w europejskiej debacie na temat imigracji i integracji. Problemy i rozwiązania związane z imigracją w Niemczech mają bezpośredni wpływ na całą Europę, wpływając na polityki migracyjne, społeczne i bezpieczeństwa w innych krajach Unii Europejskiej⁶.

² <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/arabska-wiosna;5605385.html> [dostęp: 04.08.2023].

³ *Pięć lat później. Na ile Niemcy dali sobie radę z uchodźcami*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1970630,1,piec-lat-pozniej-na-ile-niemcy-dali-sobie-rade-z-uchodzcam.read> [dostęp: 16.09.2024].

⁴ E. Piepiora, R. Flis, *Rozwiązania polityki imigracyjnej Niemiec na przykładzie ośrodka dla uchodźców Billstieg w Hamburgu*, „Acta Politica Polonica” 2018, nr 2, s. 18, file:///C:/Users/MARCIN/Downloads/Rozwi%C4%85zania_polityki_imigracyjnej_N.pdf [dostęp: 26.07.2024].

⁵ *Pięć lat później. Na ile Niemcy dali sobie radę...*

⁶ B. Jaczewska, *Zarządzanie migracją w Niemczech i Wielkiej Brytanii. Polityka integracyjna na poziomie ponadnarodowym, narodowym i lokalnym*, Warszawa 2015, s. 54–57.

Zasadniczo niemieckie prawo obywatelskie opiera się na tzw. prawie krwi. Oznacza to, że obywatelstwo niemieckie nabywa się przede wszystkim przez pochodzenie od rodzica będącego Niemcem. Dodatkowo od 2000 r. możliwe jest uzyskanie obywatelstwa niemieckiego w przypadku osób, które urodziły się w Niemczech i których rodzice są cudzoziemcami⁷.

Zgodnie z przyjętą w Niemczech terminologią, o migracyjnym pochodzeniu mówimy wtedy, gdy dana osoba w momencie urodzenia nie posiadała niemieckiego obywatelstwa lub miała rodzica będącego obcokrajowcem⁸.

W Niemczech liczba osób z pochodzeniem migracyjnym stale wzrasta. Prawie dwie trzecie (62%) wszystkich osób o pochodzeniu migracyjnym w Niemczech to imigranci z innego kraju europejskiego lub ich potomkowie. Odpowiada to 13,9 mln osób, z których 7,5 mln ma korzenie w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej. Drugim najważniejszym regionem pochodzenia jest Azja. 5,1 mln imigrantów z Azji i ich potomków stanowi 23% osób o pochodzeniu migracyjnym, z czego 3,5 mln ma związek z Bliskim i Środkowym Wschodem. Nieco mniej niż 1,1 mln osób (5%) ma korzenie w Afryce. Kolejne 0,7 mln osób (3%) to imigranci z Ameryki Północnej, Środkowej i Południowej oraz z Australii, a także ich potomkowie⁹.

Wśród państw z których imigranci do Niemiec stanowią najliczniejszą grupę pochodzenia są Turcja (12%), następnie Polska (10%), Federacja Rosyjska (6%), Kazachstan (6%) i Syria (5%). 1%, tj. 308 000 osób o pochodzeniu migracyjnym mieszkających w Niemczech w 2021 r. pochodziło z Ukrainy. Zdecydowana większość (82%) to osoby, które same wyemigrowały i mieszkają w Niemczech od około 19 lat.

Spśród 22,3 mln osób ze środowisk migracyjnych 7,2 mln (32%) posługuje się w domu wyłącznie językiem niemieckim. Kolejne 3,1 mln (14%) posługuje się nim w przeważającej mierze. Łącznie odpowiada to prawie połowie (46%) wszystkich osób o pochodzeniu migracyjnym. Oprócz niemieckiego, najczęściej używanymi językami są turecki (8%), rosyjski (7%) i arabski (5%).

Prawie połowa (49%) wszystkich osób ze środowisk migracyjnych jest wielojęzyczna i posługuje się w domu zarówno językiem niemieckim, jak i (co najmniej) jednym innym językiem. Dotyczy to tylko 2% osób bez przeszłości migracyjnej¹⁰.

⁷ *Nabycie obywatelstwa niemieckiego*, <https://polen.diplo.de/pl-pl/03-service/03-04-staatsangehoerigkeit/-/2245470> [dostęp: 16.09.2024].

⁸ *Aż 26% niemieckiego społeczeństwa ma pochodzenie migracyjne*, <https://iz.poznan.pl/publikacje/serwis/az-26-niemieckiego-spoleczenstwa-ma-pochodzenie-migracyjne> [dostęp: 16.09.2024].

⁹ M. Lesińska, *Niemcy jako kraj imigracji – polityka państwa wobec napływu cudzoziemców i ich integracji*, [w:] M. Trojanowska-Strzęboszewska (red.), *Schengen a imigracja z perspektywy Polski i Niemiec*, Warszawa 2014, s. 95–97.

¹⁰ *Niemcy: Co czwarta osoba w Niemczech ma swoje korzenie za granicą, najwięcej w Turcji i w Polsce*, <https://polskiobserwator.de/aktualnosci/rekordowa-liczba-obcokrajowcow-w-niemczech-najwiecej-jest-turkow-i-polakow/> [dostęp: 02.08.2023].

Tak znaczny udział społeczności imigrantów lub potomków imigrantów w całej populacji Niemców skutkuje pojawieniem się licznych wyzwań z tym związanych. Na wyzwania te składają się złożone i wielowymiarowe problemy, obejmujące aspekty polityczne, społeczno-ekonomiczne i kulturowe. Obecnie, zwłaszcza po kryzysie migracyjnym w 2015 r.¹¹, jedną z najistotniejszych kwestii stało się bezpieczeństwo.

POLITYKA RZĄDOWA W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA MIGRACJĄ W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA I DZIAŁANIA UKIERUNKOWANE NA INTEGRACJĘ SPOŁECZNĄ IMIGRANTÓW

Niemieckie prawo azyłowe opiera się na Konstytucji, która gwarantuje prawo do azylu dla osób prześladowanych z powodów politycznych. W kontekście ówczesnego kryzysu migracyjnego, Niemcy musiały dostosować swoje przepisy i procedury, aby skutecznie zarządzać dużą liczbą wniosków azyłowych.

Procedury przyjmowania uchodźców obejmowały rejestrację, procedowanie wniosków azyłowych, a także zapewnienie schronienia i podstawowych usług. Równocześnie Niemcy wdrożyły liczne programy integracyjne, mające na celu naukę języka, edukację i szkolenia zawodowe, aby pomóc uchodźcom w adaptacji do nowego społeczeństwa.

Z uwagi na znaczną liczbę uchodźców przybyłych do Niemiec w krótkich odstępach czasu, na początku powstał chaos. Miejsca lokowania uchodźców były bardzo różne, od opróżnionych domów towarowych, poprzez sale gimnastyczne i tym podobne obiekty. W tamtym czasie rozpatrzono około 1,6 miliona wniosków złożonych przez imigrantów. Znalezione dla nich mieszkania, a dzieciom umożliwiono edukację. Dorośli przeszli kursy integracyjne i językowe. Nadal znaczna grupa uchodźców nie radzi sobie sama i utrzymuje ich państwo w ramach pomocy socjalnej, jednak sytuacja ta z roku na rok ulega poprawie. Państwo niemieckie dużo lepiej poradziło sobie z falą uchodźców w XXI w., niż w latach 90. ubiegłego wieku z uciekinierami z toczzonej wojny Jugosławii. Oczywiście są problemy, ale nie ma miejsc, które można nazwać slumsami. Z jednej strony przyczyn sukcesu należy upatrywać w doświadczeniu, lecz należy zauważyć również, że fala imigrantów z Jugosławii załapała Niemcy w specyficznym i trudnym dla tego państwa okresie (czas po zjednoczeniu Niemiec, co wpływało na znaczne obciążenie gospodarki, duże bezrobocie) i prawdopodobnie z tego powodu

¹¹ Ł. Łotocki, *Kryzys migracyjny w 2015 roku a bezpieczeństwo wewnętrzne na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2022, nr 1(183), s. 30–31, <https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.21.028.14425> [dostęp: 05.08.2024].

na wyzwania związane z napływem imigrantów nie poświęcono wystarczających sił i środków¹².

Jak wynika z opublikowanego 27 lipca 2023 r. raportu Instytutu Badań nad Zatrudnieniem (IAB), ponad połowa uchodźców z 2015 r. pracuje, z czego 70% to pracownicy wykwalifikowani. Po osiedleniu się jedna trzecia uchodźców podjęła naukę w różnego rodzaju szkołach dla dorosłych¹³.

Oczywiście wraz ze wzrostem liczby imigrantów wzrastają koszty, jakie ponosi państwo na ich integrację oraz zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa.

Jedną z głównych obaw związanych z imigracją jest ryzyko, że wśród imigrantów mogą znajdować się osoby zaangażowane w działalność terrorystyczną. Imigracja może prowadzić do wzrostu działalności radykalnych grup zarówno wśród imigrantów, jak i wśród rodzimych ekstremistów, którzy mogą wykorzystywać napięcia społeczne do własnych celów. Działania tych grup mogą prowadzić do zamachów, przemocy i destabilizacji społecznej.

Statystyki przestępczości wskazują na wzrost niektórych typów przestępstw w regionach o wysokiej koncentracji imigrantów¹⁴. Analiza tych danych jest jednak złożona i wymaga uwzględnienia kontekstu społeczno-ekonomicznego oraz różnic kulturowych.

W procesie integracji imigrantów nie sposób przecenić roli państwa. Brak skutecznych działań w tym zakresie może prowadzić do wykluczenia społecznego, co z kolei zwiększa ryzyko przestępczości, radykalizacji i innych problemów społecznych. Integracja imigrantów jest kluczowa dla zapewnienia spójności społecznej i bezpieczeństwa wewnętrznego.

¹² *Pięć lat później. Na ile Niemcy dali sobie radę...*

¹³ H. Brücker, Ph. Jaschke, Y. Kosyakova, E. Vallizadeh, *Erwerbstätigkeit und Löhne von Geflüchteten steigen deutlich*, Raport IAB nr 13, 27 lipca 2023 roku, Instytut Rynku Pracy i Badań Zawodowych (IAB) Agencji Federalnej do pracy, 90327 Norymberga, <https://econpapers.repec.org/paper/iabiabkbe/202313.htm> [dostęp: 07.08.2023].

¹⁴ *Alarmujące raporty. Ekspert: w Niemczech wzrosła liczba przestępstw popełnianych przez imigrantów*, <https://polskieradio24.pl/artukul/3230184,alarmujace-raporty-ekspert-w-niemczech-wzrosla-liczba-przestepstw-popełnianych-przez-imigrantow> [dostęp: 05.08.2024]; *Przestępczość wśród cudzoziemców w Niemczech: nowe dane*, <https://www.dw.com/pl/przest%C4%99pczo%C5%9B%C4%87-w%C5%9Br%C3%B3d-cudzoziemc%C3%B3w-w-niemczech-nowe-dane/a-68626985> [dostęp: 05.08.2024]; *Nemcy debatują o przestępczości wśród migrantów. „Bez zahamowań i resentymentów”*, <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/niemcy-debatuj%C4%85-o-przest%C4%99pczo%C5%9Bci-w%C5%9Br%C3%B3d-migrant%C3%B3w-bez-zahamowa%C5%84-i-resentyment%C3%B3w/ar-BB1llqJl> [dostęp: 05.08.2024]; *Migranci i wzrost przestępczości w Niemczech. Koniec polityki „otwartych drzwi”*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2254127,1,migranci-i-wzrost-przestepczosci-w-niemczech-koniec-polityki-otwartych-drzwi.read> [dostęp: 05.08.2024].

Imigracja wywiera także złożony wpływ na rynek pracy. Z jednej strony imigranci mogą zaspokoić niedobory siły roboczej w określonych sektorach, z drugiej strony mogą konkurować z rodzimymi pracownikami o ograniczone zasoby pracy, co może generować między innymi narastającą frustrację, postawy ksenofobiczne czy popularyzację ruchów skrajnie prawicowych.

Gwałtowny napływ migrantów może wywołać powszechne trudności w znalezieniu przez nich pracy, co uniemożliwi im stanie się samowystarczalnymi, a obowiązek opieki nad nimi spadnie na państwo i system socjalny, który może zostać przeciążony. Koszty związane z zapewnieniem opieki zdrowotnej, edukacji i innych usług socjalnych mogą być znaczące i stanowić poważne wyzwanie dla budżetu.

Także różnice kulturowe między imigrantami a społeczeństwem przyjmującym mogą prowadzić do napięć i konfliktów. Niezrozumienie i brak akceptacji dla odmiennych wartości i norm kulturowych mogą przyczyniać się do podziałów społecznych. Aby tego uniknąć państwa podejmują trud i realizują szereg różnych i długofalowych projektów mających na celu integrację. Ich skuteczność zależy od wkładu i zaangażowania imigrantów oraz przedstawicieli państwa przyjmującego. Dla budowania spójności społecznej kluczowe są programy promujące dialog międzykulturowy, edukację i wzajemne zrozumienie. Jednak mimo intensywnych starań, nie zawsze udaje się uzyskać zamierzone efekty. Z opublikowanego w Niemczech raportu Policji kryminalnej (BKA)¹⁵ dotyczącego przestępczości w 2022 r., wynika, że liczba przestępstw w tym państwie wzrosła o ponad 11%. Zanotowano ich łącznie blisko 5,63 mln. Liczba podejrzanych innych niż Niemcy w porównaniu do roku poprzedniego wzrosła o 22,6%. Wraz ze wzrostem przestępczości nie rośnie jednak jej wykrywalność. W porównaniu z poprzednim rokiem, w 2022 r. spadła ona o 1,4%. Można się więc spodziewać, że Niemcy, chcąc utrzymać bezpieczeństwo na oczekiwanym poziomie, będą zmuszone do zwiększenia środków przeznaczanych na służby, które za to bezpieczeństwo odpowiadają. Z pewnością powinny również podjąć kroki, aby poprzez działania prewencyjne zmienić ten stan rzeczy.

Zauważyć należy, że Niemcy już w ostatnich latach w odpowiedzi na współczesne wyzwania związane z imigracją, przeprowadziły szereg reform prawa migracyjnego¹⁶. Celem tych reform jest poprawa efektywności procedur azylowych, zapewnienie lepszej ochrony granic oraz promowanie legalnej migracji.

Niewątpliwie skuteczna polityka migracyjna wymaga współpracy z krajami pochodzenia imigrantów. Z tego powodu Niemcy angażują się w inicjatywy międzynarodowe

¹⁵ *Police Crime Statistics 2022*, opublikowany 30.03.2023, https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/Statistics/PoliceCrimeStatistics/2022/pcs2022_node.html [dostęp: 07.08.2023].

¹⁶ *Niemcy zaostrzają politykę wobec uchodźców, mniej świadczeń, więcej deportacji*, <https://oko.press/niemcy-zaostrzaja-polityke-wobec-uchodzcow> [dostęp: 07.08.2023].

mające na celu poprawę warunków życia w tych krajach, aby zmniejszyć presję migracyjną¹⁷. Niemcy współpracują z innymi krajami i organizacjami międzynarodowymi w zakresie zarządzania migracją i bezpieczeństwem granic. Podejmowane inicjatywy, takie jak wymiana informacji i wspólne patrole graniczne, są niezbędne dla skutecznej ochrony granic.

Niemcy, jako jeden z głównych krajów docelowych dla imigrantów w Europie, od lat stawiają czoła wyzwaniom związanym z integracją oraz zagrożeniami wynikającymi z migracji, takimi jak terroryzm, ekstremizm, czy przestępczość. W ramach polityki integracyjnej realizowane są programy edukacyjne i szkolenia zawodowe pomagające imigrantom zdobyć umiejętności potrzebne do integracji na rynku pracy i w społeczeństwie. Rząd niemiecki i organizacje pozarządowe wdrażają liczne inicjatywy wspierające integrację społeczno-ekonomiczną imigrantów. Obejmują one wsparcie w znalezieniu pracy, mieszkania oraz dostęp do usług zdrowotnych i socjalnych¹⁸.

Kraj ten ma rozbudowane procedury azylowe, ale znacząca liczba imigrantów i osób pochodzenia imigranckiego wciąż stanowi duże wyzwanie dla państwa.

Władze niemieckie przeprowadziły szereg reform dotyczących polityki migracyjnej i integracyjnej. Istnieją jednak poważne problemy z integracją części migrantów, szczególnie z krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Wzrost przestępczości w niektórych miastach, głównie wśród nieletnich migrantów, wzbudza niepokój społeczny.

Dotychczas państwo skutecznie zapobiegało wielu zamachom terrorystycznym, choć zdarzały się ataki, takie jak zamach na jarmark bożonarodzeniowy w Berlinie w 2016 r.¹⁹. Służby stale monitorują podejrzanych i udaremniają potencjalne zagrożenia.

W Niemczech są miasta, lub ich części, w których dominuje ludność imigrancka, szczególnie w dużych miastach, takich jak Berlin czy Hamburg. Obszary, w których koncentracja migrantów jest wysoka bywają określane jako *no-go zones*²⁰ z powodu trudności w utrzymaniu porządku i wyższej przestępczości. Problemy z integracją, edukacją, i zatrudnieniem w tych dzielnicach prowadzą do marginalizacji niektórych grup.

¹⁷ Niemcy. Wykwalifikowani pracownicy zamiast azylantów, <https://www.dw.com/pl/migracja-do-niemiec-wykwalifikowani-pracownicy-zamiast-azylant%C3%B3w/a-67932853> [dostęp: 07.08.2023].

¹⁸ B. Jaczewska, *Polityka integracyjna imigrantów na poziomie lokalnym na przykładzie wybranych miast w Niemczech i Wielkiej Brytanii*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2014, nr 2, s. 156–163, 167–170.

¹⁹ Niemieckie służby zatrzymały kolejnych islamistów, którzy planowali atak na jarmark bożonarodzeniowy, <https://wyborcza.pl/7,75399,30465194,niemieckie-sluzby-zatrzymaly-kolejnych-islamistow-ktorzy-planowali.html> [dostęp: 16.09.2024].

²⁰ „No-go zones” w Europie. Czym są? Czy faktycznie istnieją? Dzielnice biedy i wykluczenia w Belgii, Francji, Danii, Szwecji, <https://i.pl/nogo-zones-w-europie-czym-sa-czy-faktycznie-istnieja-dzielnice-biedy-i-wykluczenia-w-belgii-francji-danii-szwecji/ar/c1-17091053> [dostęp: 16.09.2024].

Niemcy starają się integrować migrantów poprzez programy językowe i zawodowe. Nie rozwiązują jednak one wszystkich kwestii. Aktualne są wciąż problemy, zwłaszcza w dziedzinie edukacji i zatrudnienia.

Podsumowując, wydaje się, że państwo niemieckie radzi sobie względnie dobrze pod względem integracji ekonomicznej, wykazując jednak pewne braki w integracji społecznej i politycznej migrantów.

TECHNOLOGIE I INNOWACJE W ZARZĄDZANIU MIGRACJĄ I BEZPIECZEŃSTWEM WEWNĘTRZNYM, WYZWANIA NIEODLEGŁEJ PRZYSZŁOŚCI

Jedną z głównych przyczyn ruchów migracji są różnorodne konflikty zbrojne i wojny. Współczesne konflikty odbiegają od tradycyjnych konfliktów zbrojnych toczonych pomiędzy państwami. W coraz większym stopniu stają się one asymetryczne (gdzie przeciwnikami są państwa i nieregularne grupy, np. terroryści) oraz hybrydowe (wielopłaszczyznowe), co oznacza łączenie działań militarnych z operacjami psychologicznymi, ekonomicznymi, informacyjnymi oraz cyberatakami.

Zmianie ulegają sposoby, formy, a także powody przeprowadzania aktów terroru. Postęp technologiczny, zmiana uwarunkowań geopolitycznych społecznych oraz źródeł niepokoju społecznych skutkuje zmianami w zakresie działań terrorystycznych. Rzeczą oczywistą jest to, że do takich ataków hybrydowych, zwłaszcza tych prowadzonych na terytorium przeciwnika (lub państwa sprzyjającemu przeciwnikowi), wykorzystuje się osoby zamieszkające na terenie prowadzonych działań. Niewątpliwie z punktu widzenia grup terrorystycznych atrakcyjnymi „obiektami” do takich werbunków będą imigranci.

Innym potencjalnym źródłem zagrożeń bezpieczeństwa państwa jest rozwój i powstawanie nowych technologii wykorzystywanych do działań zbrojnych (lub terrorystycznych). W najbliższej przyszłości można się spodziewać, że grupy terrorystyczne oraz zbrojne organizacje nieregularne będą adaptować nowe technologie, takie jak drony, broń cybernetyczna, a także sztuczna inteligencja. Tego typu organizacje coraz częściej sięgają po technologię, aby unikać tradycyjnych metod zwalczania terroryzmu. Zmieniające się formy terroryzmu i ekstremizmu stanowią kolejny obszar, który wymaga dynamicznego rozwoju nauk o bezpieczeństwie. Współczesne grupy terrorystyczne coraz częściej korzystają z nowoczesnych technologii, takich jak media społecznościowe, do rekrutacji, propagandy i koordynacji działań. Jednocześnie, w wyniku globalizacji, granice między terroryzmem międzynarodowym, a lokalnym stają się coraz bardziej rozmyte. Również środki używane do przedmiotowych ataków ulegają zmianom. Obecnie uznaje się, że głównym zagrożeniem wynikającym z ataków terrorystycznych jest wykorzystanie broni chemicznej, biologicznej, radiologicznej

lub nuklearnej (*chemical, biological, radiological, nuclear*), czyli atak z wykorzystaniem czynnika CBRN²¹.

O tym, że służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo mają świadomość powagi przedmiotowych zagrożeń, świadczy skala przeprowadzonych ćwiczeń pod kryptonimem Wolf-Ram-23, które odbyły się w 2023 r. w kilku miejscach w Polsce. Od 17 do 19 kwietnia na terenie Polski policjanci wraz z funkcjonariuszami FBI, strażacy i inne służby ćwiczyły reakcję na wypadek ataku terrorystycznego związanego z zagrożeniem chemicznym, biologicznym, radiacyjnym lub nuklearnym²².

Zdjęcie 1.
Przygotowanie służb ratowniczych do działania
w strefie zagrożonej czynnikiem CBRN

Źródło: archiwum własne autora.

²¹ *Czym są zagrożenia CBRN*, <https://seris.pl/blog/poradnik-bezpieczenstwa/cbrn-czym-jest/> [dostęp: 10.09.2024].

²² Ćwiczenia policji Wolf-Ram-23 w całej Polsce na wypadek ataku terrorystycznego, <https://slaskie.eska.pl/cwiczenia-policji-wolf-ram-23-w-calej-polsce-na-wypadek-ataku-terrorystycznego-aa-WF2A-1b8n-esUN.html> [dostęp: 10.09.2024].

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA I ROLA NIEMIEC W POLITYCE MIGRACYJNEJ UE

Po ataku nożownika w Solingen w sierpniu 2024 r.²³ i wrześniowych wyborach w Turynii oraz Saksonii²⁴, które przyniosły sukces skrajnej prawicy, Niemcy zaostrzyły politykę migracyjną. Priorytetem rządu stała się ochrona granic i odsyłanie migrantów o nieuregulowanym statusie. Polityka migracyjna wpisuje się w szerszy trend obserwowany w UE od czasu kryzysu migracyjnego 2015–2016. Przywracanie przez państwa członkowskie kontroli na granicach wewnętrznych i postępująca fragmentacja strefy Schengen tworzą presję na wprowadzenie efektywnych rozwiązań w obszarze migracji i azylu na poziomie europejskim.

Pomimo spadku ogólnej liczby osób poszukujących azylu, radykalizują się antyimigranckie nastroje społeczne. W dyskursie medialnym i politycznym temat osób poszukujących azylu jest przedstawiany jako kluczowy dla całej polityki migracyjnej i budzi największe emocje.

Oprócz wdrożenia kontroli, rząd przygotował pakiet zmian legislacyjnych. W sferze bezpieczeństwa przewidywane jest wprowadzenie ograniczeń dotyczących noszenia noży w przestrzeni publicznej, a także ułatwienia dla służb w działaniach wobec osób podejrzewanych o islamski ekstremizm i nielegalne przebywanie na terenie Niemiec (m.in. zbieranie danych biometrycznych i inwigilacja mediów społecznościowych). Planowane jest również przyspieszenie rozpatrywania wniosków azylowych.

Działania niemieckiego rządu stanowią próbę wyjścia naprzeciw oczekiwaniom opinii publicznej, która domaga się zaostrenia polityki migracyjnej i poprawy bezpieczeństwa, przy jednoczesnym odrzuceniu najbardziej radykalnych i wątpliwych z punktu widzenia prawa europejskiego haseł, takich jak całkowite zamknięcie granicy. Zapowiadane zmiany w prawie migracyjnym nie wpłyną jednak istotnie na sytuację migracyjną w Niemczech – północne i zachodnie granice, na których wprowadzono kontrole, nie stanowią ważnych szlaków migracyjnych dla osób poszukujących schronienia w tym kraju.

Charakterystyczną cechą dyskusji na temat ograniczania migracji w Niemczech jest skupienie na polityce wewnętrznej i jednostronnych, doraźnych działaniach. Decyzje podejmowane przez rząd są jednocześnie kolejnym przejawem kryzysu strefy Schengen, obserwowanego od lat 2015–2016. Jego przyczyną jest brak efektywnych rozwiązań

²³ *Dźgał nożem na festynie, trzy osoby zginęły. Prokuratura o „radykalnym islamizmie”*, <https://tvn24.pl/swiat/solingen-atak-nozownika-na-festynie-zginely-trzy-osoby-podejrzany-ma-zwiazki-z-panstwem-islamskim-st8057285> [dostęp: 25.10.2024].

²⁴ *Wybory w Saksonii i Turynii. Porażka dla koalicji Scholza*, <https://www.dw.com/pl/wybory-w-saksonii-i-turyngii-pora%C5%BCka-dla-koalicji-scholza/a-70106660> [dostęp: 25.10.2024].

w obszarze migracji i azylu na poziomie europejskim, które dawałyby poczucie ochrony granic zewnętrznych UE oraz zaufania do państw pierwszej linii w zakresie przestrzegania przepisów azylowych. Choć przyjęty wiosną 2024 r. pakt migracyjny ma stanowić odpowiedź na te wyzwania, kontrowersje wokół jego przepisów oraz napięcia między państwami członkowskimi nie pozwalają przesądzić o sukcesie projektu.

W obliczu intensyfikujących się przepływów migracyjnych, współpraca międzynarodowa oraz aktywna rola Niemiec w polityce migracyjnej Unii Europejskiej odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu spójnego podejścia do zarządzania migracją i ochrony granic zewnętrznych Unii, jako jeden z głównych krajów docelowych dla migrantów i uchodźców, od lat promując rozwiązania mające na celu zrównoważenie polityki migracyjnej poprzez wsparcie dla krajów frontowych oraz działania prewencyjne na poziomie międzynarodowym.

Wbrew zaangażowaniu Niemiec, unijna polityka migracyjna pozostaje fragmentaryczna i niespójna, co prowadzi do trudności w równoważeniu priorytetów bezpieczeństwa z humanitarnymi zobowiązaniami wobec migrantów i uchodźców. Brak skutecznej koordynacji między państwami członkowskimi oraz różnice w podejściu do kluczowych kwestii migracyjnych utrudniają wypracowanie kompleksowych rozwiązań i sprawiają, że polityka ta jest często nieskuteczna i podatna na kryzysy.

Z punktu widzenia Polski kluczowe jest, aby kolejne kroki rządzących w Niemczech w zakresie polityki migracyjnej były podejmowane w porozumieniu z państwami sąsiadującymi. Zaostrzenie polityki migracyjnej w Niemczech najpewniej skutkować będzie wzrostem liczby osób zawracanych do Polski. Istotne jest również przesunięcie akcentu z ochrony granic wewnętrznych, które co do zasady powinny być ograniczone, by zapewnić możliwość swobodnego podróżowania i prowadzenia działalności gospodarczej przez obywateli Unii Europejskiej, na granice zewnętrzne, których ochrona leży w interesie całej Unii²⁵.

PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE POLITYKI MIGRACYJNEJ NIEMIEC

Imigracja odgrywa istotną rolę w kształtowaniu współczesnego społeczeństwa niemieckiego. Jej wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne jest złożony. W ostatnich latach zauważono zarówno korzyści wynikające z imigracji, jak i wyzwania, jakie niesie ona ze sobą. Niemcy, jako jedno z głównych miejsc docelowych migracji w Europie, stoją przed

²⁵ *Zmiany w niemieckiej polityce migracyjnej*, <https://pism.pl/publikacje/zmiany-w-niemieckiej-polityce-migracyjnej> [dostęp: 25.10.2024].

koniecznością opracowania długoterminowych strategii, które pozwolą na zrównoważenie interesów społecznych, gospodarczych i bezpieczeństwa.

Zastanawiając się nad rekomendacjami dla dalszej polityki migracyjnej Niemiec, wskazać należy na konieczność dalszego wzmocnienia polityki integracyjnej m.in. przez rozbudowę programów edukacyjnych: zwiększenie dostępności kursów językowych, szkoleń zawodowych oraz programów przygotowawczych do rynku pracy, co pozwoli migrantów lepiej integrować w społeczeństwie. Powinno się również kłaść nacisk na promowanie dialogu międzykulturowego: organizację wydarzeń i kampanii społecznych promujących wzajemne zrozumienie między migrantami a lokalną społecznością.

Niezbędne jest również zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego. Przyczynić się może do tego:

1. podniesienie skuteczności weryfikacji tożsamości: ulepszanie systemów biometrycznych i procedur rejestracji migrantów;
2. zwalczanie radykalizacji: rozbudowa programów prewencyjnych, współpraca z lokalnymi społecznościami oraz organizacjami pozarządowymi, które monitorują i przeciwdziałają radykalnym ruchom;
3. współpraca międzynarodowa: intensyfikacja współpracy z krajami pochodzenia migrantów oraz państwami tranzytowymi w celu skutecznego zarządzania migracją.

Ponadto polityka migracyjna winna być oparta na potrzebach rynku pracy, np. poprzez wprowadzenie systemu punktowego, tj. wdrożenie mechanizmów, które będą oceniać migrantów na podstawie kwalifikacji, znajomości języka i doświadczenia zawodowego, co pozwoli na lepsze dopasowanie podaży siły roboczej do potrzeb rynku. Należy promować legalne kanały migracyjne, np. poprzez ułatwienie procedur wizowych dla wykwalifikowanych pracowników, co zmniejszy presję na nielegalną migrację. Niemcy powinny również dbać o rozwój systemu azylowego. Przede wszystkim z zakresie efektywności procesów i wsparcia dla cudzoziemców. Może to przybrać postać rozszerzenia programów wsparcia dla osób, które otrzymały status uchodźcy, żeby umożliwić im szybkie przystosowanie się do nowego środowiska.

Podsumowując, aby migracja przyniosła Niemcom korzyści zarówno gospodarcze, jak i społeczne, konieczne jest wdrożenie zintegrowanego podejścia obejmującego politykę integracyjną, środki bezpieczeństwa oraz adaptację systemów migracyjnych do dynamicznie zmieniających się warunków. Niemcy mają potencjał, by stać się wzorem dla innych krajów w zakresie zarządzania migracją, pod warunkiem, że będą kontynuować inwestycje w polityki sprzyjające stabilności i harmonii społecznej.

BIBLIOGRAFIA

Literatura przedmiotowa

- Jaczevska B., *Polityka integracyjna imigrantów na poziomie lokalnym na przykładzie wybranych miast w Niemczech i Wielkiej Brytanii*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2014, nr 2, s. 151–176.
- Jaczevska B., *Zarządzanie migracją w Niemczech i Wielkiej Brytanii Polityka integracyjna na poziomie ponadnarodowym, narodowym i lokalnym*, Uniwersytet Warszawski Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2015, s. 54–57.
- Lesińska M., *Niemcy jako kraj migracji – polityka państwa wobec napływu cudzoziemców i ich integracji*, [w:] M. Trojanowska-Strzęboszewska (red.), *Schengen a migracja z perspektywy Polski i Niemiec*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa 2014, s. 96–112.
- Łotocki Ł., *Kryzys migracyjny w 2015 roku a bezpieczeństwo wewnętrzne na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2022, nr 1(183), s. 29–55.
- Piepiora E., Flis R., *Rozwiązania polityki migracyjnej Niemiec na przykładzie ośrodka dla uchodźców Billstiege w Hamburgu*, „Acta Politica Polonica” 2018, nr 2, s. 17–27.

Źródła internetowe

- Niemieckie służby zatrzymały kolejnych islamistów, którzy planowali atak na jarmark bożonarodzeniowy*, <https://wyborcza.pl/7,75399,30465194,niemieckie-sluzby-zatrzymaly-kolejnych-islamistow-ktorzy-planowali.html> [dostęp: 16.09.2024].
- „No-go zones” w Europie. Czym są? Czy faktycznie istnieją? Dzielnice biedy i wykluczenia w Belgii, Francji, Danii, Szwecji*, <https://i.pl/nogo-zones-w-europie-czym-sa-czy-faktycznie-istnieja-dzielnice-biedy-i-wykluczenia-w-belgii-francji-danii-szwecji/ar/c1-17091053> [dostęp: 16.09.2024].
- Czym są zagrożenia CBRN*, <https://seris.pl/blog/poradnik-bezpieczenstwa/cbrn-czym-jest/> [dostęp: 10.09.2024].
- Ćwiczenia policji Wolf-Ram-23 w całej Polsce na wypadek ataku terrorystycznego*, <https://slaskie.eska.pl/cwiczenia-policji-wolf-ram-23-w-calej-polsce-na-wypadek-ataku-terrorystycznego-aa-WF2A-1b8n-esUN.html> [dostęp: 10.09.2024].
- Dźgał nożem na festynie, trzy osoby zginęły. Prokuratura o „radykałnym islamizmie”*, <https://tvn24.pl/swiat/solingen-atak-nozownika-na-festynie-zginely-trzy-osoby-podejrzany-ma-zwiazki-z-panstwem-islamskim-st8057285> [dostęp: 25.10.2024].

- Wybory w Saksonii i Turynii. Porażka dla koalicji Scholza*, <https://www.dw.com/pl/wybory-w-saksonii-i-turyngii-pora%C5%BCka-dla-koalicji-scholza/a-70106660> [dostęp: 25.10.2024].
- Niemcy debatują o przestępczości wśród migrantów. „Bez zahamowań i resentymentów”*, <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/niemcy-debatuj%C4%85-o-przest%C4%99pczo%C5%9Bci-w%C5%9Br%C3%B3d-migrant%C3%B3w-bez-zahamowa%C5%84-i-resentyment%C3%B3w/ar-BB1llqJl> [dostęp: 05.08.2024]
- Migranci i wzrost przestępczości w Niemczech. Koniec polityki „otwartych drzwi”?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2254127,1,migranci-i-wzrost-przestepczosci-w-niemczech-koniec-polityki-otwartych-drzwi.read> [dostęp: 05.08.2024].
- Police CrimeStatistics 2022*, 30.03.2023, https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/Statistics/PoliceCrimeStatistics/2022/pcs2022_node.html [dostęp: 07.08.2023].
- Niemcy zaostrzają politykę wobec uchodźców, mniej świadczeń, więcej deportacji*, <https://oko.press/niemcy-zaostrzaja-polityke-wobec-uchodzcow> [dostęp: 07.08.2023].
- Niemcy. Wykwalifikowani pracownicy zamiast azylantów*, <https://www.dw.com/pl/migracja-do-niemiec-wykwalifikowani-pracownicy-zamiast-azylant%C3%B3w/a-67932853> [dostęp: 07.08.2023].
- Nabycie obywatelstwa niemieckiego*, <https://polen.diplo.de/pl-pl/03-service/03-04-staatsangehoerigkeit/-/2245470> [dostęp: 16.09.2024].
- Aż 26% niemieckiego społeczeństwa ma pochodzenie migracyjne*, <https://iz.poznan.pl/publikacje/serwis/az-26-niemieckiego-spoleczenstwa-ma-pochodzenie-migracyjne> [dostęp: 16.09.2024].
- Niemcy: Co czwarta osoba w Niemczech ma swoje korzenie za granicą, najwięcej w Turcji i w Polsce*, <https://polskiobserwator.de/aktualnosci/rekordowa-liczba-obcokrajowcow-w-niemczech-najwiecej-jest-turkow-i-polakow/> [dostęp: 02.08.2023].
- Pięć lat później. Na ile Niemcy dali sobie radę z uchodźcami*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1970630,1,piec-lat-pozniej-na-ile-niemcy-dali-sobie-rade-z-uchodzcami.read> [dostęp: 16.09.2024].
- Brücker H., Jaschke Ph., Kosyakova Y., Vallizadeh E., *Erwerbstätigkeit und Löhne von Geflüchteten steigen deutlich*, Raport IAB nr 13, 27 lipca 2023 roku, Instytut Rynku Pracy i Badań Zawodowych (IAB) Agencji Federalnej do pracy, 90327 Norymberga, <https://econpapers.repec.org/paper/iabiabkbe/202313.htm> [dostęp: 07.08.2023].
- Alarmujące raporty. Ekspert: w Niemczech wzrosła liczba przestępstw popełnianych przez imigrantów*, <https://polskieradio24.pl/artukul/3230184,alarmujace-raporty-ekspert-w-niemczech-wzrosla-liczba-przestepstw-popelnianych-przez-imigrantow> [dostęp: 05.08.2024].

Przestępczość wśród cudzoziemców w Niemczech: nowe dane, <https://www.dw.com/pl/przest%C4%99pczo%C5%9B%C4%87-w%C5%9Br%C3%B3d-cudzoziem%C3%B3w-w-niemczech-nowe-dane/a-68626985> [dostęp: 05.08.2024].

Zmiany w niemieckiej polityce migracyjnej, <https://pism.pl/publikacje/zmiany-w-niemieckiej-polityce-migracyjnej> [dostęp: 25.10.2024].

MIGRACJA A BEZPIECZEŃSTWO NIEMIEC: ANALIZA ZAGROŻEŃ, WYZWAŃ INTEGRACYJNYCH I STRATEGII ZARZĄDZANIA MIGRACJĄ

Streszczenie

Artykuł analizuje wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego Niemiec związane z migracją i imigracją, a także działania podejmowane przez rząd niemiecki w odpowiedzi na te wyzwania. W ostatnich latach Niemcy, będące jednym z głównych krajów docelowych dla migrantów z regionów objętych konfliktami i kryzysami gospodarczymi, stanęły przed rosnącymi wyzwaniami z zakresu ochrony granic, zarządzania kryzysowego oraz integracji społecznej. Celem artykułu jest wieloaspektowa analiza problematyki migracji i imigracji z perspektywy bezpieczeństwa, przy uwzględnieniu zarówno aspektów społeczno-gospodarczych, jak i geopolitycznych, z jakimi mierzy się współczesna Europa. W ramach pracy dokonano szczegółowej analizy literatury naukowej, dokumentów rządowych, raportów publicznych oraz danych statystycznych, aby przedstawić szerokie spektrum zagadnień i wyzwań dotyczących migracji. W artykule omówiono główne kierunki niemieckiej polityki migracyjnej, środki prewencyjne i strategię integracyjną, a także działania podejmowane w zakresie współpracy międzynarodowej i w ramach Unii Europejskiej. Ponadto zastosowano metodę studium przypadku, aby zilustrować specyficzne sytuacje, które wywołały szczególną reakcję społeczną i rządową, oraz ocenić efektywność polityk wdrażanych w Niemczech. Rezultaty badań wskazują, że migracja jest dla Niemiec źródłem zarówno możliwości gospodarczych, jak i zagrożeń, które mogą przejawiać się poprzez wzrost napięć społecznych, ryzyko radykalizacji oraz wzrost przestępczości. Skuteczne działania integracyjne i współpraca na poziomie europejskim są kluczowe dla minimalizacji negatywnych skutków migracji oraz wspierania stabilności społecznej. W zakończeniu artykułu przedstawiono rekomendacje, które mogą wesprzeć Niemcy w dalszym rozwijaniu polityki migracyjnej, stanowiącej wzór dla innych państw, w tym Polski. Adaptacja tych rozwiązań może przynieść istotne korzyści także na poziomie krajowym.

Słowa kluczowe: migracja, bezpieczeństwo wewnętrzne, Niemcy, polityka migracyjna, integracja społeczna, zagrożenia bezpieczeństwa, polityka integracyjna

MIGRATION AND GERMAN SECURITY: ANALYSIS OF THREATS, INTEGRATION CHALLENGES AND MIGRATION MANAGEMENT STRATEGIES

Abstract

The article examines the challenges and threats to Germany's internal security related to migration and immigration, as well as the actions taken by the German government in response to these challenges. In recent years, Germany, one of the main destination countries for migrants from regions affected by conflicts and economic crises, has faced increasing challenges in the field of border protection, crisis management and social integration. The aim of the article is a multi-aspect analysis of the issue of migration and immigration from a security perspective, taking into account both the socio-economic and geopolitical aspects that contemporary Europe is facing. The work carried out a detailed analysis of scientific literature, government documents, public reports and statistical data to present a wide range of issues and challenges related to migration. The article discusses the main directions of German migration policy, preventive measures and integration strategies, as well as activities undertaken in the field of international cooperation and within the European Union. In addition, a case study method was used to illustrate specific situations that triggered a particular social and governmental response and to assess the effectiveness of policies implemented in Germany. The research results indicate that migration is a source of both economic opportunities and threats for Germany, which may manifest themselves in increased social tensions, the risk of radicalization and an increase in crime. Effective integration actions and cooperation at European level are key to minimizing the negative effects of migration and promoting social stability. At the end of the article, recommendations are presented that can support Germany in further developing its migration policy, which is a model for other countries, including Poland. Adapting these solutions can also bring significant benefits at the national level.

Keywords: migration, internal security, Germany, migration policy, social integration, security threats, integration policy

Cytuj jako:

Marczyński M., *Migracja a bezpieczeństwo Niemiec: analiza zagrożeń, wyzwań integracyjnych i strategii zarządzania migracją*, „Mysł Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 77–94 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.28/m.marczynski

Cite as:

Marczyński M. (2024). 'Migration and German Security: Analysis of Threats, Integration Challenges and Migration Management Strategies'. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 77–94 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.28/m.marczynski

Piotr Lewandowski*, Lidia Stępińska-Ustasiak**

**OD INNOWACJI DO TECHNORYWALIZACJI.
DYNAMIKA BEZPIECZEŃSTWA TECHNOLOGICZNEGO:
TECHNOKOLONIALIZM, TECHNONACJONALIZM, HEGEMONIA
TECHNOLOGICZNA I PROTEKCJONIZM TECHNOLOGICZNY**

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.29/p.lewandowski/l.stepinska-ustasiak

WPROWADZENIE

Bezpieczeństwo technologiczne, w dobie dynamicznego rozwoju i globalnej rywalizacji, urasta do rangi jednego z globalnych wyzwań dla państw, społeczeństw i jednostek. W erze, w której technologia przenika niemal każdy aspekt życia, od gospodarki i polityki, po komunikację i kulturę, zapewnienie bezpieczeństwa w tym obszarze staje się warunkiem *sine qua non* stabilnego rozwoju i suwerenności. Zagrożenia związane z cyberprzestępczością, dezinformacją, szpiegostwem technologicznym czy atakami na infrastrukturę krytyczną, stają się coraz bardziej wyrafinowane i dotkliwe, wymagając kompleksowego i strategicznego podejścia do zarządzania ryzykiem technologicznym. Współczesne państwa, dążąc do wzmocnienia swojej pozycji w globalnym porządku, coraz częściej postrzegają technologie jako narzędzie wzrostu gospodarczego, zabezpieczenia narodowego i wpływu geopolitycznego. W tym kontekście, pojęcia takie jak technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia technologiczna i protekcjonizm technologiczny nabierają szczególnego znaczenia, odzwierciedlając złożoną dynamikę relacji między technologią, władzą i bezpieczeństwem.

Niniejszy artykuł ma na celu dokonanie analizy porównawczej i zestawienia czterech koncepcji z zakresu bezpieczeństwa technologicznego: technokolonializmu, technonacjonalizmu, hegemonii technologicznej i protekcjonizmu technologicznego. Celem jest identyfikacja i zrozumienie związków między tymi zjawiskami, wpływu na bezpieczeństwo

* Akademia Sztuki Wojennej, Sieć Badawcza Łukasiewicz – ITECH Instytut Innowacji i Technologii, e-mail: piotrlew15@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3664-4815.

** Uniwersytet Civitas, e-mail: lidiastepinska@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7383-6608.

technologiczne państw oraz ich implikacji dla globalnego ładu. Artykuł ma również na celu stworzenie ram koncepcyjnych dla dalszych badań nad tymi zagadnieniami.

W związku z powyższym, problemem badawczym jest pytanie w postaci: jakie są relacje między technokolonializmem, technonacjonalizmem, hegemonią technologiczną a protekcjonizmem technologicznym w kontekście współczesnego bezpieczeństwa technologicznego? Zadane pytanie badawcze wynika z obserwacji, że wymienione koncepcje (technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia technologiczna i protekcjonizm technologiczny) są coraz częściej analizowane łącznie w kontekście bezpieczeństwa technologicznego, jednak brakuje kompleksowego ujęcia, które systematyzowałoby wiedzę o ich wzajemnych relacjach. Odpowiedź na to pytanie pozwoli na lepsze zrozumienie, jak te zjawiska wpływają na kształtowanie się bezpieczeństwa technologicznego państw i jakie strategie są podejmowane w celu jego zapewnienia w dynamicznym i konkurencyjnym środowisku technologicznym.

Artykuł opiera się na interdyscyplinarnym podejściu, łączącym analizę zjawisk politycznych, ekonomicznych i technologicznych. W procesie badawczym wykorzystano metodę analizy komparatywnej, która umożliwiła porównanie i zestawienie głównych cech, celów i mechanizmów działania badanych koncepcji. Przeprowadzono także analizę danych zastanych, takich jak raporty organizacji międzynarodowych, dokumenty strategiczne państw, analizy ekspertów oraz studia przypadków, w celu zilustrowania teoretycznych rozważań przykładami z praktyki. Dodatkowo zastosowano metodę syntezy, łącząc różne perspektywy teoretyczne w spójny model analityczny. Wykorzystano także dedukcję, rozpoczynając od ogólnych założeń dotyczących bezpieczeństwa technologicznego, a następnie rozważając ich implikacje dla poszczególnych koncepcji. W artykule odwołano się do dorobku nauk społecznych, politologii, stosunków międzynarodowych, ekonomii i nauk o technologii.

Badania nad bezpieczeństwem technologicznym obejmują szeroki zakres tematów, od cyberbezpieczeństwa i ochrony danych, po wpływ technologii na geopolitykę i gospodarkę. W literaturze naukowej coraz częściej pojawiają się prace analizujące zjawiska takie jak technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia technologiczna i protekcjonizm technologiczny. Autorzy podkreślają, że technologia staje się coraz ważniejszym narzędziem w rywalizacji między państwami i korporacjami, a bezpieczeństwo technologiczne jest niezbędne dla utrzymania suwerenności i konkurencyjności w globalnym świecie. W niniejszym artykule bazujemy na danych zastanych, starając się wnieść wkład w dalszy rozwój badań nad tym istotnym obszarem.

TECHNOKOLONIALIZM JAKO FORMA DOMINACJI TECHNOLOGICZNEJ

Technokolonializm jest pojęciem, które coraz częściej przebija się w dyskursie bezpieczeństwa technologicznego i międzynarodowego. To zjawisko polegające na dominacji

technologicznej, w ramach którego mocarstwa wykorzystują technologię jako narzędzie kontrolowania i wpływania na rozwój krajów peryferyjnych. Obejmuje procesy związane z zależnością technologiczną oraz kolonialnością wiedzy, które marginalizują lokalne tradycje i identyfikacje kulturowe, ograniczając równocześnie autonomiczny rozwój i innowacyjność. Technokolonializm manifestuje się zarówno w formach dominacji, jak i oporu, generując skomplikowane interakcje między różnymi systemami wiedzy i praktykami technologicznymi w kontekście globalnym.

Istnieje kilka ujęć technokolonializmu odnoszących się do szeroko lub wąsko zakrojonych problemów o charakterze systemowym, globalnym bądź regionalnym. W niektórych przypadkach technokolonializm postrzegany jest jako neokolonializm i odnosi się do dominacji technologicznej przejawiającej się w wykorzystaniu przewag do kontroli, reprodukcji nierówności społecznych i gospodarczych przez szeroko rozumianych liderów technologicznych¹. Zależność technologiczna utrzymuje istniejące struktury imperialistyczne, uniemożliwiając krajom peryferyjnym osiągnięcie autonomicznego rozwoju. W tym ujęciu technologie nie są neutralne tylko osadzone w imperatywach kapitalistycznych. Potwierdza to historia innowacji technologicznych rozwijanych w kontekście imperializmu².

Obecnie technokolonializm postrzegany jest przez pryzmat narzędzia służącego do pośredniej formy kolonializmu i wywierania wpływu w poszczególnych państwach. Dzieje się tak poprzez zróżnicowane i złożone sieci zależności. Ta wielopłaszczyznowość przejawia się poprzez homogenizację wiedzy, doświadczeń i manifestację wartości. Technologia służy do subalternizacji grup kulturowych, które nie przyjmują zachodnich wzorców³.

Analizując powyższe, technokolonializm to forma dominacji międzynarodowej wynikająca z asymetrii technologicznej, w której państwa, korporacje lub inne podmioty kontrolują rozwój, dostęp i wykorzystanie technologii w sposób ograniczający suwerenność technologiczną innych państw. Nazwa odnosi się do mechanizmów i tradycji kolonialnych, nawiązując do zależności w sferze technologicznej, infrastrukturalnej i innowacyjnej.

Odnosząc się do założeń teoretycznych warto zwrócić uwagę na teorię zależności *dependency theory*, w której technokolonializm wpisuje się w model centrum–peryferie, gdzie kraje technologicznie zaawansowane narzucają swoją infrastrukturę, standardy

¹ S. Amin, *Capitalism in the Age of Globalization: The Management of Contemporary Society*, Zed Books, New York 2014.

² S. Amin, *Imperialism and Unequal Development*, Monthly Review Press, New York 1977.

³ T.H.M. Nkoudou, *High-stake conditions to catalyse local sustainable development through Fablabs in Africa, Handbook of Innovation & Appropriate Technologies for International Development*, 2022, nr 15, s. 222–239, doi:10.4337/9781800887824.00023 [dostęp: 10.11.2024].

i regulacje państwom peryferyjnym, utrwalając ich zależność⁴. Inne podejście teoretyczne dla wyjaśnienia technokolonializmu może stanowić kapitalizm nadzoru (*surveillance capitalism*). To pojęcie spopularyzowane przez Shosan Zuboff, w którym technokolonializm obejmuje eksploatację danych użytkowników przez globalne korporacje technologiczne, co w konsekwencji prowadzi do asymetrii informacyjnej i ekonomicznej⁵. Warto zwrócić uwagę na pojęcie postkolonializmu technologicznego, w którym technologie reprodukuja istniejące nierówności i stanowią narzędzie kontroli i eksploatacji zasobów ludzkich oraz danych⁶.

Powyższe podejścia badawcze pozwalają zawęzić ujęcia technokratyzmu do kilku wymiarów:

- infrastrukturalnego, w którym dochodzi do uzależnienia od zagranicznych dostawców sprzętu i sieci (np. dominacja Big Tech w dostarczaniu chmur obliczeniowych, standardów 5G), ale też surowców strategicznych;
- regulacyjnego, realizowanego poprzez narzucanie norm prawnych i certyfikacyjnych przez podmioty spoza kontrolowanego obszaru (np. standardy AI, RODO jako europejski mechanizm wpływu);
- innowacyjnego, czyli blokowanie samodzielnego rozwoju technologii przez patenty, licencje, politykę dostępu do badań i rozwiązań;
- kulturowego, kształtującego narracje społeczne poprzez np. dezinformację, deprecjonowanie lokalnych technologii i wiedzy (np. algorytmy kształtujące dyskurs publiczny)⁷.

Istnieje kilka mechanizmów i narzędzi, które można przypisać do technokolonializmu jako kategorii badawczej i poznawczej. W zależności od złożoności i skali można określić, że są to działania o charakterze państwowym i pozapaństwowym, militarnym, dyplomatycznym, lobbingowym, czy szpiegowskim. Mechanizmy sprzyjające i utrwalające technokolonializm to wszelkiego rodzaju asymetrie infrastrukturalne i koncentracje centrów technologicznych, centrów przetwarzania danych, a także akumulacji kapitału w określonych państwach i regionach. To jednocześnie uzależnienia od zamkniętych systemów technologicznych, licencji, formatów analizy danych itp. Z międzynarodowego

⁴ P. Lewandowski, *Poland as a periphery in Immanuel Wallerstein's theory*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2022, nr 3, s. 175–193, DOI 10.12775/SDR.2021.EN6.09; R.A. Imbong, *Neocolonialism and the Technopolitics of Specialization: Toward a Reimagination of the Sociotechnical Imaginaries Approach*, „Bandung” 2023, nr 10(2), s. 283–301, doi:10.1163/21983534-10020008 [dostęp: 10.11.2024].

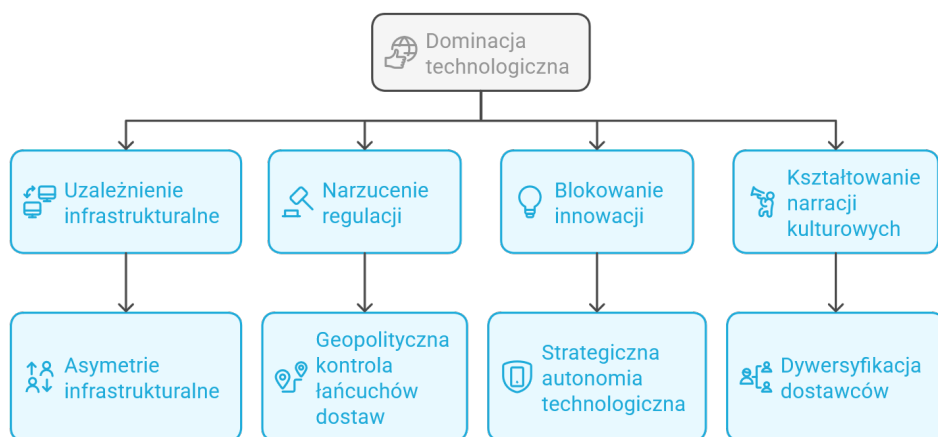
⁵ T. Hughes, *The political theory of techno-colonialism*, „European Journal of Political Theory” 2024, on-line: doi:10.1177/14748851241249819. [dostęp: 10.11.2024].

⁶ *Ibidem*.

⁷ M.M. Maharawal, *Tech-Colonialism: Gentrification, Resistance, and Belonging in San Francisco's Colonial Present*, „Anthropological Quarterly” 2022, nr 95(4), s. 785–814.

aspektu należy tu wskazać geopolityczny aspekt kontroli nad łańcuchami dostaw⁸, w tym embargo, cła i ograniczenia eksportowe, np. na chipy.

Wykres 1.
Mechanizmy i wymiary technokolonializmu

Źródło: opracowanie własne.

Technokolonializm jest mechanizmem geopolitycznej dominacji, z którego funkcjonowania państwa i rządy zdają sobie sprawę. Z jednej strony mocarstwa i hegemoni technologiczni wykorzystują swoje przewagi, z drugiej stosują szereg działań przeciwdziałających uleganiu podobnym mechanizmom do tych, które stosują. Przykładem mogą być tu działania Unii Europejskiej zmierzające do suwerenności technologicznej, suwerenności cyfrowej czy strategicznej autonomii. W głównej mierze polegają one na dywersyfikacji dostawców, współpracy i kooperacji na rzecz uniknięcia ryzyk związanych z wąskim uzależnieniem od technologii.

Technokolonializm jest podejściem wskazującym na funkcjonowanie mechanizmu, który odpowiada za reprodukcję asymetrii w rozwoju technologii, gdzie globalni liderzy technologiczni narzucają swoje standardy, regulacje i technologie krajom peryferyjnym, utrzymując ich zależność. Mechanizmy technokolonializmu obejmują m.in. kontrolę nad infrastrukturą technologiczną, wpływ na lokalne kultury i wiedzę. Prowadzi to do marginalizowania autonomicznych procesów rozwojowych w państwach mniej zaawansowanych technologicznie.

⁸ D. Rasshyvalov, Y. Portnov, T. Sigaieva, O. Alboshchii, O. Rozumnyi, *Navigating geopolitical risks: Implications for global supply chain management*, „Multidisciplinary Reviews” 2024, nr 17, s. 1–6, doi:10.31893/multirev.2024spe017 [dostęp: 10.11.2024].

WYMIARY TECHNONACJONALIZMU

Technonacjonalizm można zdefiniować z jednej strony jako postawę, bądź też ideologię, z drugiej zaś jako strategię polityczną, która podkreśla znaczenie narodowych technologii dla zabezpieczenia interesów politycznych i gospodarczych państwa na arenie międzynarodowej. Jest to zjawisko, które zyskało na znaczeniu w kontekście globalnej konkurencji technologicznej, zwłaszcza po zakończeniu zimnej wojny. Technonacjonalizm często pojawia się w opozycji do technoglobalizmu, zakładając, że zrównoważony rozwój technologii pomiędzy krajami jest niemożliwy oraz że państwa muszą chronić swoje interesy poprzez rozwój narodowych technologii i innowacji⁹.

Koncept technonacjonalizmu zyskał popularność w literaturze naukowej i politycznej w latach 80. XX w., kiedy to R. Reich jako pierwszy wprowadził go do obiegu, analizując amerykańsko-japońskie relacje gospodarcze. Uważał, że USA, dostrzegając zagrożenia dla swojego ekonomicznego i politycznego przywództwa, zaczęło kierować się ku technonacjonalizmowi¹⁰.

Technonacjonalizm to podejście do rozwoju technologii, w którym państwo dąży do utrzymania lub zdobycia przewagi technologicznej jako elementu swojej suwerenności, bezpieczeństwa i pozycji geopolitycznej. Opiera się na przekonaniu, że kontrola nad zaawansowanymi technologiami, infrastrukturą cyfrową i łańcuchami dostaw jest warunkiem niezależności politycznej i gospodarczej.

Obecnie dominuje kilka podejść odnoszących się do technonacjonalizmu jako zjawiska społeczno-politycznego. Niektórzy badacze jak Seohee Ashley Park wskazują, że jest to ideologia, rozumiana jako sposób konstruowania i postrzegania rzeczywistości, która promuje rozwój technologii jako czynnika w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego i wzmocnieniu konkurencyjności gospodarczej. Akcentuje przez to postrzeganie innowacji technologicznych jako narzędzia do realizacji narodowych interesów¹¹. W podobnym tonie o technonacjonalizmie wypowiadają się Yadong Luo i Ari Van Assch. Wskazują, że wiąże się on z wykorzystaniem technologii jako środka do realizacji politycznych aspiracji narodowych, a także z koniecznością adaptacji do nowego porządku technologicznego. Współczesne państwa stosują go, aby wzmocnić swoją

⁹ L. Zhuravlova, *Evolution of techno-nationalism: The role of the space factor*, „History of Science and Technology” 2023, nr 13(2), s. 311–333, doi:10.32703/2415-7422-2023-13-2-311-333 [dostęp: 10.11.2024].

¹⁰ R.B. Reich, *The Rise of Techno-Nationalism*, „The Atlantic Monthly” 1987, nr 259(5), s. 63–69.

¹¹ S.A. Park, *Shifted paradigm in technonationalism in the 21st century: The influence of global value chain (GVC) and US-China competition on international politics and global commerce – A case study of Japan's semiconductor industry*, „Asia and the Global Economy” 2023, nr 3(2), s. 2–7, doi:10.1016/j.aglobe.2023.100063; S.A. Park, *The Review Article on Technonationalism*, „Preprints” 2022, doi:10.20944/preprints202211.0131.v1 [dostęp: 10.11.2024].

pozycję na międzynarodowej scenie politycznej¹². Tym bardziej na znaczeniu zyskuje postulat techno-geopolityczny¹³ jako środek analizy ładu międzynarodowego w XXI w.¹⁴.

Technonacjonalizm bywa postrzegany w niektórych kręgach naukowych jako ideologia społeczno-polityczna, będąca adaptacją klasycznego nacjonalizmu do współczesnych realiów epoki postindustrialnej. Podkreśla on tym samym znaczenie interakcji między interesami państwa a sektorem prywatnym w zakresie technologii, tworząc nową formę współczesnego nacjonalizmu¹⁵. Tym samym odnosi się do umacniania narodowej tożsamości. W erze cyfrowej, gdzie technologia odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu interakcji społecznych zdaje się być to niezmiernie istotne. Jednocześnie jako ideologia koncentruje się na ochronie kultury w przestrzeni cyfrowej¹⁶.

Zdaje się, że mniej nacechowaną negatywnym skojarzeniem odnoszącym się do dominacji i rywalizacji jest spojrzenie defensywne Liudmyły Zhuravlovej. W jej ujęciu technonacjonalizm stanowi odpowiedź na potrzeby ochrony krajowych zasobów i suwerenności technologicznej państwa. To zjawisko odzwierciedlające po części relacje i napięcia pomiędzy współpracą międzynarodową a skłonnościami do protekcyjizmu technologicznego¹⁷.

Wyraźnie podejścia odnoszące się do technonacjonalizmu można podzielić na te ofensywne traktujące technologię jako narzędzie do realizacji politycznych aspiracji narodowych i zdobywania przewagi technologicznej nad innymi państwami, a także do umacniania własnej pozycji geopolitycznej poprzez dominację w strategicznych dziedzinach technologii. I defensywne, dla których technologia stanowi element w zabezpieczaniu narodowej suwerenności¹⁸, ochronie krajowych zasobów oraz reagowaniu na zewnętrzne zagrożenia, poprzez minimalizowanie zależności od obcych technologii i zachowanie kontroli nad własną infrastrukturą krytyczną. Oba podejścia wpływają

¹² Y. Luo, A. Van Assche, *The rise of techno-geopolitical uncertainty*, „Journal of International Business Studies” 2023, nr 53(4), s. 583–600.

¹³ P. Lewandowski, *Od innowacji do konfrontacji. Rywalizacja technologiczna jako aspekt nowego wymiaru zmagania geopolitycznych (geotechnopolitycznych)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2024, nr 33, w druku.

¹⁴ P. Lewandowski, *Emerging powers in the contemporary international order*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2024, nr 3, z. 2, s. 9–29.

¹⁵ A.C. Diegues, J.E. Roselino, *Industrial Policy, Techno-Nationalism, and Industry 4.0: The Technological War between China and the USA*, „Brazilian Journal of Political Economy” 2023, nr 43(1), s. 5–25, doi:10.1590/0101-31572023-3247.

¹⁶ R.R. Nelson, S. Ostry, *Techno-Nationalism and Techno-Globalism: Conflict and Cooperation*, Brookings Institution Press, Washington, D.C. 1995.

¹⁷ L. Zhuraylova, *op. cit.*

¹⁸ P. Lewandowski, *Suwerenność technologiczna – teoretyczna i analityczna konceptualizacja pojęcia w obszarze badań społecznych*, „Politeja” 2024, nr 21(3), s. 215–236, doi:10.12797/Politeja.21.2024.90.11.

na kształtowanie polityk technologicznych państw, ich strategii rozwoju oraz pozycji na arenie międzynarodowej.

Technonacjonalizm w formie defensywnej przejawia się m.in. poprzez:

- ochronę i promowanie krajowych technologii (polityka neomerkantylistyczna) przed zagraniczną konkurencją i przejmowaniem strategicznych sektorów technologicznych związanych z infrastrukturą krytyczną lub tych odnoszących się do potencjalnych przewag gospodarczych¹⁹. Przykładem jest obecna polityka Stanów Zjednoczonych wobec Chin, gdzie restrykcje eksportowe mają na celu ograniczenie dostępu do zaawansowanych technologii lub ekspertów technologicznych;
- politykę bezpieczeństwa technologicznego, politykę protekcyjną, którą można określić jako zbiór działań mających na celu ochronę infrastruktury krytycznej oraz zabezpieczenie strategicznych technologii przed przejściem przez podmioty zagraniczne²⁰. To polityki realizowane w postaci suwerenności technologicznej i autonomii strategicznej (np. rozwój krajowych fabryk mikroprocesorów w UE i USA), których celem jest dywersyfikacja uzależnienia od dostaw strategicznych technologii, surowców i innych komponentów technologicznych, lub taka współpraca międzynarodowa, która gwarantuje minimalizację ryzyk związanych z zakłóceniami łańcuchów wartości;
- zwiększanie wydatków na badania i rozwój (B+R) w celu uniezależnienia się od zagranicznych dostawców i utrzymanie przewagi konkurencyjnej, w obszarze gospodarki²¹;
- sekurytyzacja obszarów i gałęzi technologicznych, np. poprzez przepisy ograniczające możliwość sprzedaży krajowych firm technologicznych podmiotom zagranicznym lub regulacje dotyczące kontroli eksportu zaawansowanych technologii, wykluczenia i ograniczenia w dostępie²² (np. wykluczenie Huawei z budowy sieci 5G w wielu krajach);

¹⁹ D.M. Rugmini, T.M. Jeffin, Girish K.R., *Balancing through Technonationalism and its Impact on India's National Innovation System: A Case Study of Techgentsia*, „Millennial Asia” 2023, nr 21, s. 1–16, doi:10.1177/09763996231177366 [dostęp: 10.11.2024].

²⁰ P. Staab, M. Pirogan, D. Piétron, *Technological sovereignty in Germany: techno-industrial policy as a form of economic statecraft?*, „Global Political Economy” 2024, nr 4(1), 51–70, doi:10.1332/26352257Y2023D000000005 [dostęp: 10.11.2024].

²¹ S.A. Park, *Shifted paradigm in technonationalism...*, *op. cit.*

²² L. Lynn, H. Salzman, *Techno-nationalism or building a global science and technology commons? (but what about China?)*, „Global Policy” 2023, nr 14(5), s. 832–846, doi:10.1111/1758-5899.13258 [dostęp: 10.11.2024].

- krajowe, regionalne lub międzynarodowe regulacje dotyczące współpracy technologicznej wprowadzające mechanizmy kontrolujące transfer technologii i wiedzy, aby ograniczyć odpływ lub przejęcie strategicznych zasobów²³.

Powyższe działania realizowane są w kwestiach bezpieczeństwa technologicznego i odnoszą się do minimalizowania ryzyk, przy jednoczesnym określeniu potencjału przewag technologicznych państwa. Ta optyka zmienia się w kontekście technonacjonalizmu ofensywnego, w którym to przewaga i dominacja technologiczna stają się nadrzędnym celem działań na rzecz bezpieczeństwa rozumianego jako maksymalizacja szans przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych środków. Technonacjonalizm ofensywny przejawia się m.in. poprzez:

- budowanie narodowej narracji technologicznej, dyskursu o charakterze *soft power*, w którym stawia się na znaczenie rodzimych innowacji dla bezpieczeństwa i prestiżu państwa²⁴;
- ekspansję technologiczną w postaci inwestycji, często o agresywnym charakterze, w rozwój własnych technologii, fuzje i przejęcia na rynkach zagranicznych, w tym subsydiowanie i wspieranie rodzimych firm i sektorów gospodarki²⁵ (CHIPS Act w USA, polityka Made in China 2025);
- partnerstwa strategiczne, konsorcja międzynarodowe, które dążą do rozszerzania obecności produktów i usług technologicznych na globalnych rynkach i tym samym wzmacniają dominującą rolę sektorów strategicznych²⁶;
- międzynarodowe standardy i regulacje za pośrednictwem norm technologicznych, których celem jest osłabienie konkurencyjnych gospodarek²⁷, często wschodzących i uzależnienie innych państw od własnych rozwiązań;
- monitoring, prognozowanie, projektowanie i reagowanie na międzynarodowe wyzwania technologiczne poprzez aktywną politykę, kształtowanie globalnych

²³ P. Lewandowski, *Suwerenność...*, op. cit.

²⁴ Y. Na, N. Pun, *Techno-nationalism as the cultural logic of global infrastructural capitalism: media spectacles and cyber-situations in Huawei Meng Wanzhou's extradition case*, „Chinese Journal of Communication” 2023, nr 16(4), s. 426–443, doi:10.1080/17544750.2023.2241577 [dostęp: 10.11.2024].

²⁵ G.Z. Jin, M. Leccese, L. Wagman, *M&A and technological expansion*, „Journal of Economics & Management Strategy” 2024, nr 33(2), s. 338–359, doi:10.1111/jems.12551.

²⁶ J. Engsig, B.B. Nielsen, *International strategic alliances*, [w:] C. Geisler Asmussen, N. Hashai & D. Minbaeva (eds.), *Encyclopedia of International Strategic Management*, Edward Elgar Publishing, 2023, s. 240–250, doi:10.4337/9781800884045.ch62.

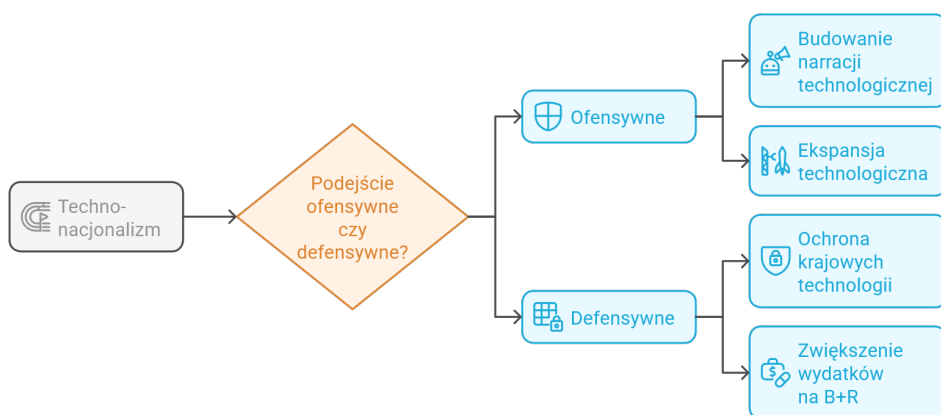
²⁷ B. Wyżnikiewicz, *Konkurencyjność polskiej gospodarki i jej perspektywy na tle strefy euro*, „Studia BAS” 2019, nr 24, s. 131–151.

trendów technologicznych²⁸, społecznych lub kulturowych, aż po regionalne i globalne kompleksy bezpieczeństwa;

- oparcie gospodarki na innowacjach jako głównym czynnikiem prorozwojowym w zakresie przewag konkurencyjności gospodarczej;
- realizację interesu narodowego w obszarach technologicznych i kształtowanie strategii bezpieczeństwa w oparciu o promocję i wzmacnianie krajowych firm, technologii bądź gałęzi gospodarki (np. branży półprzewodników, AI).

Oba podejścia nie wykluczają się wzajemnie, wręcz przeciwnie. Państwa, które skutecznie je łączą, zwiększają swoją konkurencyjność i bezpieczeństwo. Polityka technologiczna jest narzędziem w globalnej rywalizacji, a jej efektywność zależy od elastyczności i zdolności adaptacji do zmieniającego się otoczenia geopolitycznego.

Wykres 2.
Podejścia do technonacjonalizmu

Źródło: opracowanie własne.

Generalizując można wskazać, że technonacjonalizm to ideologia i strategia polityczna, w której państwa postrzegają rozwój i kontrolę nad technologią jako element bezpieczeństwa międzynarodowego oraz pozycji geopolitycznej. Zakłada on, że niezależność technologiczna i ochrona krajowych zasobów innowacyjnych są warunkiem utrzymania przewagi konkurencyjnej oraz odporności gospodarczej. Występuje zarówno w formie ofensywnej, dążącej do dominacji technologicznej, jak i defensywnej, skoncentrowanej na minimalizacji zależności od zagranicznych podmiotów.

²⁸ M. Bannò, V. Morandi, *Innovation and internationalisation: challenges for policy design*, „Regional Insights” 2012, nr 3(1), s. 9–11, doi:10.1080/20429843.2012.10510718 [dostęp: 10.11.2024].

Dążąc do operacjonalizacji przyszłych badań nad technonacjonalizmem wypada wskazać, że da się go mierzyć poprzez analizę polityk i działań państw zmierzających do ograniczenia wpływu zagranicznych podmiotów na strategiczne sektory technologiczne. Wskaźnikami jego obecności są m.in. regulacje ograniczające transfer technologii, inwestycje państwowe w badania i rozwój, restrykcje eksportowe oraz polityki wspierające krajowe firmy technologiczne. Badania empiryczne mogą obejmować analizę aktów prawnych, strategii rozwoju innowacji oraz wskaźników samowystarczalności technologicznej państw. Istotnym aspektem jest analiza porównawcza postaw politycznych wobec technologii, uwzględniająca podejścia ofensywne i defensywne.

Rozwój technologii jest silnie determinowany przez geopolityczny układ sił, a różne kraje i regiony stosują różnorodne podejścia do inwestowania i rozwijania technologii w zależności od swoich priorytetów strategicznych, zasobów i ambicji.

UJĘCIE HEGEMONII TECHNOLOGICZNEJ

Hegemonia technologiczna to podejście, które zakłada dążenie narodu lub podmiotu do dominacji w rozwoju i kontroli technologii, wpływając na globalne standardy, praktyki i politykę. Koncepcja ta jest szczególnie istotna w kontekście trwającej rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, gdzie oba państwa walczą o przywództwo w zakresie innowacji technologicznych. Hegemonia technologiczna odnosi się do dominacji w obszarze pewnych technologii i przeświadczenia ich siły.

Koncepcja ta podkreśla, w jaki sposób przewagi technologiczne rozumiane jako panowanie nad łańcuchami wartości mogą wpływać na ich praktyczne, realne użycie w celach geoeconomicznych²⁹. Hegemonia technologiczna odnosi się do dominacji danego kraju w zakresie innowacji i rozwoju technologicznego, wpływając na globalne standardy i praktyki. W kontekście stosunków USA–Chiny, hegemonia ta podkreśla rywalizację o przywództwo w branżach zaawansowanych technologii i innowacji³⁰.

Na hegemonię technologiczną znaczący wpływ ma rola państwa, które może ułatwiać lub utrudniać rozwój innowacji i przywództwa w dziedzinie technologii. Zaangażowanie państwa w projekty *high-tech*, jak widać w Rosji, pokazuje strategiczne podejście do osiągania celów technologicznych poprzez współpracę z korporacjami³¹.

²⁹ J.D. Howell, *Historicizing Technological Hegemony*, „American Journal of Bioethics” 2023, nr 23(4), s. 38–40, doi:10.1080/15265161.2023.2186532 [dostęp: 10.11.2024].

³⁰ J. Kang, Y. Im, *Competition for Technology Hegemony Between the U.S. and China from a Geopolitical Point of View*, „Journal of Instrumentation” 2021, nr 6(1), s. 20–26, doi:10.22471/MILITARY.2021.6.1.20.

³¹ A.V. Lapin, *Technological Policy of the State*, „Menedżment i Biznes-Administririvanie” 2022, nr 3, s. 64–70, doi:10.33983/2075-1826-2022-3-64-70 [dostęp: 10.11.2024].

Jednak skuteczność struktur państwowych jest różna: zdecentralizowane państwa mają tendencję do wspierania innowacji lepiej niż scentralizowane, o czym świadczy historyczna rywalizacja między narodami takimi jak Wielka Brytania i Japonia³². Co więcej, zdolność państwa do adaptacji i promowania postępu technologicznego ma szczególne znaczenie dla utrzymania dominacji gospodarczej, jak pokazano w historycznej analizie wielkich mocarstw³³.

Hegemonia technologiczna opiera się na zdecentralizowanej strukturze państwa, która sprzyja innowacjom lepiej niż systemy scentralizowane. Scentralizowane państwa, takie jak Japonia, walczą o adaptację i utrzymanie przywództwa technologicznego, podczas gdy zdecentralizowane państwa, takie jak USA, pozwalają regionalnej autonomii na rozwój i innowacje³⁴. Państwo odgrywa nadrzędną rolę we wspieraniu hegemonii technologicznej poprzez promowanie konsensusu i spójności, zapobiegając blokowaniu przez partykularne interesy strukturalnych zmian gospodarczych, które są niezbędne do utrzymania długoterminowego postępu technologicznego i wiodącej pozycji w przemyśle³⁵.

Hegemonia technologiczna znacząco wpływa na suwerenność technologiczną poprzez kształtowanie ram, w których działają państwa i regiony. Widać to szczególnie w debacie dotyczącej Unii Europejskiej i globalnego rynku nowych technologii. Dyskurs UE na temat „autonomii strategicznej” i „suwerenności technologicznej” odzwierciedla odpowiedź na presję zewnętrzną, mającą na celu stworzenie jednolitej struktury zarządzania bezpieczeństwem i technologią³⁶. Ta hegemoniczna logika ułatwia włączenie kwestii bezpieczeństwa do głównego nurtu polityki technologicznej, wzmacniając w ten sposób zbiorowe działania UE na rzecz suwerenności. O ile suwerenność technologiczna i hegemonia technologiczna regionu lub kraju wzmacniają się wzajemnie, to hegemonia firm technologicznych, szczególnie tych, które działają w skali globalnej działają przeciwko suwerenności.

Hegemonia technologiczna, której przykładem są monopolistyczne praktyki pięciu amerykańskich największych firm technologicznych: Google, Amazon, Meta, Apple i Microsoft, podważa suwerenność technologiczną poprzez kształtowanie praktyk użytkowników i wiedzy na ich korzyść, ograniczając w ten sposób alternatywne praktyki

³² D.W. Drezner, *State Structure, Technological Leadership and the Maintenance of Hegemony*, „Review of International Studies” 2001, nr 27(1), s. 3–25, doi:10.1017/S0260210501000031.

³³ E. Moe, *Governance, Growth and Global Leadership: The Role of the State in Technological Progress, 1750–2000*, „Routledge”, Londyn 2007.

³⁴ D.W. Drezner, *State Structure...*, *op.cit.*

³⁵ E. Moe, *Governance, Growth and...*, *op. cit.*

³⁶ R.O. Csernaton, *The EU's Hegemonic Imaginaries: From European Strategic Autonomy in Defence to Technological Sovereignty*, „European Security”, 2022, nr 31(3), s. 395–414, doi:10.1080/09662839.2022.2103370.

i zapobiegając emancypacji, którą początkowo obiecywał postęp informatyczny³⁷. Jednak oddolne ruchy opowiadające się za wolnym oprogramowaniem i alternatywnymi umiejętnościami cyfrowymi rzucają wyzwanie tym monopolom, promując bardziej sprawiedliwy krajobraz technologiczny. Z drugiej strony, podczas gdy hegemoniczne potęgi mogą ułatwiać postęp technologiczny, mogą tłumić lokalne innowacje i autonomię, prowadząc do złożonej relacji między dominacją a suwerennością. Wyzwaniem pozostaje poruszanie się po tej dynamice w celu wspierania bardziej inkluzywnej przyszłości technologicznej.

Hegemonia technologiczna znacząco wpływa na globalny łańcuch dostaw, zmieniając dynamikę handlu międzynarodowego. Rywalizacja o dominację technologiczną, w szczególności między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, doprowadziła do reorganizacji łańcuchów dostaw, kładąc nacisk na interesy narodowe i suwerenność technologiczną. Zmiana ta ma wpływ na politykę handlową, współpracę i ogólną stabilność globalnych łańcuchów dostaw. Wpływ na globalne łańcuchy dostaw ma miejsce przede wszystkim poprzez priorytetowe traktowanie konkurencyjności w zakresie zaawansowanych technologii.

Konkurencja ta, w szczególności między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, wymaga strategicznych reakcji ze strony krajów takich jak Korea, aby zapewnić stabilność w sektorach takich jak półprzewodniki i pojazdy elektryczne³⁸. Hegemonia technologiczna wpływa także na globalne łańcuchy dostaw poprzez ustanawianie dominujących standardów, które mogą ograniczać konkurencję i faworyzować zastrzeżone technologie. Może to prowadzić do nieefektywności, wymagając restrukturyzacji krajowego przemysłu i przekwalifikowania pracowników, co ostatecznie wpływa na dynamikę handlu międzynarodowego i dostęp do rynku³⁹.

Dążenie do hegemonii technologicznej prowadzi do intensyfikacji nierówności społecznych oraz pogłębiania asymetrii w dostępie do zasobów, szczególnie poprzez eskalację przepaści cyfrowej. Zjawisko to manifestuje się na różnych poziomach – od ograniczonego dostępu do informacji i technologii po zróżnicowane możliwości uczestnictwa w globalnej gospodarce cyfrowej. Dysproporcje te przekładają się na edukację, rynek pracy oraz partycypację obywatelską, wzmacniając istniejące struktury

³⁷ N.C. Beltrán, *Technological Sovereignty: What Chances for Alternative Practices to Emerge in Daily IT Use?* "Hybrid. Revue des arts et médiations humaines", 2016, nr 3, <https://doi.org/10.4000/hybrid.987> [dostęp: 10.11.2024].

³⁸ K.-H. Ahn, *Policy Trends of Major Overseas Countries in the US-China Technological Supremacy Competition and Korea's Plan to Build a Stable Global Supply Chain*, „Gwahak Gisul Gwa Beop” 2022, nr 13(2), s. 123–163, doi:10.34267/cbstl.2022.13.2.123.

³⁹ G. Tassey, *The Impacts of Technical Standards on Global Trade and Economic Efficiency*, „Social Science Research Network”, 2015, <https://doi.org/10.2139/SSRN.2745477> [dostęp: 10.11.2024].

nierówności oparte na czynnikach społeczno-ekonomicznych, rasowych, płciowych i geograficznych⁴⁰. Nierównomierna dystrybucja zaawansowanych technologii utrwała bariery w akumulacji kapitału ludzkiego oraz ogranicza zdolność jednostek i społeczności do pełnego uczestnictwa w procesach innowacyjnych, a to w konsekwencji pogłębia rozwarstwienie społeczne i utrudnia zarówno indywidualny, jak i zbiorowy rozwój w erze cyfrowej⁴¹.

Ekonomiczne implikacje hegemonii technologicznej są głębokie, wpływają na globalną dynamikę władzy, struktury rynkowe i warunki społeczno-ekonomiczne. Rywalizacja o dominację technologiczną, zwłaszcza między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, wykracza poza zwykłe interesy gospodarcze, obejmując strategię bezpieczeństwa i geopolityczne. Hegemonia technologiczna wpływa na bezpieczeństwo gospodarcze poprzez priorytetowe traktowanie konkurencyjności w zakresie zaawansowanych technologii. Rywalizacja między mocarstwami światowymi wykracza poza handel, obejmując technologię i wartości, wpływając na globalne łańcuchy dostaw i wymagając strategicznych reakcji ze strony krajów partnerskich⁴².

Rywalizacja dominujących potęg o kontrolę nad architekturą zarządzania cyfrowego skutkuje postępującą fragmentacją, której konsekwencje obejmują intensyfikację asymetrii w dostępie do technologii, eskalację wyzwań regulacyjnych oraz wzrost napięć geopolitycznych. Rozdrobnienie globalnych mechanizmów zarządzania danymi wzmacnia dylematy związane z cyberbezpieczeństwem i suwerennością cyfrową, prowadząc do pogłębienia zależności technologicznych oraz monopolizacji strategicznych zasobów cyfrowych przez hegemoniczne podmioty. Taka dynamika osłabia warunki równomiernego rozwoju gospodarczego, ale przy tym sprzyja utrwalaniu strukturalnych nierówności, eskaluje geopolityczne antagonizmy i podważa stabilność zarówno gospodarek narodowych, jak i globalnych systemów ekonomicznych⁴³.

Napięcia te wykraczają poza obszar cyfrowy, obejmując strategiczne zależności w sektorze obronnym. Hegemonia technologiczna Stanów Zjednoczonych umożliwia

⁴⁰ A. Lahiri, *Sociological Implications of the Digital Divide: Exploring Access to Information and Social Inequality in the Age of Artificial Intelligence and Automation*, „Research Review International Journal of Multidisciplinary” 2024, nr 09, s. 156–167, <https://doi.org/10.31305/rrijm.2024.v09.n01.019> [dostęp: 10.11.2024].

⁴¹ A.M. Orekhov, N.A. Chubarov, *Digital Inequality and Digital Justice: Social-Philosophical Aspects of the Problem*, „Vestnik Rossijskogo Universiteta Družby Narodov”, 2024, vol 28, nr 1, s. 260–272 <https://doi.org/10.22363/2313-2302-2024-28-1-260-272> [dostęp: 10.11.2024].

⁴² K.-H. Ahn, *Policy Trends of...*, *op. cit.*

⁴³ L. Dedola, M. Ehrmann, P. Hoffmann, A. Lamo, G. Paz Pardo, J. Slacalek, G. Strasser, *Digitalisation and the Economy*, „Social Science Research Network” 2023, nr 2023/2809, ss. 40, <https://doi.org/10.2139/ssrn.4429773> [dostęp: 12.11.2024].

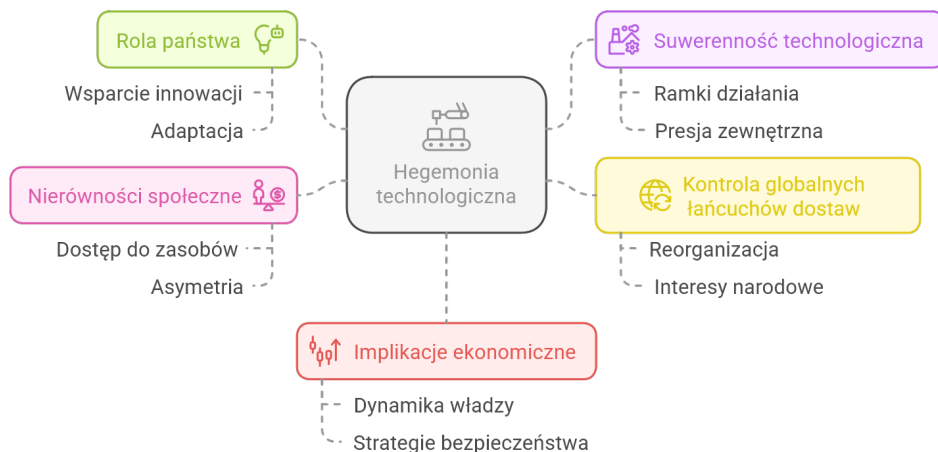
im kontrolę nad globalnym łańcuchem dostaw przemysłu zbrojeniowego. Powoduje to świadomą rezygnację z części korzyści ekonomicznych na rzecz wzmocnienia pozycji geopolitycznej. Taka asymetria we współzależnościach obronnych konsoliduje przewagę rynkową USA umożliwiając im instrumentalne zarządzanie konfliktami regionalnymi, stabilizację lub eskalację napięcia w zależności od własnych interesów strategicznych⁴⁴. Dążenie państw do dominacji w określonych obszarach technologicznych oraz upowszechniania związanych z nimi ideologii skutkuje marginalizacją alternatywnych podejść epistemicznych i modeli rozwoju. Hegemonia technologiczna nie jest wyłącznie funkcją postępu naukowego, lecz stanowi narzędzie reprodukcji struktur władzy, głęboko zakorzenione w uwarunkowaniach społeczno-politycznych oraz dziedzictwie historycznym. Przykładem tej dynamiki jest kolonialna polityka Imperium Brytyjskiego wobec Indii, w której nauka i technologia pełniły rolę mechanizmów legitymizujących i utrwalających dominację. Tworzenie instytucji akademickich, rozwój infrastruktury kolejowej dla efektywnego eksploatowania zasobów oraz wdrożenie systemów komunikacyjnych, takich jak usługi pocztowe i telegraficzne, miały na celu modernizację i strategiczne umocnienie brytyjskiej kontroli nad subkontynentem⁴⁵. Współczesny cyfrowy kolonializm odzwierciedla podobne wzorce, w których amerykańscy giganci technologiczni sprawują kontrolę nad Globalnym Południem poprzez praktyki monopolistyczne i kapitalizm nadzoru⁴⁶. Podczas gdy krytyka podkreśla negatywne implikacje hegemonii technologicznej, niektórzy twierdzą, że technologia może służyć jako narzędzie wzmocnienia pozycji i zmian społecznych, podważając pogląd, że jest ona z natury opresyjna. Ta perspektywa sugeruje konieczność bardziej zniuansowanego rozumienia roli technologii w społeczeństwie.

⁴⁴ J.D. Caverley, *United States Hegemony and the New Economics of Defense*, „Security Studies” 2007, nr 16(4), s. 598–614, doi:10.1080/09636410701740825.

⁴⁵ A. Raj, S. Prasad, *Establishing Colonial Hegemony through Science: A Study of British India and Robinson's Mars Trilogy*, „Journal of Scientific Temper” 2022, Vol 10, ss. 37–51. <https://doi.org/10.56042/jst.v10i1-2.65998> [dostęp: 14.11.2024].

⁴⁶ M. Kwet, *Digital Colonialism: US Empire and the New Imperialism in the Global South*, „Social Science Research Network” 2018, vol. 40, nr 4, s. 1–18, <https://doi.org/10.2139/SSRN.3232297> [dostęp: 14.11.2024].

Wykres 3.
Hegemonia technologiczna

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując można wskazać, że hegemonia technologiczna odnosi się do dominacji państwa lub podmiotu w zakresie innowacji, rozwoju i kontroli technologii, a to pozwala mu kształtować globalne standardy, polityki oraz łańcuchy wartości. Jest to proces, w którym przewaga technologiczna przekłada się na wpływy geoeconomiczne i geopolityczne, umożliwiając hegemonowi narzucanie własnych norm oraz ograniczanie alternatywnych ścieżek rozwoju technologicznego. Hegemonia ta jest utrwalana przez politykę państwową, monopolizację strategicznych sektorów oraz asymetrię w dostępie do zasobów i innowacji.

Hegemonię technologiczną można badać poprzez różne wskaźniki związane z rozwojem, innowacyjnością państw i gospodarek obejmujące np.: udział w globalnych wydatkach na badania i rozwój, liczbę patentów w krytycznych dziedzinach technologii, kontrolę nad łańcuchami dostaw zaawansowanych technologii, udział w eksporcie produktów *high-tech* czy wpływ na kształtowanie międzynarodowych regulacji technologicznych. Operacyjnie ujmuje się ją także poprzez analizę dominacji największych firm technologicznych, struktury rynkowej oraz zdolności państwa do kreowania i kontrolowania innowacji na poziomie globalnym.

PROTEKCJONIZM TECHNOLOGICZNY W PERSPEKTYWIE SUWERENNOŚCI TECHNOLOGICZNEJ

Protekcjonizm technologiczny to koncepcja, która dotyczy polityk oraz praktyk stosowanych przez państwa w celu zabezpieczenia krajowych gałęzi przemysłu przed

konkurencją zagraniczną. Realizowane jest to zazwyczaj poprzez regulacje prawne, rzadziej zaś poprzez taryfy celne. W literaturze naukowej podejście to jest ściśle związane z neo-protekcjonizmem, który odnosi się do różnorodnych form protekcjonizmu w gospodarce postindustrialnej, a przykłady jego zastosowania można najłatwiej znaleźć w kontekście nowych technologii⁴⁷.

Zarówno protekcjonizm technologiczny, jak i neo-protekcjonizm mogą manifestować się w różnych formach np.: poprzez restrykcyjne przepisy patentowe, środki ochrony cyfrowej oraz strategiczne polityki technologiczne. Przykładem są Chiny, gdzie manipulacja systemem patentowym przejawia się niższymi wskaźnikami zatwierdzania zagranicznych wniosków patentowych w strategicznych obszarach technologii. Wnioski patentowe z zagranicy w dziedzinach mających strategiczne znaczenie dla Chin mają od czterech do siedmiu punktów procentowych mniejsze szanse na zatwierdzenie w porównaniu do wniosków lokalnych⁴⁸.

Analizy rynku amerykańskiego wskazują na wykorzystywanie systemu patentowego jako narzędzia protekcjonizmu technologicznego. Badania wykazały, że liczba patentów przyznanych danemu państwu w USA koreluje z liczbą spraw prowadzonych na podstawie sekcji 337 ustawy o taryfach celnych z 1930 r., stanowiącej istotny instrument ograniczania importu produktów naruszających amerykańskie prawa własności intelektualnej. Wynika z tego, że państwa dysponujące silną ochroną patentową w USA mogą częściej doświadczać działań protekcjonistycznych ze strony tamtejszych przedsiębiorstw⁴⁹.

Państwa mogą wprowadzać regulacje preferujące rodzime przedsiębiorstwa kosztem zagranicznych rywali, zwłaszcza w sektorach wysokich technologii. Celem tych działań jest zastąpienie importowanych dóbr i usług krajowymi odpowiednikami lub wsparcie eksportu. Badania wskazują na dynamiczny wzrost protekcjonizmu cyfrowego, przejawiającego się w regulacjach faworyzujących lokalne podmioty, szczególnie w branżach takich jak usługi internetowe i analiza danych. W odróżnieniu od tradycyjnych cel, tego rodzaju środki mają charakter regulacyjny i transgraniczny. Oznacza to, że państwa nie nakładają bezpośrednich opłat na import, lecz ustanawiają przepisy

⁴⁷ N. Reznikova, V. Panchenko, O. Bulatova, *Regulatory Competition in the Digital Economy: New Forms of Protectionism*, „International Economic Policy” 2020, nr 32-33, s. 49–79, doi:10.33111/IEP.2020.32_33.03_ENG.

⁴⁸ G. de Rassenfosse, E. Raiteri, *Technology Protectionism and the Patent System: Strategic Technologies in China*, „Social Science Research Network” 2016, ss. 69. <https://doi.org/10.2139/SSRN.2803379> [dostęp: 14.11.2024].

⁴⁹ V.N. Bhat, *The Determinants of Technological Protectionism*, „Applied Economics Letters” 1996, nr 3(4), s. 281–283, doi:10.1080/758520880.

utrudniające zagranicznym firmom działalność lub ograniczające ich konkurencyjność na krajowym rynku⁵⁰.

W obliczu globalnej rywalizacji technologicznej rola państwa w stymulowaniu innowacji i rozwoju gospodarki cyfrowej staje się przedmiotem intensywnej debaty, a różne formy protekcyjizmu technologicznego odgrywają w niej nadrzędną rolę. Działania protekcyjnistyczne obejmują środki mające na celu ochronę interesów narodowych w strategicznych sektorach technologicznych, podkreślając jednocześnie aktywną interwencję państwa we wspieranie krajowego przemysłu i zarządzanie globalną konkurencją. Państwo może przyjąć zróżnicowane strategie równoważenia protekcyjizmu i innowacji, kształtując tym samym gospodarkę cyfrową i sektory zaawansowanych technologii.

Chociaż państwo odgrywa istotną rolę w stymulowaniu innowacji i ochronie krajowego przemysłu, nadmierny protekcyjizm może osłabiać globalną konkurencyjność oraz spowalniać postęp technologiczny. Wyzwaniem pozostaje znalezienie równowagi między wsparciem dla krajowych podmiotów a utrzymaniem otwartości na międzynarodową współpracę i wymianę technologiczną. Zakres działań państwa obejmuje zarówno mechanizmy wspierające rozwój rodzimych technologii i innowacji, jak i strategie utrudniające ekspansję zagranicznych podmiotów poprzez bariery regulacyjne, celne czy administracyjne, ograniczające ich dostęp do rynku.

Niektórzy badacze dostrzegają zależność między protekcyjizmem technologicznym a europejską koncepcją suwerenności technologicznej oraz wynikającymi z niej regulacjami. Przykładem takiego powiązania jest zalecenie Komisji Europejskiej z 2023 r., nakładające obowiązek oceny ryzyka w czterech krytycznych obszarach technologii, w tym w sektorze technologii kwantowych. Analizy wpływu tych rekomendacji na rozwój technologii kwantowych w Europie wskazują, że priorytetowe traktowanie bezpieczeństwa technologicznego może sprzyjać tendencjom protekcyjnistycznym w Unii Europejskiej⁵¹.

Działania protekcyjnistyczne mogą służyć ochronie interesów narodowych, lecz jednocześnie istnieje ryzyko, że niezamierzenie zahamują innowacje oraz międzynarodową współpracę. Decyzje dotyczące regulacji w sektorze technologii kwantowych nie powinny opierać się wyłącznie na protekcyjnistycznym podejściu, które przedkłada wartości europejskie nad inne czynniki. Zrównoważona strategia, uwzględniająca globalne konsekwencje, jest niezbędna dla wspierania postępu i efektywnej kooperacji.

⁵⁰ N. Cory, *The Ten Worst Digital Protectionism and Innovation Mercantilist Policies of 2018*, 2019, <https://itif.org/publications/2019/01/28/ten-worst-digital-protectionism-and-innovation-mercantilist-policies-2018> [dostęp: 14.11.2024].

⁵¹ C. Shelley-Egan, P.E. Vermaas, *European Technological Protectionism and the Risk of Moral Isolationism: The Case of Quantum Technology Development*, „Journal of Responsible Technology” 2024, nr 18, s. 1–3, doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100084.

Nadmierne przywiązanie do protekcjonizmu może prowadzić do moralnego izolacjonizmu, ograniczającego zdolność Europy do uczestnictwa w międzynarodowym rozwoju technologicznym i osłabiającego jej pozycję jako innowatora oraz partnera w globalnym ekosystemie technologicznym⁵².

Konsekwencje protekcjonizmu mogą istotnie wpłynąć na globalną dynamikę innowacji oraz handel międzynarodowy. Regulacje protekcjonistyczne tworzą nierówne warunki konkurencji. To w krótkim okresie może przynieść korzyści lokalnym przedsiębiorstwom, jednak w dłuższej perspektywie prowadzi do osłabienia konkurencyjności i stagnacji technologicznej.

Polityka protekcjonistyczna może sprzyjać ukrywaniu *know-how* technicznego, a to ogranicza przepływ wiedzy i spowalnia rozwój przemysłu. W warunkach otwartego rynku przedsiębiorstwa często rywalizują, ale jednocześnie współpracują, dzieląc się wiedzą i technologiami. W sektorach objętych ochroną tendencja do utajniania innowacji pojawia się znacznie wcześniej, co utrudnia ich rozwój i integrację z globalnym ekosystemem technologicznym⁵³.

Skutkiem długofalowym może być powstanie branż niezdolnych do samodzielnej konkurencji na rynku międzynarodowym, wymagających stałego wsparcia państwa. Takie sektory mogą nigdy nie osiągnąć pełnego potencjału, pozostając zależne od regulacji protekcjonistycznych. Te działania ograniczają ich zdolność do innowacyjnego rozwoju i ekspansji na rynki zagraniczne⁵⁴.

Zatem konsekwencje protekcjonizmu mogą istotnie wpłynąć na globalną dynamikę innowacji oraz handel międzynarodowy. Regulacje protekcjonistyczne prowadzą m.in. do:

- spadku konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw;
- zmniejszenia transferu technologii;
- wzrostu kosztów innowacji i wolniejszego tempa rozwoju innowacji oraz stopniowego zmniejszenia globalnego udziału w rynku;
- powstania zależnych sektorów gospodarki krajowej, narażonych na ryzyko.

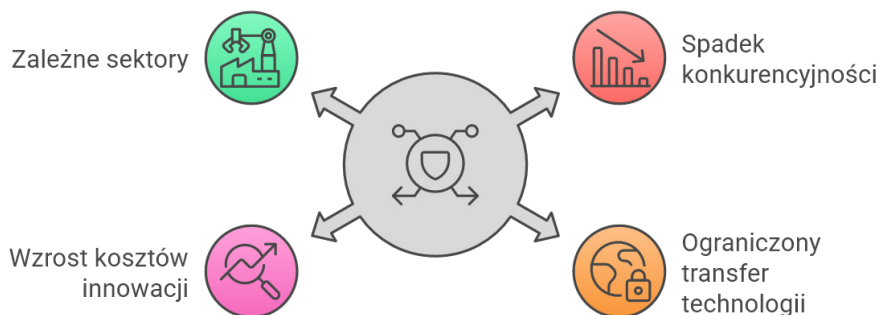
W konsekwencji polityka protekcjonistyczna może doprowadzić do powstania branż niezdolnych do samodzielnej konkurencji. Skutkuje to uzależnieniem od państwowych regulacji i subwencji oraz ograniczeniem potencjału do globalnej ekspansji.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ S. Braguinsky, S. Gabdrakhmanov, A. Ohya, D.C. Rose, *The Effect of Protectionism on Technology Sharing and Industrial Development*, „Social Science Research Network” 2011, ss. 32, <https://doi.org/10.2139/SSRN.1937428> [dostęp: 14.11.2024].

⁵⁴ *Ibidem*.

Wykres 3.
Skutki protekcjonizmu technologicznego

Źródło: opracowanie własne.

Przykład stosowania przepisów antydumpingowych w celu ochrony amerykańskiego przemysłu wytwórczego pokazuje, że próby ochrony strategicznych sektorów produkcyjnych poprzez zapobieganie nieuczciwej konkurencji ze strony zagranicznego importu mogą nieumyślnie zaszkodzić krajowemu przemysłowi, tworząc nieefektywność i zmniejszając konkurencyjność w dłuższej perspektywie⁵⁵. Środki protekcjonistyczne mogą tłumić innowacje w chronionych branżach. Gdy firmy polegają na wsparciu rządowym zamiast konkurować na wolnym rynku, tracą motywację do wprowadzania innowacji oraz ulepszania swoich produktów i procesów.

Mimo że środki protekcjonistyczne mogą zapewnić krótkoterminową ulgę dla niektórych branż, nie są trwałym rozwiązaniem. Długoterminowa rentowność amerykańskiej produkcji zależy od wspierania konkurencyjnego środowiska, które zachęca do innowacji i wydajności, zamiast polegać na interwencji rządowej⁵⁶.

Podsumowując można wskazać, że protekcjonizm technologiczny to strategia polityki gospodarczej, która ma na celu zabezpieczenie krajowych sektorów technologicznych przed zagraniczną konkurencją poprzez wprowadzenie regulacji prawnych oraz instrumentów preferencyjnych dla rodzimych przedsiębiorstw. Działa w ramach neo-protekcjonizmu, kładąc nacisk na ochronę interesów narodowych w obliczu rosnącej globalnej rywalizacji technologicznej. Przykłady jego zastosowania obejmują restrykcyjne przepisy patentowe, regulacje ochrony cyfrowej oraz różnorodne strategiczne polityki wspierające innowacje krajowe.

Odnosząc się do aspektów badawczych, protekcjonizm technologiczny można zdefiniować jako:

⁵⁵ C. Barfield, *High-Tech Protectionism*, Washington 2003, s. 37, <https://econpapers.repec.org/bookchap/aeirpbook/52064.htm> [dostęp: 14.11.2024].

⁵⁶ *Ibidem*.

- praktykę polegającą na wprowadzaniu regulacji prawnych faworyzujących lokalnych producentów technologii w porównaniu do zagranicznych konkurentów;
- implementację polityk, które obejmują restrykcyjne przepisy dotyczące patentów oraz preferencyjne traktowanie rodzimych firm w zamówieniach publicznych;
- działania mające na celu zwiększenie konkurencyjności krajowych sektorów technologicznych oraz ograniczenie importu technologii;
- zjawisko, które może prowadzić do zmniejszenia innowacyjności oraz spowolnienia postępu technologicznego w dłuższej perspektywie.

Protekcjonizm technologiczny polega na wprowadzaniu regulacji i polityk, które chronią krajowych producentów przed zagraniczną konkurencją. Chociaż jego celem jest wzmocnienie lokalnych rynków, takie działania mogą niekiedy ograniczać innowacyjność i dynamikę rozwoju technologicznego. Ważne jest, by równocześnie promować współpracę międzynarodową, aby zminimalizować negatywne skutki tych polityk.

WNIOSKI Z ANALIZY KOMPARATYSTYCZNEJ

Tabela 1 prezentuje analizę porównawczą czterech koncepcji, które kształtują współczesny krajobraz technologiczny i geopolityczny: technokolonializmu, technonacjonalizmu, hegemonii technologicznej i protekcjonizmu technologicznego. Celem tego zestawienia jest usystematyzowanie wiedzy na temat tych zjawisk, uwypuklenie ich cech, celów, mechanizmów oraz potencjalnych ryzyk. Analiza ta ma charakter teoretyczny i opiera się na przeglądzie literatury naukowej, raportów i analiz dotyczących omawianych zagadnień.

Analiza koncentruje się na identyfikacji podobieństw i różnic między wybranymi koncepcjami. Tabela została skonstruowana w oparciu o wybrane kryteria, takie jak istota zjawiska, główni aktorzy, cele, mechanizmy działania, przykłady oraz potencjalne ryzyka⁵⁷. Kryteria te zostały wybrane ze względu na ich znaczenie dla zrozumienia złożonej dynamiki relacji między technologią, władzą i polityką⁵⁸. Umożliwiają one uchwycenie zarówno strategicznych działań państw i korporacji, jak i strukturalnych uwarunkowań, które wpływają na rozwój i wykorzystanie technologii w skali globalnej.

Wyodrębnienie i porównanie tych czterech koncepcji jest istotne z kilku powodów. Po pierwsze, pozwalają one lepiej zrozumieć, w jaki sposób technologia staje się

⁵⁷ K.L. Petersen, *Risk Analysis – A Field Within Security Studies?*, „European Journal of International Relations” 2012, nr 18(4), s. 693–717, doi:10.1177/1354066111432446.

⁵⁸ F. Jehalut, *Politics and Technology*, „Lumen Veritatis: Jurnal Filsafat Dan Teologi” 2024, nr 15(2), s. 147–166, doi:10.30822/lumenveritatis.v15i2.3615.

narzędziem rywalizacji geopolitycznej i ekonomicznej. Po drugie, ukazują one złożoność relacji między państwami, korporacjami i społeczeństwem w kontekście transformacji technologicznej. Po trzecie, analiza ta może być pomocna w identyfikacji potencjalnych zagrożeń i wyzwań związanych z rozwojem technologii, takich jak pogłębianie nierówności, ograniczanie suwerenności czy ryzyko konfliktów⁵⁹. Wreszcie, zrozumienie tych zjawisk pomaga w kształtowaniu świadomej i odpowiedzialnej polityki technologicznej, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Tabela ta stanowi zatem punkt wyjścia do dalszej, bardziej szczegółowej analizy poszczególnych koncepcji oraz ich wzajemnych powiązań.

Tabela 1.

Analiza porównawcza technokolonializmu, technonacjonalizmu, hegemonii technologicznej, protekcyjizmu technologicznego

Cecha	Technokolonializm	Technonacjonalizm	Hegemonia technologiczna	Protekcjonizm technologiczny
Istota	Dominacja poprzez technologię, wykorzystywanie przewagi technologicznej do kontrolowania i wpływania na słabsze państwa.	Koncentracja na rozwoju technologii w celu wzmocnienia pozycji państwa i jego bezpieczeństwa.	Dominacja w technologii, kształtowanie globalnych standardów i praktyk.	Ochrona krajowych gałęzi przemysłu technologicznego przed konkurencją zagraniczną.
Główni aktorzy	Mocarstwa, korporacje, organizacje międzynarodowe.	Państwa, rządy, firmy technologiczne.	Państwa, korporacje, liderzy technologiczni.	Państwa, rządy, organizacje branżowe.
Cele	Kontrola, wpływy, eksploatacja, utrzymanie zależności technologicznej.	Bezpieczeństwo narodowe, konkurencyjność gospodarcza, suwerenność technologiczna.	Wpływ globalny, kształtowanie standardów, dominacja rynkowa.	Ochrona rynku krajowego, wspieranie rozwoju lokalnych firm technologicznych.
Mechanizmy	Narzucanie standardów, kontrola infrastruktury, eksploatacja danych, manipulacja informacją.	Inwestycje w badania i rozwój, promocja krajowych technologii, ograniczenia eksportu.	Ustanawianie standardów, kontrola łańcuchów dostaw, lobbying polityczny.	Cła, regulacje, subsydia, bariery administracyjne.

⁵⁹ S. Schindler, S. Rolf, *Geostrategic Globalization: US–China Rivalry, Corporate Strategy, and the New Global Economy*, „Globalizations” 2024, s. 1–18, <https://doi.org/10.1080/14747731.2024.2434306> [dostęp: 14.11.2024].

Cecha	Technokolonializm	Technonacjonalizm	Hegemonia technologiczna	Protekcjonizm technologiczny
Ryzyka	Utrwalanie nierówności, hamowanie lokalnej innowacji, ograniczanie suwerenności.	Izolacja, brak konkurencyjności, spowolnienie postępu technologicznego.	Ograniczenie konkurencji, tworzenie zależności, ryzyko nadużycia władzy.	Spowolnienie innowacji, wzrost cen, ograniczenie wyboru dla konsumentów.

Źródło: opracowanie własne.

Istota poszczególnych podejść, strategii i koncepcji pokazuje, jak diametralnie odmienne podejścia kształtują współczesny ład międzynarodowy w kontekście bezpieczeństwa technologicznego. Technokolonializm prezentuje się jako szerokie zjawisko, które obejmuje zarówno działania mocarstw, jak i opór ze strony państw i społeczeństw. Technonacjonalizm jest strategią, która może być wykorzystywana przez różne państwa i może koncentrować się na rozwijaniu strategicznych sektorów technologicznych, takich jak cyberbezpieczeństwo, sztuczna inteligencja czy technologie kosmiczne. Hegemonia technologiczna jest celem, do którego dążą niektóre państwa i korporacje. Protekcjonizm technologiczny jest narzędziem, które może być stosowane przez państwa w celu ochrony swoich rynków i przemysłu.

Ważne jest, aby pamiętać, że te koncepcje nie wykluczają się wzajemnie. Państwa mogą jednocześnie dążyć do technonacjonalizmu, hegemonii technologicznej i stosować protekcjonizm technologiczny. W kontekście globalnej rywalizacji technologicznej, te strategie są często ze sobą powiązane i stanowią element szerszej polityki państwa.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Celem niniejszego artykułu było przeprowadzenie analizy porównawczej i zestawienia czterech koncepcji z zakresu bezpieczeństwa technologicznego: technokolonializmu, technonacjonalizmu, hegemonii technologicznej i protekcjonizmu technologicznego. Zrealizowano go poprzez identyfikację i usystematyzowanie wiedzy na temat tych zjawisk, uwypuklenie ich cech, celów, mechanizmów oraz potencjalnych ryzyk. Przeprowadzona analiza miała charakter teoretyczny i opierała się na przeglądzie literatury naukowej, raportów i analiz dotyczących omawianych zagadnień. Uzyskane wyniki stanowią solidny fundament dla dalszych badań nad tymi istotnymi zagadnieniami.

W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jakie są relacje między technokolonializmem, technonacjonalizmem, hegemonią technologiczną a protekcjonizmem technologicznym w kontekście współczesnego bezpieczeństwa technologicznego.

Przeprowadzona analiza wykazała, że koncepcje te nie są oddzielne, ale wzajemnie się przenikają i uzupełniają, tworząc złożoną sieć zależności i wpływów. Technokolonializm, jako forma dominacji technologicznej, może być realizowany poprzez mechanizmy technonacjonalistyczne, takie jak promowanie własnych technologii i ograniczanie dostępu do technologii konkurencyjnych. Hegemonia technologiczna, będąca celem wielu państw, często opiera się na strategiach protekcyjnych, mających na celu ochronę i rozwój krajowego przemysłu technologicznego.

Analiza porównawcza pozwoliła na identyfikację zarówno podobieństw, jak i różnic między badanymi koncepcjami. Wszystkie one odnoszą się do relacji między technologią, władzą i bezpieczeństwem, ale różnią się w zakresie celów, mechanizmów i skali oddziaływania. Technokolonializm koncentruje się na globalnej dominacji technologicznej, technonacjonalizm na wzroście pozycji państwa, hegemonia technologiczna na kształtowaniu globalnych standardów, a protekcyjizm technologiczny na ochronie rynku krajowego. Zastosowane metody badawcze, takie jak analiza komparatywna, analiza danych zastanych, synteza i dedukcja, umożliwiły pogłębione zrozumienie tych zjawisk i ich wzajemnych powiązań.

Współczesne bezpieczeństwo technologiczne wymaga holistycznego podejścia, uwzględniającego zarówno aspekty militarne, jak i ekonomiczne, społeczne i polityczne. Państwa, dążąc do zapewnienia swojej suwerenności technologicznej, muszą balansować między ochroną własnych interesów a otwarciem na współpracę międzynarodową. Ważne jest rozwijanie własnych zdolności technologicznych państwa, inwestowanie w badania i rozwój, a także tworzenie regulacji, które chronią rynek krajowy, ale jednocześnie nie hamują innowacji. W kontekście globalnej rywalizacji technologicznej, budowanie strategicznych partnerstw i sojuszy może być narzędziem i strategią dla osiągnięcia przewagi i zapewnienia bezpieczeństwa technologicznego.

BIBLIOGRAFIA

- Ahn K.H., *Policy Trends of Major Overseas Countries in the US–China Technological Supremacy Competition and Korea’s Plan to Build a Stable Global Supply Chain*, „Gwahak Gisul Gwa Beop” 2022, nr 13(2), s. 123–163, <https://doi.org/10.34267/cbstl.2022.13.2.123>.
- Amin S., *Capitalism in the Age of Globalization: The Management of Contemporary Society*, Zed Books 2014.
- Amin S., *Imperialism and Unequal Development*, Monthly Review Press, New York 1977.
- Bannò M., Morandi V., *Innovation and internationalisation: challenges for policy design*, „Regional Insights” 2012, nr 3(1), s. 9–11, <https://doi.org/10.1080/20429843.2012.10510718>.

- Barfield C., *High-Tech Protectionism*, „Research Papers in Economics” 2003, <https://econpapers.repec.org/bookchap/aeirpbook/52064.htm>.
- Bhat V.N., *The determinants of technological protectionism*, „Applied Economics Letters” 1996, nr 3(4), s. 281–283, <https://doi.org/10.1080/758520880>.
- Braguinsky S., Gabdrakhmanov S., Ohyama A., Rose D.C., *The Effect of Protectionism on Technology Sharing and Industrial Development*, „Social Science Research Network” 2011, s. 1–32, <https://doi.org/10.2139/SSRN.1937428>.
- Calderón Beltrán N., *Technological Sovereignty: What Chances for Alternative Practices to Emerge in Daily IT Use?*, 2016, <https://www.hybrid.univ-paris8.fr/lodel/index.php?id=715>.
- Caverley J.D., *United States Hegemony and the New Economics of Defense*, „Security Studies” 2007, nr 16(4), s. 598–614, <https://doi.org/10.1080/09636410701740825>.
- Cory N., *The Ten Worst Digital Protectionism and Innovation Mercantilist Policies of 2018*, 2019 <https://itif.org/publications/2019/01/28/ten-worst-digital-protectionism-and-innovation-mercantilist-policies-2018>.
- Csernatoní R.O., *The EU's hegemonic imaginaries: from European strategic autonomy in defence to technological sovereignty*, „European Security” 2022, nr 31(3), s. 395–414, <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2103370>.
- Dedola L., Ehrmann M., Hoffmann P., Lamo A., Paz Pardo G., Slacalek J., Strasser G., *Digitalisation and the Economy*, „Social Science Research Network” 2023, nr 2023/2809, s. 1–40, <https://doi.org/10.2139/ssrn.4429773>.
- Diegues A.C., Roselino J.E., *Industrial Policy, Techno-Nationalism, and Industry 4.0: The Technological War between China and the USA*, „Brazilian Journal of Political Economy” 2023, nr 43(1), s. 5–25, <https://doi.org/10.1590/0101-31572023-3247>.
- Drezner D.W., *State structure, technological leadership and the maintenance of hegemony*, „Review of International Studies” 2001, nr 27(01), s. 3–25, <https://doi.org/10.1017/S0260210501000031>.
- Engsig J., Nielsen B.B., *International strategic alliances*, [w:] C. Geisler Asmussen, N. Hashai, D. Minbaeva (eds.), *Encyclopedia of International Strategic Management*, Edward Elgar Publishing, 2023, s. 240–250 <https://doi.org/10.4337/9781800884045.ch62>.
- Howell J.D., *Historicizing Technological Hegemony*, „American Journal of Bioethics” 2023, nr 23(4), s. 38–40, <https://doi.org/10.1080/15265161.2023.2186532>.
- Hughes T., *The political theory of techno-colonialism*, „European Journal of Political Theory” 2024, on-line, <https://doi.org/10.1177/14748851241249819>.
- Imbong R.A., *Neocolonialism and the Technopolitics of Specialization: Toward a Reimagination of the Sociotechnical Imaginaries Approach*, „Bandung” 2023, nr 10(2), s. 283–301, <https://doi.org/10.1163/21983534-10020008>.

- Jehalut F., *Politics and technology*, „Lumen Veritatis: Jurnal Filsafat Dan Teologi” 2024, nr 15(2), s. 147–166, <https://doi.org/10.30822/lumenveritatis.v15i2.3615>.
- Jin G.Z., Leccese M., Wagman L., *Mamp; A and technological expansion*, „Journal of Economics Management Strategy” 2024, nr 33(2), s. 338–359, <https://doi.org/10.1111/jems.12551>.
- Kang J., Im Y., *Competition for TECHNOLOGY HEGEMONY between the U.S. and China from a Geopolitical Point of View*, „Journal of Instrumentation” 2021, nr 6(1), s. 20–26, <https://doi.org/10.22471/MILITARY.2021.6.1.20>.
- Kwet M., *Digital Colonialism: US Empire and the New Imperialism in the Global South*, „Social Science Research Network” 2018, vol. 40, nr 4, s. 1–18, <https://doi.org/10.2139/SSRN.3232297>.
- Lahiri A., *Sociological Implications of the Digital Divide: Exploring Access to Information and Social Inequality in the Age of Artificial Intelligence and Automation*, „Research Review International Journal of Multidisciplinary” 2024, nr 9, s. 156–167, <https://doi.org/10.31305/rrijm.2024.v09.n01.019>.
- Lapin A.V., *Technological policy of the state*, „Menedżment i Biznes-Administrirowanie” 2022, nr 3, s. 64–70, <https://doi.org/10.33983/2075-1826-2022-3-64-70>.
- Lewandowski P., *Emerging powers in the contemporary international order*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2024, nr 3, z. 2, s. 9–29.
- Lewandowski P., *Od innowacji do konfrontacji. Rywalizacja technologiczna jako aspekt nowego wymiaru zmagania geopolitycznych (geotechnopolitycznych)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2024, nr 33 (w druku).
- Lewandowski P., *Poland as a periphery in Immanuel Wallerstein’s theory*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2022, nr 3, s. 175–193, <https://doi.org/10.12775/SDR.2021.EN6.09>.
- Lewandowski P., *Suwerenność technologiczna – teoretyczna i analityczna konceptualizacja pojęcia w obszarze badań społecznych*, „Politeja” 2024, nr 21(3), s. 215–236, <https://doi.org/10.12797/Politeja.21.2024.90.11>.
- Luo Y., Van Assche A., *The rise of techno-geopolitical uncertainty*, „Journal of International Business Studies” 2023, nr 53(4), s. 583–600.
- Lynn L., Salzman H., *Techno-nationalism or building a global science and technology commons? (but what about China?)*, „Global Policy” 2023, nr 14(5), s. 832–846, <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13258>.
- Maharawal M.M., *Tech-Colonialism: Gentrification, Resistance, and Belonging in San Francisco’s Colonial Present*, „Anthropological Quarterly” 2022, nr 95(4), s. 785–814.
- Moe E., *Governance, Growth and Global Leadership: The Role of the State in Technological Progress*, 2007, s. 1750–2000, <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315585512/governance-growth-global-leadership-espen-moe>.

- Na Y., Pun N., *Techno-nationalism as the cultural logic of global infrastructural capitalism: media spectacles and cyber-situations in Huawei Meng Wanzhou's extradition case*, „Chinese Journal of Communication” 2023, nr 16(4), s. 426–443, <https://doi.org/10.1080/17544750.2023.2241577>.
- Nelson R.R., Ostry S., *Techno-Nationalism and Techno-Globalism: Conflict and Cooperation*, Brookings Institution Press, Washington 1995.
- Nkoudou T.H.M., *High-stake conditions to catalyse local sustainable development through Fablabs in Africa*, „Handbook of Innovation Appropriate Technologies for International Development” 2022, nr 15, s. 222–239, <https://doi.org/10.4337/9781800887824.00023>.
- Orekhov A.M., Chubarov N.A., *Digital Inequality and Digital Justice: Social-philosophical Aspects of the Problem*, „Vestnik Rossijskogo Universiteta Drużby Narodov” 2024, vol. 28, nr 1, s. 260–272, <https://doi.org/10.22363/2313-2302-2024-28-1-260-272>.
- Park S.A., *Shifted paradigm in technonationalism in the 21st century: The influence of global value chain (GVC) and US–China competition on international politics and global commerce – A case study of Japan's semiconductor industry*, „Asia and the Global Economy” 2023, nr 3(2), s. 2–7, <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2023.100063>.
- Park S.A., *The Review Article on Technonationalism*, „Preprints” 2022, on-line, <https://doi.org/10.20944/preprints202211.0131.v1>.
- Petersen K.L., *Risk analysis – A field within security studies?*, „European Journal of International Relations” 2012, nr 18(4), s. 693–717, <https://doi.org/10.1177/1354066111432446>.
- Raj A., Prasad S., *Establishing Colonial Hegemony through Science: A Study of British India and Robinson's Mars Trilogy*, „Journal of Scientific Temper” 2022, vol. 10, s. 37–51, <https://doi.org/10.56042/jst.v10i1-2.65998>.
- Rassenfosse de G., Raiteri E., *Technology Protectionism and the Patent System: Strategic Technologies in China*, „Social Science Research Network” 2016, s. 1–69, <https://doi.org/10.2139/SSRN.2803379>.
- Reich R.B., *The Rise of Techno-Nationalism*, „The Atlantic Monthly” 1987, nr 259(5), s. 63–69.
- Reznikova N., Panchenko V., Bulatova O., *Regulatory competition in the digital economy: new forms of protectionism*, „International Economic Policy” 2020, nr 32–33, s. 49–79, https://doi.org/10.33111/IEP.2020.32_33.03_ENG.
- Roselino J.E., Diegues A.C., *Industrial Policy, Techno-Nationalism, and Industry 4.0: The Technological War between China and the USA*, „Brazilian Journal of Political Economy” 2023, nr 43(1), s. 5–25, <https://doi.org/10.1590/0101-31572023-3247>.
- Rozumnyi O., Portnov Y., Rasshyvalov D., Sigaieva T., Alboshchii O., *Navigating geopolitical risks: Implications for global supply chain management*, „Multidisciplinary Reviews” 2024, nr 17, s. 1–6, <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe017>.

- Rugmini D.M., Jeffin T.M., Girish K.R., *Balancing through Technonationalism and its Impact on India's National Innovation System: A Case Study of Techgentsia*, „Millennial Asia” 2023, nr 21, s. 1–16, <https://doi.org/10.1177/09763996231177366>.
- Schindler S., Rolf S., *Geostrategic globalization: US–China rivalry, corporate strategy, and the new global economy*, „Globalizations” 2024, s. 1–18, <https://doi.org/10.1080/14747731.2024.2434306>.
- Shelley-Egan C., Vermaas P.E., *European technological protectionism and the risk of moral isolationism: the case of quantum technology development*, „Journal of Responsible Technology” 2024, nr 18, s. 1–3, <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2024.100084>.
- Staab P., Pirogan M., Piétron D., *Technological sovereignty in Germany: techno-industrial policy as a form of economic statecraft?*, „Global Political Economy” 2024, nr 4(1), s. 51–70, <https://doi.org/10.1332/26352257Y2023D000000005>.

OD INNOWACJI DO TECHNORYWALIZACJI.
DYNAMIKA BEZPIECZEŃSTWA TECHNOLOGICZNEGO:
TECHNOKOLONIALIZM, TECHNONACJONALIZM, HEGEMONIA
TECHNOLOGICZNA I PROTEKCJONIZM TECHNOLOGICZNY

Streszczenie

Bezpieczeństwo technologiczne stanowi jedno z najważniejszych wyzwań w erze globalnej rywalizacji oraz dynamicznego rozwoju technologicznego. Artykuł analizuje cztery główne koncepcje kształtujące współczesny krajobraz technologiczny i geopolityczny: technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonię technologiczną oraz protekcjonizm technologiczny. Celem artykułu jest usystematyzowanie wiedzy na temat tych zjawisk, uwypuklenie ich cech, celów oraz potencjalnych ryzyk. Przeprowadzona analiza komparatywna ujawnia podobieństwa i różnice między omawianymi koncepcjami, opierając się na przeglądzie literatury naukowej oraz danych zastanych, takich jak raporty międzynarodowych organizacji i dokumenty strategiczne. Zastosowanie metod syntezy i dedukcji pozwoliło na stworzenie spójnego modelu analitycznego, ilustrującego teoretyczne rozważania przykładami z praktyki. W wyniku analizy stwierdzono, że te cztery koncepcje są ze sobą powiązane i stanowią elementy szerszej strategii państw w kontekście globalnej rywalizacji technologicznej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo technologiczne, technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia technologiczna, protekcjonizm technologiczny

FROM INNOVATION TO TECHNORIVALIZATION.
THE DYNAMICS OF TECHNOLOGICAL SECURITY:
TECHNOCOLONIALISM, TECHNONATIONALISM, TECHNOLOGICAL
HEGEMONY, AND TECHNOLOGICAL PROTECTIONISM

Abstract

Technological security is one of the most significant challenges in the era of global competition and dynamic technological development. This article analyzes four key concepts shaping the contemporary technological and geopolitical landscape: techno-colonialism, techno-nationalism, technological hegemony, and technological protectionism. The aim is to systematize knowledge about these phenomena, highlighting their characteristics, objectives, and potential risks. The comparative analysis reveals similarities and differences among the discussed concepts, based on a review of scientific literature and existing data, such as reports from international organizations and strategic documents. The application of synthesis and deduction methods enabled the creation of a coherent analytical model, illustrating theoretical considerations with practical examples. The analysis concludes that these four concepts are interconnected and constitute elements of a broader state strategy in the context of global technological competition.

Keywords: technological security, techno-colonialism, techno-nationalism, technological hegemony, technological protectionism

Cytuj jako:

Lewandowski P., Stępińska-Ustasiak L., *Od innowacji do technorywalizacji. Dynamika bezpieczeństwa technologicznego: technokolonializm, technonacjonalizm, hegemonia technologiczna i protekcjonizm technologiczny*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 95–123 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.29/p.lewandowski/l.stepinska-ustasiak

Cite as:

Lewandowski P., Stępińska-Ustasiak L. (2024). ‘From Innovation to Technorivalization. The Dynamics of Technological Security: Technocolonialism, Technonationalism, Technological Hegemony, and Technological Protectionism’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 95–123 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.29/p.lewandowski/l.stepinska-ustasiak

ONE ISSUE PARTIES W POLSCE – ANALIZA PORÓWNAWCZA

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.30/n.olchowski

WPROWADZENIE

Polski system polityczny ma wielu różnych aktorów, od dużych partii do mniejszych ugrupowań skupionych na konkretnych tematach. W Polsce pojawiły się partie jednego celu, które są interesujące do badań pod kątem ich wpływu na demokrację oraz szybkie znikanie po osiągnięciu sukcesu. Ich działalność zależy od społeczno-politycznego kontekstu, który pozwala im funkcjonować, ale także ogranicza ich długoterminową obecność. Przykłady takich partii to Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 i Nowoczesna, które zdobywały wsparcie, ale szybko traciły wpływ. Analiza ich fenomenu pozwala na odkrycie przyczyn ich sukcesów oraz upadków. Partie te przyciągały wyborców, obiecując rozwiązania dla konkretnych problemów, które były ignorowane przez tradycyjne ugrupowania.

Analiza oparta jest na literaturze naukowej o partiach politycznych¹ oraz badaniach nad konkretnymi ugrupowaniami, takimi jak Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 i Nowoczesna. Dodatkowo wykorzystano dane empiryczne z zakresu komunikacji politycznej i preferencji wyborczych. Badania obejmują organizację, strategię i ewolucję partii politycznych, co pozwala lepiej zrozumieć ich funkcjonowanie. Artykuł omawia rolę liderów politycznych, takich jak Andrzej Lepper, Janusz Palikot, Paweł Kukiz i Ryszard Petru, w sukcesie ich ugrupowań oraz próbuje zrozumieć zjawisko partii jednego celu w kontekście Europy Środkowo-Wschodniej. Najpierw zostaną omówione *one issue parties*, ze szczególnym uwzględnieniem ich genezy i dalszego rozwoju w Europie

* Uniwersytet Opolski, e-mail: nikodemolchowski@wp.pl, ORCID: 0009-0002-6744-8646.

¹ Na temat teoretycznych aspektów partii politycznych zob.: A. Gajda, K. Grajewski, P. Uziębło i in., *Partie polityczne w Polsce: wybrane zagadnienia*, Gdańsk 2017; R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red. nauk.), *Leksykon polskich partii politycznych*, Toruń 2017; M. Winclawska (red.), *Partie polityczne w początkach XXI wieku: problemy rozwoju, organizacji i funkcjonowania*, Toruń 2013.

oraz Stanach Zjednoczonych. Następnie autor skupi się na analizie współczesnych partii politycznych w Polsce, co pozwoli na wyodrębnienie konkretnych wniosków.

PARTIE JEDNEGO ZAGADNIENIA: FENOMEN I KONTEKST

Partie jednego zagadnienia zajmują się sprawami istotnymi dla wąskich grup społecznych, ale mogą także dotyczyć kwestii ogólnospołecznych. Programowe centrum tych partii zwykle związane jest z aktualnymi wyzwaniami społecznymi, ekonomicznymi lub politycznymi, które mogą być pomijane przez większe ugrupowania polityczne².

Genezy *one issue parties* można się doszukiwać w starożytnej Grecji, gdzie społeczności zajmowały się ważnymi dla siebie kwestiami. Chociaż nie było tam nowoczesnych partii, polis miały swoje rządy, które koncentrowały się na różnych tematach. Ateny rozwijały demokrację, a Sparta skupiała się na sprawach militarnych. Obywatele organizowali się w grupy wokół konkretnych spraw, jak prawa obywatelskie w Atenach, dotyczących walki o władzę³.

Polityka jednego zagadnienia istniała już wcześniej. Przykład rządu Williama Ewarta Gladstone'a w 1880 r. pokazuje, jak ustawa o Home Rule wpłynęła na brytyjską politykę i Partię Liberalną. W XIX w. pojawiały się tematy dominujące w debatach, prowadząc do podziałów. Zjednoczenie Niemiec pod przewodnictwem Bismarcka oraz zjednoczenie Włoch przez Garibaldiego i Cavoura były głównymi tematami, które przyćmiły inne ważne kwestie i prowadziły do konfliktów⁴.

W drugiej połowie XX w., po II wojnie światowej, partie jednego zagadnienia miały ważne miejsce w polityce. W Europie Zachodniej kwestie dekolonizacji, jak wojna w Algierii, były niezwykle istotne. Niemcy Zachodnie zajmowały się odbudową kraju oraz integracją europejską, a Konrad Adenauer skupił się na powiązaniach z Zachodem. W latach 70. i 80. powstały partie Zielonych, które koncentrowały się na ochronie środowiska. Ruchy antynuklearne, takie jak *Campaign for Nuclear Disarmament* (CND) w Wielkiej Brytanii, również miały duży wpływ na politykę. Partia Niepodległości Zjednoczonego Królestwa (UKIP), założona w 1993 r., dążyła do wyprowadzenia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej i zdobyła znaczące poparcie pod przywództwem Nigela Farage'a⁵.

² R. Głajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red. nauk.), *Leksykon polskich partii...*, op. cit., s. 190–191, 517–518, 547–549.

³ L. Dubel, *Historia doktryn politycznych i prawnych do schyłku XX wieku*, Lexis Nexis, Warszawa 2012, s. 47–49.

⁴ *Ibidem*, s. 303–373.

⁵ W. Ziętara, *Struktury sieciowe europejskiego ruchu politycznego Zielonych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K” 2017, vol. XXIV, nr 2, s. 119–134, DOI: 10.17951/k.2017.24.2.119.

Pojęcie *one issue parties* sięga także Stanów Zjednoczonych. Partia Antymasońska, założona w 1828 r., powstała w odpowiedzi na obawy o wolnomularstwo po zniknięciu Williama Morgana. Partia Wolnej Ziemi, utworzona w 1848 r., sprzeciwiała się rozszerzaniu niewolnictwa. Działała do 1854 r., kiedy to wielu członków dołączyło do Partii Republikańskiej. Partia „*Rent is Too Damn High*” powstała w 2005 r., aby zwrócić uwagę na wysokie koszty wynajmu w Nowym Jorku. Te partie koncentrowały się na jednym kluczowym problemie społecznym lub politycznym⁶.

Po 1989 r. w Polsce pojawiły się nowe partie reprezentujące wąskie grupy społeczne. Zmiany polityczne sprawiły, że te ugrupowania, koncentrując się na jednym temacie, przyciągały uwagę wyborców, którzy czuli się ignorowani przez główne partie. Przykłady to: Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 i Nowoczesna. Każda z nich zajmowała się innymi problemami, co przynosiło im sukcesy w odpowiednich momentach historycznych⁷.

Partie zajmujące się jednym zagadnieniem koncentrują się na specyficznych problemach lub tematach, które często umykają uwadze tradycyjnych ugrupowań politycznych. Dobrym przykładem takiej partii jest Samoobrona RP, która reprezentowała interesy rolników, oraz Ruch Palikota, który walczył z dominującym wpływem Kościoła katolickiego. Mimo krytyki za ograniczoną programowość, partie jednego zagadnienia odnoszą sukces dzięki skoncentrowaniu się na konkretnym problemie, co pozwala im wyróżnić się na tle innych ugrupowań. Mobilizują także wyborców, których postulaty są ignorowane przez tradycyjne partie. Często stają się również symbolem opozycji wobec dominujących ideologii. Ich działalność opiera się na jednoznacznych tezach, co sprawia, że są bardziej widoczne i skuteczniejsze w przyciąganiu wyborców o specyficznych potrzebach⁸.

One issue parties pełnią istotną rolę katalizatorów zmian w debacie publicznej, reprezentując głos niezadowolonych grup społecznych pomijanych przez tradycyjne ugrupowania polityczne. Ich programy skupiają się na konkretnych problemach społecznych, politycznych lub ekonomicznych, w odpowiedzi na kryzysy systemowe lub społeczne, i wynikają z nierozwiązanych trudności społecznych. Sukcesy tych partii często związane są z momentami napięć, takimi jak kryzysy gospodarcze czy społeczne nierówności, gdy potrafią przyciągnąć niezadowolonych wyborców oferując im konkretną odpowiedź na ich problemy⁹.

Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 oraz Nowoczesna zyskały popularność dzięki reakcji na konkretne społeczne problemy ignorowane przez główne ugrupowania polityczne. Samoobrona RP powstała w odpowiedzi na niezadowolenie z polityki rolnej

⁶ K. Sobolewska-Myslik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2006, s. 177–184.

⁷ R. Głajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red. nauk.), *Leksykon polskich partii...*, op. cit., s. 190–191, 517–518, 547–549.

⁸ *Ibidem*, s. 517–518, 547–549.

⁹ K. Załęski, *Systemy polityczne: teoria i praktyka*, Dąblin 2013, s. 259–267.

i marginalizację wsi oraz rolnictwa. Partia ta zdobyła poparcie rolników w 2001 r. w czasie kryzysu rolniczego, dzięki brakowi reakcji głównych partii na ich potrzeby. Te partie potrafiły zidentyfikować luki w polityce i wprowadzić postulaty bezpośrednio związane z konkretnymi grupami społecznymi, co przyczyniło się do ich sukcesu wyborczego¹⁰.

Dzięki charyzmie liderów jak Andrzej Lepper, Janusz Palikot czy Paweł Kukiz, ugrupowania polityczne zyskały popularność i zaufanie wyborców. Liderzy ci potrafili mobilizować elektorat poprzez oferowanie konkretnych rozwiązań oraz symbolizowanie buntu przeciwko establishmentowi politycznemu. Ich osobowości przyciągały wyborców poszukujących alternatywy dla tradycyjnych partii politycznych, co było kluczowe w zmianie dotychczasowego porządku politycznego¹¹.

Zmiany społeczne i technologiczne, m.in. rozwój internetu, miały duży wpływ na mobilizację elektoratu, co doskonale ilustruje przykład Kukiz'15. Korzystając z mediów społecznościowych, Kukiz zdołał dotrzeć do młodszych wyborców, którzy dotąd nie angażowali się w politykę. Dzięki temu udało mu się szybko zyskać popularność i stworzyć silny ruch społeczny przed wyborami 2015 r.¹²

Frustracja i rozczarowanie wyborców względem tradycyjnych ugrupowań politycznych doprowadziły do powstania partii skupiających się na hasłach antysystemowych oraz obietnicach radykalnej zmiany systemu politycznego. Ruchy takie jak Ruch Palikota czy Kukiz'15 stawały się głosami protestu wobec establishmentu, przyciągając wyborców poszukujących alternatywnych rozwiązań dla problemów politycznych i społecznych¹³.

Samoobrona RP była polską partią polityczną działającą w latach 2001–2007, skupioną na problemach społecznych, wspieraniu rolnictwa i krytyce neoliberalnych reform. Lider Andrzej Lepper przyciągnął poparcie wyborców wiejskich, obiecując pomoc rolnikom. Partia zdobyła miejsca w Sejmie w 2001 r. i weszła do rządu w 2005 r. Jednak brak konsekwencji w realizacji programu oraz silna osobowość Leppera spowodowały kryzys i rozpad partii. Samoobrona zniknęła z życia politycznego po 2007 r., co pokazuje, że partie jednego celu mogą zdobyć poparcie, ale potrzebują kompleksowego programu, by trwać¹⁴.

¹⁰ R. Lisiakiewicz, *Miejsce Samoobrony RP w typologii partii politycznych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 2(926), s. 37–54, DOI: 10.15678/ZNUEK.2014.0926.0203.

¹¹ R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red. nauk.), *Leksykon polskich partii...*, op. cit., s. 547–549.

¹² J. Żurawski, *Internet jako współczesny środek elektronicznej komunikacji wyborczej i jego zastosowanie w polskich kampaniach parlamentarnych*, Kraków 2010, s. 65.

¹³ A. Gajda, K. Grajewski, P. Uziębło i in., *Partie polityczne w...*, op. cit., s. 45.

¹⁴ R. Lisiakiewicz, *Wizja państwa polskiego w programach politycznych Samoobrony RP*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 7(931), s. 41–58, DOI:10.15678/ZNUEK.2014.0931.0703.

Ruch Palikota, założony w 2010 r. przez Janusza Palikota, promował świeckość państwa, wolność światopoglądową i liberalizm społeczny. Partia zdobyła popularność dzięki kontrowersyjnym postulatom, jak legalizacja marihuany oraz prawa LGBT. W 2011 r. uzyskała 10,02% głosów i 40 mandatów w Sejmie. Mimo krótkotrwałego sukcesu, straciła popularność i została rozwiązana w 2015 r., a Palikot wrócił do biznesu. Ruch Palikota wpłynął na debatę o świeckości państwa i prawach mniejszości¹⁵.

Ruch Palikota i Samoobrona RP wprowadziły ważne tematy do polskiej debaty publicznej, które były wcześniej ignorowane. Wywierały presję na tradycyjne partie, zmuszając je do uwzględniania problemów rolników i praw mniejszości. Mimo to mają ograniczenia w długofalowym planowaniu i są zależne od liderów. Stabilizacja polityczna może prowadzić do spadku ich poparcia. Partie te często cierpią z powodu słabej organizacji wewnętrznej oraz konfliktów, co może osłabiać ich wpływ¹⁶.

POLSKIE ONE ISSUE PARTIES: SAMOOBRONA RP, RUCH PALIKOTA, KUKIZ'15, NOWOCZESNA

Samoobrona RP

Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej, założona przez Andrzeja Leppera w 1992 roku, była unikalną partią polityczną w Polsce. Miała antysystemowy charakter, broniąc interesów rolników i przeciwdziałając neoliberalnej polityce. Domagała się reform, takich jak protekcjonizm w rolnictwie, aby złagodzić skutki transformacji po 1989 r. Popularność zdobywała dzięki nietypowym protestom i populistycznej retoryce, dzieląc społeczeństwo na „uciskanych” i „elitę”. Lepper, jako charyzmatyczny mówca, wykorzystał niezadowolenie społeczne, co doprowadziło do sukcesu partii w latach 2001–2007. Po koalicji z PiS i LPR, partia miała miejsca w rządzie, ale nie udało jej się utrzymać wpływów politycznych. Wyniki wyborcze Samoobrony RP przedstawiono w tabeli 1.

¹⁵ W. Wojtasik, *Sukces Ruchu Palikota w świetle czynników możliwego sukcesu politycznego*, [w:] Turska-Kawa A., Widera Z., Wojtasik W. (red. nauk.), *Preferencje polityczne: postawy – identyfikacje – zachowania*, Katowice 2012, s. 159–174.

¹⁶ A. Pacześniak, M. Winclawska (red.), *Partie polityczne w Polsce i w Europie: struktury, funkcje, strategie w zmieniającym się otoczeniu*, Toruń 2013, s. 45–70.

Tabela 1.
Wyniki wyborcze Samoobrony RP w wyborach parlamentarnych

Rok wyborów	Poparcie (%)	Liczba głosów	Liczba mandatów	Pozycja w wyborach
1993	2,78%	382 437	0	poza Sejmem
1997	0,08%	11 138	0	Poza Sejmem
2001	10,20%	1 309 376	53	4. miejsce
2005	11,41%	1 347 355	56	3. miejsce
2007	1,53%	247 335	0	poza Sejmem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Komisji Wyborczej (PKW), <https://www.pkw.gov.pl/> [dostęp: 08.12.2024].

Analiza wyników wyborczych Samoobrony w latach 1993–2007 pokazuje, że partia nie miała reprezentacji w Sejmie w latach 1993–1997 z powodu niskiego poparcia. W 2001 r. odniosła pierwszy duży sukces, zdobywając 53 mandaty dzięki programowi antysystemowemu. W 2005 r. osiągnęła najlepszy wynik w historii partii (11,41%) i weszła w koalicję rządową. Jednak po aferach politycznych i rozwiązaniu koalicji w 2007 r. partia poniosła klęskę, nie przekraczając progu wyborczego. Po 2007 r. Samoobrona brała udział w wyborach jako ważna siła polityczna. Jest to przykład dynamicznej kariery partii, która odniosła sukces, ale szybko zniweczyła go w wyniku kontrowersji i afer. Warto jednak zobrazować, w jakich miejscowościach partia miała największe poparcie, co przedstawia tabela 2.

W 2005 r. Samoobrona RP uzyskała równomierne poparcie w Polsce, z najwyższym wynikiem w Koszalinie. Partia miała większe poparcie w regionach wiejskich z powodu programu pro-rolniczego. Wyniki były minimalnie słabsze w Koninie, który miał zróżnicowaną gospodarkę. Ogólnokrajowe poparcie wyniosło 11,4%, co pokazywało stabilność elektoratu. Samoobrona mobilizowała wyborców w obszarach wiejskich, gdzie odczuwano skutki transformacji ustrojowej.

Tabela 2.
Największa liczba głosów oddanych na Samoobronę
RP w wyborach w 2005 roku

Miasto	Procent głosów (%)
Koszalin	21,1%
Sieradz	20,3%
Piotrków Trybunalski	20,0%
Chelm	19,3%
Konin	19,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, <https://wybory2005.pkw.gov.pl/SJM/PL/WYN/W5/index.htm> [dostęp: 08.12.2024].

W 2007 r. koalicja Samoobrony z PiS zakończyła się z powodu konfliktów i zarzutów korupcyjnych. Samoobrona nie przekroczyła progu wyborczego, zdobywając tylko 1,5% głosów. Po śmierci Andrzeja Leppera w 2011 r. partia prawie całkowicie zniknęła. Jej wyborcy to głównie mieszkańcy wsi i małych miast. Po śmierci lidera podejmowano próby reaktywacji ugrupowania, ale oskarżenia o powiązania z Rosją zaszkodziły jego wizerunkowi.

Według typologii partii politycznych, Samoobrona RP łączyła cechy populistycznej, antysystemowej i agrarystycznej. Jej celem było reprezentowanie interesów rolników, co sprawiało, że była uważana za partię jednego celu. Populizm Samoobrony polegał na dzieleniu społeczeństwa na „lud” i „elity” oraz proponowaniu prostych rozwiązań dla skomplikowanych problemów społecznych i gospodarczych¹⁷.

Ruch Palikota

Ruch Palikota powstał w 2010 r. po tym jak Janusz Palikot opuścił Platformę Obywatelską z powodu braku reform obyczajowych i liberalizacji polityki społecznej. Ruch ten propagował m.in. antyklerykalizm, reformy gospodarcze i politykę progresywną. Skupiano się na krytyce wpływu Kościoła katolickiego, upraszczaniu systemu podatkowego, wsparciu dla przedsiębiorczości i walki z biurokracją oraz legalizacji marihuany i liberalizacji prawa aborcyjnego. Ten program wyróżniał Ruch Palikota od innych ugrupowań politycznych¹⁸.

¹⁷ *Ibidem*, s. 37–54.

¹⁸ W. Wojtasik, *Sukces Ruchu Palikota...*, *op. cit.*, s. 159–174.

Ruch Palikota odniósł sukces w wyborach parlamentarnych w 2011 r., zdobywając 10,02% głosów i 40 mandatów w Sejmie. Stał się trzecią siłą w parlamencie, co zaskoczyło wielu, biorąc pod uwagę, że partia istniała krótko. Poparcie koncentrowało się głównie wśród młodych, wykształconych mieszkańców miast, którzy wspierali liberalne wartości. Mimo początkowej popularności, ruch stopniowo tracił społeczne i polityczne wsparcie. Kontrowersyjny styl i skandale lidera przyczyniły się do upadku Ruchu Palikota i jego zniknięcia z polskiej sceny politycznej. Wyniki wyborcze Ruchu Palikota zostały przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3.
Wyniki wyborcze Ruchu Palikota (później pod nazwą Twój Ruch)

Rok wyborów	Poparcie (%)	Liczba głosów	Liczba mandatów	Pozycja w wyborach
2011	10,02%	1 439 490	40	miejsce
2015	0,28%	45 217	0	Poza Sejmem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, <https://www.pkw.gov.pl/> [dostęp: 13.12.2024].

Ruch Palikota wyprzedził partie takie jak Sojusz Lewicy Demokratycznej. Dzięki liberalno-antyklerykalnemu programowi zdobył poparcie głównie wśród młodych i postępowych wyborców. Natomiast w 2015 r. pod nową nazwą „Twój Ruch”, partia poniosła klęskę wyborczą, uzyskując jedynie 0,28% głosów i nie przekraczając progu wyborczego. Wynik ten był efektem wewnętrznych konfliktów, zmęczenia elektoratu oraz konkurencji. Niemniej, w 2011 r. partia ta miała największe poparcie, co przedstawia również tabela 4.

Tabela 4.
Największa liczba głosów oddanych na Ruch Palikota w wyborach w 2011 r.

Miasto	Procent głosów (%)
Sosnowiec	14,81%
Częstochowa	13,39%
Wałbrzych	12,79%
Koszalin	12,36%
Bydgoszcz	12,09%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, <https://wybory2011.pkw.gov.pl/rfl/000000/pl/5bb286139e8634992626d98f3ec0f2f8.html> [dostęp: 13.12.2024].

Region Sosnowca miał najwyższe poparcie dla Ruchu Palikota, co może być związane z jego przemysłowym charakterem. W Częstochowie poparcie było niższe, ale nadal ważne z podobnych powodów. Wałbrzych miał stabilne poparcie, co sugeruje umiarkowane zainteresowanie. Koszalin miał wyniki podobne do Wałbrzycha, co wskazuje na brak różnic regionalnych. Najniższe poparcie było w Bydgoszczy, co może wynikać z wpływu tradycyjnych partii. W polskich miastach poparcie dla Ruchu Palikota wynosiło od 12,09% do 14,81%, pokazując stabilność. Najwięcej głosów na Ruch Palikota padło na Śląsku, zwłaszcza w Sosnowcu, co świadczy o jego atrakcyjności w regionach przemysłowych.

Ruch Palikota miał silną strukturę wokół swojego lidera. Jego popularność była kluczowa, a słabe struktury regionalne utrudniały lokalne wsparcie. Elektorat to głównie młodzi, liberalni mieszkańcy miast, zniechęceni do tradycyjnych partii. Ruch łączył protest i populizm, koncentrując się na postulatach światopoglądowych i antyklerykalnych, co utrudniało przystosowanie do zmieniającej się polityki¹⁹.

Ruch Palikota był krótkotrwałym aktorem na polskiej scenie politycznej, odpowiadającym na potrzeby liberalnego elektoratu. Jednak brak trwałych struktur i uzależnienie od lidera przyczyniły się do szybkiego zniknięcia partii z parlamentu. Jest istotnym przypadkiem w badaniach nad partiami populistycznymi i ugrupowaniami jednego celu.

Kukiz'15

Kukiz'15 to ruch obywatelski, który powstał wokół reform ustrojowych i antysystemowych haseł. Jego liderem był Paweł Kukiz, popularny muzyk rockowy, który zdobył trzecie miejsce w wyborach prezydenckich w 2015 r. Po tym sukcesie założył ugrupowanie i wystartował w wyborach parlamentarnych. Kukiz'15 nie miał jednolitego programu ideologicznego i skupiał się na reformach, takich jak jednomandatowe okręgi wyborcze, większa kontrola obywatelska oraz walka z biurokracją. Ugrupowanie przyciągało ludzi o różnych poglądach politycznych²⁰.

Kukiz'15 przyjął postulaty reform, takie jak wprowadzenie jednomandatowych okręgów wyborczych oraz możliwość odwoływania posłów przez obywateli. Postulowali także likwidację finansowania partii z budżetu. Partia sprzeciwiała się „układowi politycznemu” i dążyła do większej przejrzystości w polityce oraz ograniczenia wpływu elit na decyzje rządu. W polityce społeczno-gospodarczej promowali patriotyzm gospodarczy,

¹⁹ *Ibidem*, s. 133–148.

²⁰ K. Matuszek, *Kukiz'15 – geneza, idee, próba klasyfikacji*, „Studia Politologica” 2017, nr 19, s. 126–134, DOI: 10.24917/20813333.19.9.

wsparcie dla polskich przedsiębiorców, ochronę praw rodziny oraz sprzeciw wobec ideologii gender. Dążyli też do zwiększenia demokracji bezpośredniej przez referenda²¹.

Ugrupowanie Kukiz'15 odniosło sukces w wyborach parlamentarnych w 2015 r., zdobywając 8,81% głosów i 42 mandaty w Sejmie. Jednak w kolejnych latach jego popularność stopniowo spadała. W 2019 r., w koalicji z PSL, uzyskało tylko 6,79% głosów i 6 mandatów. W 2023 r., współpracując z PiS, straciło autonomię i przestało działać jako samodzielna siła polityczna. Wyniki wyborcze zostały przedstawione w tabeli 5.

Tabela 5.
Wyniki wyborcze Kukiz'15 w wyborach parlamentarnych

Rok wyborów	Izba	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty	Pozycja
2015	Sejm RP	1 339 094	8,81%	42	3. miejsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, <https://www.pkw.gov.pl/> [dostęp: 17.12.2024].

Kukiz'15 zdobył 8,81% głosów w 2015 r., co dało mu 42 mandaty w Sejmie RP. Ugrupowanie przyciągnęło wyborców protestujących przeciwko tradycyjnym partiom przez promowanie jednomandatowych okręgów wyborczych. Sukces ten był jednak trudny do utrzymania z powodu problemów organizacyjnych. Największe poparcie Kukiz'15 miało w Opolu, Gliwicach, Częstochowie, Rybniku i Chełmie, co przedstawia tabela 6.

Tabela 6.
Największa liczba głosów oddanych na Kukiz'15 w wyborach w 2015 r.

Miasto	Procent głosów (%)
Opole	12,57%
Gliwice	12,19%
Częstochowa	11,63%
Rybnik	11,31%
Chełm	10,47%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, https://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm/11/0.html [dostęp: 17.12.2024].

²¹ *Ibidem*, s. 126–134.

Opole wspierało ruch Pawła Kukiza, a Gliwice, Częstochowa i Rybnik pokazywały zainteresowanie programem. Wschodnie regiony, jak Chełm, miały niższe wyniki z powodu tradycyjnego elektoratu i słabszej atrakcyjności reform.

Kukiz'15 to ugrupowanie polityczne skupione na Pawle Kukizie, które miało problemy z organizacją i wewnętrznymi konfliktami. Krytyka elit i nacisk na reformy przyciągały niezadowolonych wyborców. Wyzwania to brak spójności ideologicznej i słabe struktury lokalne. Zależność od lidera osłabiała ruch, a współpraca z PSL i PiS zniechęcała część elektoratu.

Ruch polityczny Kukiz'15 szybko zdobył popularność, ale nie utrzymał się jako trwała siła polityczna z powodu wewnętrznych problemów i błędów strategicznych. Pomimo marginalizacji, jest ważnym punktem odniesienia w analizie antysystemowych ruchów w Polsce.

Nowoczesna

Nowoczesna, założona w 2015 r. przez Ryszarda Petru, powstała w odpowiedzi na niezadowolenie z tradycyjnych partii politycznych w Polsce. Partia promuje liberalizm ekonomiczny i chce być alternatywą dla PO i PiS, stawiając na przejrzystość i nowoczesne zarządzanie. Skupia się na reformach gospodarczych, prawach jednostki, modernizacji kraju oraz integracji europejskiej, z celami takimi jak liberalizacja gospodarki, równość obywateli, rozwój infrastruktury, inwestycje w naukę i współpraca w ramach UE²².

Partia Nowoczesna miała innowacyjną strukturę organizacyjną, z Ryszardem Petru jako pierwszym liderem i Katarzyną Lubnauer jako zastępczynią. Partia nie była powiązana z tradycyjnymi układami politycznymi. Nowoczesna zdobyła 28 mandatów w 2015 r., stając się czwartą siłą polityczną. Promowała liberalne wartości i rozwój gospodarczy oraz społeczny w Sejmie. Wyniki zostały przedstawione w tabeli 7.

²² G. Radomski, M. Strzelecki, A. Lewandowski i in. (red. nauk.), *Spory o modernizację i demokrację w XX–XXI wieku*, Toruń 2022, s. 253–257.

Tabela 7.
Wyniki wyborcze partii Nowoczesna w latach 2015–2019

Rok wyborów	Typ wyborów	Poparcie (%)	Liczba mandatów	Uwagi
2015	Wybory parlamentarne	7,6%	28	Czwarta siła w Sejmie; sukces jako nowe ugrupowanie liberalne.
2018	Wybory samorządowe	6,1%	–	Start w koalicji z PO w wielu regionach; wyniki zróżnicowane regionalnie.
2019	Wybory parlamentarne	–	8 (w ramach KO)	Część Koalicji Obywatelskiej; start z list PO, brak samodzielności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, <https://www.pkw.gov.pl/> [dostęp: 20.12.2024].

W 2015 r. Nowoczesna odniosła sukces dzięki rozczarowaniu wyborców Platformy Obywatelskiej, stając się symbolem alternatywnej liberalnej opozycji. Jednak w 2018 r. partia zanotowała spadek poparcia z powodu problemów wewnętrznych i odejść posłów do PO. W 2019 r. Nowoczesna straciła niezależność, dołączając do Koalicji Obywatelskiej. W wyborach samorządowych partia miała ograniczone możliwości działania jako część KO. To 2015 r. był tym okresem, w którym partia odniosła sukces, za pomocą tabeli 8, zostało przedstawione, w jakich miejscowościach.

Nowoczesna uzyskała największe poparcie w Poznaniu (14,49%) i Warszawie (13,39%), głównie wśród młodych, dynamicznych wyborców. Dolny Śląsk i Wrocław również wspierali partię (10,65%). Poparcie na Mazowszu i w lubuskim było słabsze, a w Małopolsce, szczególnie w Krakowie (9,73%), niskie z powodu konserwatyzmu. Partia miała trudności w dotarciu do wyborców w mniejszych miejscowościach.

Tabela 8.
Największa liczba głosów oddanych na Nowoczesną w wyborach w 2015 r.

Miasto	Procent głosów (%)
Poznań	14,49%
Warszawa	13,39%
Wrocław	10,65%
Zielona Góra	9,99%
Kraków	9,73%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW, https://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm/67/0.html [dostęp: 20.12.2024].

Brakujące subwencje partyjne wskutek błędów w finansowych sprawozdaniach spowodowały zanik znaczenia politycznego dla partii Nowoczesna od 2019 r., gdy przeszła w ramach Koalicji Obywatelskiej. Nowoczesna była partią polityczną, która próbowała wprowadzić nową jakość do polskiej polityki, ale z powodu błędów w zarządzaniu, problemów wizerunkowych i braku stabilności organizacyjnej jej znaczenie stopniowo zmalało. Obecnie działa w cieniu silniejszych ugrupowań, takich jak Platforma Obywatelska²³.

W artykule omówiono wyniki wyborów polskich partii, podkreślając ich kluczowe elementy. Analizowane są strategie polityczne i rola liderów w kształtowaniu wizerunku partii. Pytania dotyczą współpracy, celów i osobowości lidera oraz wpływu braku wsparcia wyborców na znaczenie partii.

STRATEGIE, LIDERZY I CZYNNIKI SUKCESU: CO DECYDUJE O KRÓTKOTRWAŁOŚCI

Partie takie jak Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 czy Nowoczesna odniosły sukces dzięki trafieniu do elektoratu, który czuł się marginalizowany przez dominujące partie polityczne. Samoobrona RP skupiała się na rolnikach i mieszkańcach wsi dotkniętych trudnościami ekonomicznymi. Ruch Palikota przyciągnął młodych, liberalnych wyborców, którzy oczekiwali większej swobody światopoglądowej. Kukiz'15 zdobył poparcie zmęczonych „partyjnym układem” wyborców, zwłaszcza młodych mężczyzn zamieszkujących mniejsze miejscowości. Natomiast Nowoczesna skupiała się na wykształconych mieszkańcach dużych miast, chcących modernizacji gospodarki i efektywności administracji. Partie te wykorzystały specyficzne grupy społeczne i ich oczekiwania, by zdobyć poparcie i sukces polityczny²⁴.

Kluczowym elementem strategii partii politycznych było skupienie się na jednym wyrazistym postulatcie. Samoobrona RP chroniła interesy rolników i sprzeciwiała się neoliberalnym reformom. Ruch Palikota promował liberalizację prawa obyczajowego. Kukiz'15 proponował jednomandatowe okręgi wyborcze. Nowoczesna dążyła do modernizacji gospodarki i zdrowych finansów publicznych. Jednowymiarowość przesłania ułatwiała identyfikację partii, ale mogła też prowadzić do utraty wyborców w dłuższej perspektywie²⁵.

²³ A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Warszawa 2024, s. 622–653.

²⁴ R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red. nauk.), *Leksykon polskich partii...*, *op. cit.*, s. 547–549.

²⁵ A. Dudek, *Historia polityczna Polski...*, *op. cit.*, s. 622–653.

Nowe ugrupowania polityczne bez silnych struktur musiały korzystać z mediów, aby zdobyć popularność. Samoobrona RP i Ruch Palikota stosowały kontrowersyjne strategie, takie jak protesty rolników organizowane przez Andrzeja Leppera oraz szokujące gesty Janusza Palikota, jak wnoszenie wibratorów na konferencje prasowe. Nowoczesna i Kukiz'15 skupiły się na profesjonalnym marketingu. Media społecznościowe były istotne dla Nowoczesnej w dotarciu do młodych wyborców w miastach, natomiast Kukiz'15 korzystał z popularności Pawła Kukiza jako artysty²⁶.

Partie polityczne, takie jak Samoobrona RP, wykorzystywały protesty i liderów o autentycznym stylu do przyciągania wyborców. Te nietypowe podejścia pomogły im zdobyć uwagę i budować wizerunek obrońców zwykłych ludzi. Paweł Kukiz zyskał popularność dzięki prostemu i emocjonalnemu przekazowi. Ugrupowania te identyfikowały niespełnione potrzeby polityczne: Samoobrona wspierała rolników i grupy zagrożone marginalizacją, a Ruch Palikota dotarł do młodego, liberalnego elektoratu. Kukiz'15 przyciągnął osoby zmęczone brakiem zmian, a Nowoczesna odpowiadała na oczekiwania rozczarowanych Platformą Obywatelską, stawiając na gospodarkę i modernizację²⁷.

Liderzy partii w Polsce, tacy jak Andrzej Lepper, Janusz Palikot, Paweł Kukiz i Ryszard Petru, przyciągali uwagę dzięki charyzmie. Każdy z nich miał swoją unikalną osobowość i kontrowersje, które wpływały na ich wizerunek. Lepper był bezpośredni, Palikot prowokował, Kukiz był autentyczny jako muzyk, a Petru uchodził za eksperta ekonomicznego. W każdej partii lider miał kluczową rolę, ale brak kontroli wewnętrznej mógł prowadzić do błędów. Problemy pojawiały się, gdy liderzy tracili popularność, co utrudniało działanie partii.

Mieli oni problemy po początkowych sukcesach. Andrzej Lepper stracił wizerunek z powodu skandali, co zmniejszyło zaufanie wyborców. Janusz Palikot nie przekuł medialnych wystąpień na zmiany w programie, co obniżyło poparcie. Paweł Kukiz nie miał spójnego programu, przez co ugrupowanie uznano za ruch jednego człowieka. Współpraca z PiS zniechęciła część antysystemowego elektoratu. Ryszard Petru był krytykowany za konflikty wewnętrzne, co osłabiło jego przywództwo i doprowadziło do rozpadu Nowoczesnej.

Partie polityczne jednego celu szybko zdobywały poparcie, ale miały trudności z jego utrzymaniem. Brak organizacji sprawiał, że były uzależnione od lidera i nie inwestowały w lokalne struktury, co utrudniało aktywność posłów. Ich jednowymiarowe programy nie przyciągały szerszego elektoratu. Problemy wewnętrzne i podziały prowadziły do spadku poparcia. Brak elastyczności uniemożliwiał dostosowanie strategii do potrzeb wyborców. Przykładami takich partii są Kukiz'15 oraz Ruch Palikota.

²⁶ J. Żurawski, *Internet jako współczesny środek...*, op. cit., s. 66.

²⁷ A. Dudek, *Historia polityczna Polski...*, op. cit., s. 622–653.

PODSUMOWANIE

Pojęcie *one issue parties* zostało stworzone w XIX w. przez badaczy analizujących partie polityczne. Partia ta pojawia się w odpowiedzi na konkretne problemy społeczne. Widoczne są one na całym świecie, zwłaszcza w Europie, np. Partia Zielonych na rzecz ochrony środowiska oraz partie antyimigranckie lub narodowe. Często powstają w krajach o szerokich systemach partyjnych, takich jak Niemcy, Holandia, Francja i Włochy. W USA również występuje zjawisko skupiania się na konkretnych kwestiach w partiach politycznych. Przykładem jest Partia Prohibicjonistów w XIX w., która chciała zakazać sprzedaży alkoholu. To zjawisko występuje więc nie tylko w Europie, ale także w krajach z pluralizmem politycznym.

Polska scena polityczna od 1989 r. charakteryzuje się powstawaniem nowych ugrupowań, zwanych partiami jednego celu. Te partie zyskują poparcie dzięki charakterystycznym liderom, odpowiadając na konkretne potrzeby społeczne lub proponując alternatywne rozwiązania polityczne. Analizując przypadki Samoobrony RP, Ruchu Palikota, Kukiz'15 i Nowoczesnej, można dostrzec wspólną dynamikę ich wzrostu i upadku, co potwierdzają badania literaturowe i wyniki wyborcze.

Samoobrona RP to partia polityczna, która powstała z niezadowolenia społecznego i miała znaczący wpływ na politykę w Polsce na początku XXI w. Choć umiała mobilizować elektorat, brakowało jej zdolności do długoterminowej konsolidacji. Wewnętrzne problemy i skandale polityczne przyczyniły się do jej szybkiego upadku. Pomimo wpływu na polityczną dynamikę kraju, Samoobrona nie przetrwała próby czasu. Ruch Palikota szybko zdobył popularność dzięki odpowiedzi na potrzeby młodego, liberalnego elektoratu, ale brak trwałych struktur i uzależnienie od lidera spowodowały szybki upadek partii. Kukiz'15 był dynamicznym ruchem politycznym, zdobywającym szybko poparcie, ale nie potrafił się utrzymać ze względu na wewnętrzne problemy i błędy strategii. Ostatecznie został zepchnięty na margines sceny politycznej. Choć partia Nowoczesna miała początkowy sukces, błędy w zarządzaniu i problemy wizerunkowe spowodowały jej stopniową utratę poparcia.

Decydującą rolę w krótkotrwałości partii politycznej odgrywają czynniki takie jak zależność od lidera, brak rozbudowanych struktur organizacyjnych i ograniczony program polityczny. Sukces tych partii opiera się na efektywnej mobilizacji niezadowolonych wyborców, jednak bez solidnych fundamentów z czasem tracą one znaczenie. Przykłady takich partii to m.in. Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 i Nowoczesna, które zdobywają poparcie, ale utrzymanie go wymaga większej elastyczności i zdolności do ewolucji.

BIBLIOGRAFIA

Literatura przedmiotu

- Dubel L., *Historia doktryn politycznych i prawnych do schyłku XX wieku*, Warszawa 2012.
- Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Warszawa 2024.
- Gajda A., Grajewski K., Uziębło P. i in., *Partie polityczne w Polsce: wybrane zagadnienia*, Gdańsk 2017.
- Głajcar R., Turska-Kawa A., Wojtasik W. (red. nauk.), *Leksykon polskich partii politycznych*, Toruń 2017.
- Lisiakiewicz R., *Miejsce Samoobrony RP w typologii partii politycznych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 2(926), s. 37–54, DOI: 10.15678/ZNUEK.2014.0926.0203.
- Lisiakiewicz R., *Wizja państwa polskiego w programach politycznych Samoobrony RP*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 7(931), s. 41–58, DOI: 10.15678/ZNUEK.2014.0931.0703.
- Matuszek K., *Kukiz’15 – geneza, idee, próba klasyfikacji*, „Studia Politologica” 2017, nr 19, s. 126–134, DOI: 10.24917/20813333.19.9.
- Pacześniak A., Winclawska M. (red.), *Partie polityczne w Polsce i w Europie: struktury, funkcje, strategie w zmieniającym się otoczeniu*, Toruń 2013.
- Radomski G., Strzelecki M., Lewandowski A. i in. (red. nauk.), *Spory o modernizację i demokrację w XX–XXI wieku*, Toruń 2022.
- Sędkowski M., *Ruch Palikota – ewolucja czy rewolucja?*, „Meandry procesów demokratyzacji i transformacji systemowej”, Łódź 2013, s. 133–148, DOI: 10.18778/7969-002-2.09.
- Sobolewska-Mysłik K., *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2006.
- Turska-Kawa A., Widera Z., Wojtasik W. (red. nauk.), *Preferencje polityczne: postawy – identyfikacje – zachowania*, Katowice 2012.
- Winclawska M. (red.), *Partie polityczne w początkach XXI wieku: problemy rozwoju, organizacji i funkcjonowania*, Toruń 2013.
- Załęski K., *Systemy polityczne: teoria i praktyka*, Dąbrowa 2013.
- Ziętara W., *Struktury sieciowe europejskiego ruchu politycznego Zielonych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K” 2017, vol. XXIV, nr 2, s. 119–134, DOI: 10.17951/k.2017.24.2.119.
- Żurawski J., *Internet jako współczesny środek elektronicznej komunikacji wyborczej i jego zastosowanie w polskich kampaniach parlamentarnych*, Kraków 2010.

Źródła elektroniczne

Strona Państwowej Komisji Wyborczej, <https://www.pkw.gov.pl/>.

ONE ISSUE PARTIES W POLSCE – ANALIZA PORÓWNAWCZA

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza porównawcza partii i partii jednego celu w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Samoobrony RP, Ruchu Palikota, Kukiz'15 oraz Nowoczesnej. Autor chce zrozumieć czynniki sukcesu wyborczego tych ugrupowań oraz powody ich upadku, pomimo początkowego wzrostu popularności. Analiza obejmuje dynamikę rozwoju organizacyjnego i zmian poparcia tych partii, ich programy, strategie polityczne i rolę liderów. Autor bada, dlaczego te partie, mimo początkowego sukcesu, nie utrzymują się długo na scenie politycznej. Partie jednego zagadnienia są częstym zjawiskiem w systemach politycznych, w tym w Polsce. Choć krótkotrwałe, ugrupowania takie jak Samoobrona RP czy Ruch Palikota, miały istotny wpływ na polityczny krajobraz. Badanie tych partii może pomóc zrozumieć rolę charyzmatycznych liderów i populizmu w społeczeństwie oraz polityce.

Słowa kluczowe: partie polityczne, analiza porównawcza, partie jednego celu, partie jednego zagadnienia, sukcesy i porażki, wyniki wyborcze, rola liderów

ONE ISSUE PARTIES IN POLAND: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

The aim of this article is a comparative analysis of parties and single-purpose parties in Poland, with particular focus on Self-Defence of the Republic of Poland, the Palikot Movement, Kukiz'15 and Nowoczesna. The author wants to understand the factors of the electoral success of these groupings and the reasons for their decline despite an initial increase in popularity. The analysis covers the dynamics of organisational development and changes in support of these parties, their programmes, political strategies and the role of leaders. The researched article analyses the phenomenon of single-purpose parties in Poland, such as Samoobrona RP, Ruch Palikota, Kukiz'15 and Nowoczesna.

The author examines why these parties, despite their initial success, do not last long on the political scene. Single issue parties are a common phenomenon in political systems, including Poland. Although short-lived, groupings such as the Self-Defence of the Republic of Poland and the Palikot Movement have had a significant impact on the political landscape. Studying these parties can help to understand the role of charismatic leaders and populism in society and politics.

Keywords: political parties, comparative analysis, single purpose parties, single issue parties, successes and failures, electoral performance, role of leaders

Cytuj jako:

Olchowski N., *One issue parties in Poland – analiza porównawcza*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 124–141 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.30/n.olchowski

Cite as:

Olchowski N. (2024). ‘One Issue Parties in Poland: A Comparative Analysis’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 124–141 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.30/n.olchowski

ZJAWISKO UBÓSTWA ENERGETYCZNEGO W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ W ŚWIELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.31/m.mroz

WPROWADZENIE

Współczesne gospodarki stają przed wyzwaniem równoważenia troski o środowisko naturalne i przeciwdziałania zmianom klimatu z chęcią utrzymania ciągłego wzrostu gospodarczego i kreowania długofalowego rozwoju. Przemiany zachodzące w tych gospodarkach bezpośrednio wpływają na szeroko pojęty interes społeczny, odzwierciedlając globalne i lokalne oczekiwania wobec rozwiązywania problemów związanych z funkcjonowaniem człowieka w przestrzeni społeczno-gospodarczej. W centrum tych wyzwań znajduje się potrzeba zapewnienia trwałego dostępu do energii – możliwie czystej, taniej i powszechnie dostępnej¹.

Ciągłe dążenie do rozwoju gospodarczego poprzez wprowadzanie innowacji i zmian jakościowych wiąże się z rosnącym dynamicznie zapotrzebowaniem na energię. Dostęp do energii elektrycznej odgrywa tu szczególną rolę, gdyż determinuje efektywność procesów produkcyjnych, jakość świadczonych usług oraz bezpośrednio wpływa na życie współczesnych społeczeństw. W tym kontekście ważki pozostaje problem ubóstwa energetycznego, który mimo istotnego zaangażowania

* Katedra Geografii Ekonomicznej, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, e-mail: mmroz2@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0001-6265-9159.

¹ D. Niedziółka, *Zielony Ład – idea czy strategia?*, [w:] J. Brdulak, D. Kotlewski, M. Kruhlaya, M. Molenda, M. Mróz, D. Niedziółka, P. Pawlak, *Rola energii w zrównoważonym rozwoju*, Oficyna wydawnicza SGH, Warszawa 2022, s. 9–18.

decydentów, wciąż dotyka pewną część społeczeństwa, w tym także krajów Unii Europejskiej (UE)².

Interesującym przypadkiem krajów zorientowanych na intensyfikację swojego rozwoju społeczno-gospodarczego przy zachowaniu dbałości o klimat i środowisko są kraje Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), które dynamicznie przekształcają swoje gospodarki, odchodząc od modeli opartych na wysokoemisyjnych paliwach kopalnych na rzecz niskoemisyjnych, z rosnącym udziałem odnawialnych źródeł energii. Pojawia się zatem pytanie: czy te zmiany przyniosą korzyści nie tylko w postaci mniejszej degradacji środowiska, ale także staną się silnym impulsem rozwojowym dla tych krajów? Tutaj znaczenie ma stabilność dostaw energii oraz ceny, w jakich energia ta będzie dostępna, przyczyniając się również do minimalizacji zjawiska ubóstwa energetycznego.

Niniejsze badanie, osadzone w zarysowanej problematyce, koncentruje się na analizie związku pomiędzy udziałem odnawialnych źródeł energii (OZE) w miksie elektroenergetycznym krajów EŚW a poziomem i zmiennością cen energii elektrycznej dystrybuowanej w tych krajach, jak również analiza zjawiska ubóstwa energetycznego z punktu widzenia energochłonności gospodarek³. Zmienność cen została zbadana przy użyciu zaawansowanych narzędzi ekonometrycznych, takich jak modele klasy GARCH. Tłem rozważań są natomiast cele i strategię zrównoważonego rozwoju, przyjęte i realizowane przez UE.

² Z danych za 2022 r. wynika, że około 40 milionów Europejczyków, co stanowi 9,3% populacji Unii Europejskiej, nie było w stanie zapewnić adekwatnego ogrzewania swoich mieszkań. To oznacza znaczący wzrost w porównaniu z rokiem 2021, gdy problem ten dotyczył 6,9% ludności. W szczególności wskaźnik ubóstwa energetycznego wzrósł ponad dwukrotnie wśród gospodarstw domowych o niższych dochodach. Te statystyki wskazują na nasilenie problemu ubóstwa energetycznego w regionie i podkreślają potrzebę pilnych działań ze strony decydentów politycznych. Kluczowe jest podejmowanie kroków mających na celu eliminację podstawowych przyczyn ubóstwa energetycznego oraz wdrażanie polityki sprawiedliwej transformacji energetycznej, aby zminimalizować ryzyko marginalizacji społecznej i gospodarczej poszczególnych grup ludności, Komisja Europejska 2023, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/zalecenie-2023-2407-dotyczace-ubostwa-energetycznego-72217331> [dostęp: 20.06.2024].

³ Ze względu na kluczową rolę energii elektrycznej we współczesnym rozwoju społeczno-gospodarczym, w analizie szczególną uwagę skupiono na tym nośniku energii. Energia elektryczna jest niezbędna zarówno dla funkcjonowania nowoczesnych gospodarek, jak i dla podnoszenia jakości życia obywateli. Jej dostępność, stabilność dostaw oraz przystępność cenowa mają bezpośredni wpływ na konkurencyjność przemysłu, rozwój technologiczny oraz możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkańców. W kontekście transformacji energetycznej, która dąży do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych, znaczenie energii elektrycznej dodatkowo rośnie z uwagi na fundamentalną jej rolę dla rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz efektywnego zarządzania zasobami naturalnymi.

PERSPEKTYWA UNII EUROPEJSKIEJ W DZIEDZINIE OCHRONY ŚRODOWISKA I KLIMATU

Zrównoważony rozwój to koncepcja, która zyskała na znaczeniu w ostatnich dekadach, kształtując współczesne podejście do rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Jest on definiowany jako rozwój, który zaspokaja potrzeby terażniejszych pokoleń, nie narażając zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich własnych potrzeb⁴. Koncepcja ta opiera się na trzech kluczowych filarach: społecznym, gospodarczym i środowiskowym.

Unia Europejska postrzega dążenie do zrównoważonego rozwoju jako centralny element swojej polityki społeczno-gospodarczej. W ramach tych działań UE sukcesywnie przyjmuje coraz to bardziej ambitne cele i strategie ukierunkowane na promowanie zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz ochronę środowiska na swoim terytorium. W ostatnich latach kluczowe cele polityki UE zostały określone w następujących inicjatywach:

4. **Pakiet klimatyczno-energetyczny do 2020 r.**⁵

Realizowany do 2020 r. pakiet ten obejmował trzy kluczowe cele: redukcję emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu do poziomu z 1990 r., osiągnięcie 20% udziału energii ze źródeł odnawialnych oraz 20% poprawę efektywności energetycznej. Te założenia wpisywały się w strategię „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, zrównoważonego rozwoju promującego włączenie społeczne.

5. **Ramy polityki klimatyczno-energetycznej do 2030 r.**⁶

Wyznaczone na lata 2021–2030 cele obejmują redukcję emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 40%, osiągnięcie 32% udziału energii odnawialnej oraz poprawę efektywności energetycznej o co najmniej 32,5%. Cele te zostały zatwierdzone przez Radę Europejską w 2014 r., a zaktualizowane w 2018 r., ukierunkowując UE na osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r.

⁴ Kier. Gro Harlem Brundtland, *Nasza wspólna przyszłość*, raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju, Warszawa 1991, s. 9–10.

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0028> [dostęp: 16.05.2024].

⁶ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ambitniejszy cel klimatyczny Europy do 2030 r. Inwestowanie w przyszłość neutralną dla klimatu z korzyścią dla obywateli, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562> [dostęp: 12.05.2024].

6. Strategia długoterminowa do 2050 r.⁷

Strategia ta zakłada osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r., co oznacza zerową emisję netto gazów cieplarnianych. Wymaga to transformacji wszystkich sektorów gospodarki, w tym energetyki, przemysłu, transportu i rolnictwa, z naciskiem na innowacyjne technologie i rozwój gospodarki niskoemisyjnej. Strategia podkreśla również potrzebę sprawiedliwej transformacji, zapewniając wsparcie dla regionów i grup społecznych najbardziej dotkniętych zmianami.

7. Europejski Zielony Ład⁸

Europejski Zielony Ład to kompleksowa strategia UE, której celem jest osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. oraz przekształcenie gospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju. Kluczowe elementy obejmują transformację energetyczną, przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, ochronę różnorodności biologicznej oraz dekarbonizację transportu. Fundusz Sprawiedliwej Transformacji wspiera regiony najbardziej dotknięte zmianami, a taksonomia UE pomaga klasyfikować działania o charakterze zrównoważonym.

8. Pakiet „Fit for 55”⁹

Pakiet „Fit for 55” ma na celu redukcję emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 r. w porównaniu do poziomów z 1990 r. Jest to część dążeń do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. Pakiet obejmuje reformę systemu handlu emisjami (ETS), wprowadzenie opłat za emisje w sektorze transportu i budownictwa, zaostrzenie norm emisyjnych dla pojazdów oraz wsparcie dla odnawialnych źródeł energii. Jego celem jest przyspieszenie zielonej transformacji, promowanie innowacji oraz umocnienie pozycji UE jako lidera w walce ze zmianami klimatycznymi.

⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów i Europejskiego Banku Inwestycyjnego Czysta planeta dla wszystkich Europejska długoterminowa wizja strategiczna dobrze prosperującej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773> [dostęp: 10.05.2024].

⁸ Europejski Zielony Ład: jak do 2050 r. uczynić z Europy pierwszy neutralny dla klimatu kontynent, stymulując gospodarkę, poprawiając stan zdrowia i jakość życia obywateli, dbając o przyrodę i nie pozostawiając w tyle żadnej osoby ani żadnego regionu, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_19_6691 [dostęp: 10.06.2024].

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/green-deal/fit-for-55/#what> [dostęp: 10.06.2024].

9. Fundusz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF)¹⁰

Fundusz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF) to kluczowy element planu „Next Generation EU”, który ma na celu odbudowę gospodarki po pandemii COVID-19 oraz promowanie zrównoważonego rozwoju. Fundusz o wartości 723,8 miliarda euro wspiera projekty związane z transformacją ekologiczną i cyfryzacją, realizując cele Europejskiego Zielonego Ładu i „Fit for 55”. RRF finansuje inwestycje w odnawialne źródła energii, modernizację budynków, rozwój infrastruktury dla pojazdów elektrycznych oraz inne inicjatywy, które przyczyniają się do zrównoważonego wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy.

Działania podejmowane przez Unię Europejską w ramach zrównoważonego rozwoju mają na celu nie tylko przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, ale również poprawę jakości życia obywateli poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do czystej energii. Dzięki ambitnym celom i strategiom, takim jak Europejski Zielony Ład czy Pakiet „Fit for 55”, UE dąży do stworzenia bardziej zrównoważonego, bezpiecznego i dostępnego systemu energetycznego, który ma stanowić fundament przyszłego wzrostu gospodarczego i społecznego dobrobytu. Kluczowym elementem tych działań jest również zwiększenie efektywności energetycznej, co przyczynia się do obniżenia kosztów energii dla konsumentów. W ten sposób UE stara się nie tylko chronić środowisko, ale również wspierać rozwój społeczny poprzez redukcję ubóstwa energetycznego i promowanie równości w dostępie do zasobów energetycznych.

Ubóstwo energetyczne – jako zjawisko wieloaspektowe – często wynika z podstawowych przyczyn, jak chociażby wysokich wydatków na energię w stosunku do dochodów gospodarstw domowych, niskich poziomów dochodów oraz niewłaściwych parametrów energetycznych budynków i urządzeń. W tym względzie ważne są źródła pozyskiwania energii, które determinują koszt i dostępność energii. Zgodnie z ustaleniami Komisji Europejskiej, gospodarstwa domowe korzystające z drogich lub nieefektywnych źródeł energii mogą doświadczać wyższych kosztów eksploatacji, co pogłębia problem ubóstwa energetycznego. Dodatkowo, na sytuację gospodarstw domowych mogą wpływać czynniki geograficzne, klimatyczne, cechy specyficzne gospodarstwa domowego, płeć, stan zdrowia domowników oraz szczególne potrzeby w zakresie energii i transportu. Gospodarstwa domowe o większych potrzebach energetycznych, takie jak rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze, są szczególnie narażone na ubóstwo energetyczne i jego konsekwencje. Kobiety, zwłaszcza samotne matki oraz kobiety starsze, również doświadczają ubóstwa energetycznego w większym stopniu, ze względu na nierówności w rozkładzie dochodów, status społeczno-ekonomiczny oraz

¹⁰ https://next-generation-eu.europa.eu/recovery-and-resilience-facility_pl [dostęp: 10.06.2024].

istniejące luki w opiece związane z płać¹¹. Od połowy 2021 r. wysokie ceny energii wpływają dość istotnie na unijne rynki energii. Coraz więcej osób ma trudności z opłaceniem rachunków. Problem ten nie dotyczy tylko obywateli o niskich dochodach i znajdujących się w trudnej sytuacji, którzy przeznaczają nieproporcjonalnie dużą część swoich dochodów na energię, ale również wielu obywateli o średnich dochodach, których wydatki w coraz to większym stopniu przeznaczane są na opłaty za energię¹². W tym zakresie istotne są reformy systemów energetycznych umożliwiające wytwarzanie energii w najtańszy możliwy sposób, przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska i klimatu.

METODOLOGIA ANALIZY CEN ENERGII ELEKTRYCZNEJ

Celem przeprowadzonego badania empirycznego była weryfikacja, czy państwa Europy Środkowo-Wschodniej, charakteryzujące się różnym udziałem OZE w miksie elektroenergetycznym, wykazują wyższy lub niższy poziom:

- a. cen energii elektrycznej;
- b. zmienności cen energii elektrycznej;
- c. odznaczają się wyższą/niższą skalą ubóstwa energetycznego.

W rozważaniach ujęto problem ubóstwa energetycznego poprzez uwzględnienie odsetka populacji niezdolnej do utrzymania odpowiedniej temperatury w domu według kryterium ubóstwa w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 2018–2023. Analiza obejmuje także poziom zużycia energii końcowej w gospodarstwach domowych na mieszkańca w tych krajach w latach 2018–2022, wyrażony w kilogramach ekwiwalentu ropy naftowej (KGOE)¹³.

Poziom akceptowalności cen energii elektrycznej napotyka na trudność precyzyjnego określenia uniwersalnego poziomu przystępności cenowej dla wszystkich odbiorców. Akceptowalna cena jest bowiem ściśle związana z sytuacją materialną konsumentów, a także zależy od czynników zmiennych w czasie. Niemniej jednak stabilność cen postrzegana jest jako ważny czynnik wpływający na ich akceptowalność. Dlatego zmienność cen, obok samego ich poziomu, stanowi istotny parametr.

W celu oceny zmienności cen energii elektrycznej zastosowano modele ekonometryczne, takie jak uogólnione modele autoregresji z heteroskedastycznością warunkową (GARCH). Modele te, będące rozwinięciem klasycznych modeli ARCH, pozwalają na

¹¹ KE 2023.

¹² *Ibidem*.

¹³ Miary te wykorzystano z uwagi na ich dostępność i transparentność, mając jednocześnie na względzie różnice w dostępie do energii elektrycznej, a niemożność sprostania potrzebom grzewczym. Wybór podyktowany był ograniczonością i dostępnością danych.

oszczędne parametryzowanie zmienności procesów w oparciu o wariancje z poprzednich okresów. Modele GARCH są powszechnie stosowane w analizie szeregów czasowych, w tym w badaniach nad cenami surowców energetycznych, takich jak ropa naftowa czy gaz ziemny. W niniejszym badaniu modele GARCH zostały z kolei użyte do precyzyjnego pomiaru zmienności cen energii elektrycznej, co umożliwia lepsze zrozumienie wpływu udziału OZE na stabilność cen w krajach EŚW.

W pierwszej kolejności przeprowadzono ocenę stacjonarności szeregów czasowych, co stanowi kluczowy etap w modelowaniu danych ekonomicznych. Następnie podjęto próbę modelowania tych szeregów przy użyciu modelu ARIMA (p,d,q) (ang. *Autoregressive Integrated Moving Average model*; autoregresyjny zintegrowany model średniej ruchomej). Specyfikacja modelu ARIMA miała na celu uchwycenie zależności w danych poprzez uwzględnienie zarówno komponentów autoregresyjnych (AR), jak i średniej ruchomej (MA). Jednak wyniki estymacji wskazały na znoszenie się wartości współczynników AR i MA, co sugerowało, że model ARIMA nie jest odpowiedni do opisu tych danych.

W związku z tym zdecydowano się na zastosowanie modeli GARCH bezpośrednio na logarytmicznych stopach zwrotu cen energii elektrycznej. Modele GARCH okazały się bardziej odpowiednie, szczególnie w kontekście wykrycia efektu ARCH (ang. *Autoregressive Conditional Heteroskedasticity*) – zmienności warunkowej, która często występuje w szeregach czasowych związanych z cenami nośników energii (dotyczy to również energii elektrycznej). Dzięki temu możliwe było bardziej precyzyjne modelowanie zmienności cen energii elektrycznej, uwzględniając istniejące niestabilności charakterystyczne dla rynków energii.

Model GARCH (p,q) (Bollerslev¹⁴) służy głównie do opisu wariancji zmieniającej się w czasie. Model ten zakłada, że ε_t jest składnikiem losowym, który można przedstawić jako:

$$\varepsilon_t | \psi_{t-1} \sim N(0, h_t) \quad (1)$$

gdzie h_t oznaczono jako wariancja warunkowa, ψ_{t-1} to zbiór wszystkich informacji dostępnych w danym momencie $t-1$, natomiast N jest warunkowym rozkładem normalnym.

$$h_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^q \alpha_i \varepsilon_{t-i}^2 + \sum_{j=1}^p \beta_j h_{t-j} \quad (2)$$

gdzie $\alpha_0 > 0$, $\alpha_i \geq 0$, $\beta_j \geq 0$ dla $i = 1, 2, \dots, q$; $j = 1, 2, \dots, p$.

¹⁴ T. Bollerslev, *Generalised Autoregressive Conditional Heteroskedasticity*, „J. Econom.” 1986, nr 31, s. 307–327.

W praktyce najczęściej stosowanym modelem w analizie finansowych szeregów czasowych jest model GARCH (1,1), ze względu na jego prostotę i efektywność w opisywaniu zmienności danych. Wybór najbardziej odpowiedniego modelu GARCH opiera się na kryteriach informacyjnych, takich jak kryterium Akaike (AIC), kryterium Schwarza (SIC) oraz Hannan-Quinn (HQC). Spośród różnych postaci modelu wybierana jest ta, dla której wartość wybranego kryterium informacyjnego jest najniższa, co pozwala na oszczędną parametryzację modelu przy jednoczesnym zapewnieniu jego optymalnej zgodności z danymi. W ten sposób możliwe jest dobranie modelu najlepiej odzwierciedlającego zmienność cen energii elektrycznej w analizowanym okresie¹⁵.

ANALIZA POZIOMU I ZMIENNOŚCI CEN ENERGII ELEKTRYCZNEJ W KRAJACH EŚW

Charakterystyka danych

Analiza zależności została przeprowadzona na podstawie danych z okresu od 1 stycznia 2018 r. do 31 stycznia 2024 r., obejmujących 11 krajów Europy Środkowo-Wschodniej, tj. Litwy, Łotwy, Chorwacji, Estonii, Rumunii, Słowenii, Słowacji, Węgier, Polski, Bułgarii oraz Czech. W badaniu wykorzystano następujące źródła danych:

- *ENTSO-E Transparency Platform* – ceny energii elektrycznej;
- *BP Statistical Review of World Energy* – struktura miksu energetycznego w zakresie wytwarzania energii elektrycznej.

Zastosowane w analizie ceny energii elektrycznej to giełdowe ceny rynku dnia następnego (*day-ahead prices*), charakteryzujące się wysoką częstotliwością danych: obserwacje godzinowe, co daje łącznie 53 952 pomiary dla każdego z analizowanych krajów. Ceny te zostały określone w ramach tzw. *bidding zone* i odzwierciedlają rzeczywisty rozkład podaży i popytu na terenie UE, stanowiąc podstawę rynkowego obrotu energią elektryczną oraz maksymalizacji efektywności tego obrotu. Zgodnie z ideą Komisji Europejskiej, obszary rynkowe odzwierciedlające dystrybucję podaży i popytu stanowią bowiem podstawę obrotu energią elektryczną na zasadach rynkowych. Są one niezbędnym warunkiem osiągnięcia pełnego potencjału metod alokacji zdolności przesyłowych, co zostało ujęte w Rozporządzeniu Komisji Europejskiej 2015/1222 z dnia 24 lipca 2015 r., ustanawiającym wytyczne dotyczące alokacji zdolności przesyłowych i zarządzania ograniczeniami przesyłowymi. W tym kontekście ceny energii elektrycznej,

¹⁵ A.A. Khalifa, H. Miao, S. Ramchander, *Return distributions and volatility forecasting in metal futures markets: evidence from gold, silver, and copper*, „J. Futures Mark.” 2011, nr 31(1), s. 55–80.

określone w ramach *bidding zone* są kluczowym elementem rynkowego obrotu energią oraz narzędziem do maksymalizacji efektywności tego obrotu.

Dla zapewnienia porównywalności danych, ceny energii elektrycznej wyrażone w walutach lokalnych, takich jak złoty (Polska), kuna (Chorwacja), lew (Bułgaria) i lej (Rumunia), zostały przeliczone na euro przy użyciu średnich dziennych kursów walut. Takie podejście umożliwia spójne i jednolite porównanie cen pomiędzy poszczególnymi krajami w analizowanym okresie. Pozostałe wykorzystane dane pochodzą z Eurostatu.

Udział OZE w miksie elektroenergetycznym a poziom cen energii elektrycznej

W pierwszym etapie badania dokonano klasyfikacji gospodarek krajów EŚW na podstawie udziału OZE w ich miksie elektroenergetycznym. Udział ten został wyznaczony na podstawie średniego udziału OZE w okresie 2018–2022 (tabela 1). Na tej podstawie przeprowadzono dalszą klasyfikację, dzieląc kraje na dwie grupy:

- **grupa I:** Kraje o średnim udziale OZE w miksie elektroenergetycznym na poziomie powyżej 40%;
- **grupa II:** Kraje o średnim udziale OZE w miksie elektroenergetycznym na poziomie poniżej 40%.

Przyjęty próg 40% został określony z uwagi na stosunkowo niskie tempo wzrostu udziału OZE w krajach EŚW w badanym okresie, tj. latach 2018–2022, gdzie dynamika wzrostu wynosiła około 1% rocznie. Średni udział OZE w krajach EŚW w 2022 r. wynosił około 38%, co uzasadnia wybór tego progu jako punktu odniesienia do klasyfikacji analizowanych gospodarek.

Tabela 1.
Struktura miksu elektroenergetycznego krajów EŚW wraz ze średnim
poziomem cen energii elektrycznej w latach 2018–2024 (styczeń)

Grupa	kraj	średni udział OZE	średni poziom cen dla krajów (EUR/MWh)	średni poziom cen dla grupy (EUR/MWh)
I	Litwa	75%	90,49	94,08
	Łotwa	72%	90,14	
	Chorwacja	63%	104,26	
	Estonia	44%	83,32	
	Rumunia	42%	102,18	
II	Słowenia	30%	104,43	104,08
	Słowacja	23%	98,80	
	Węgry	21%	104,73	
	Polska	21%	85,99	
	Bułgaria	19%	136,21	
	Czechy	12%	94,30	

Uwaga: wartości składowych miksu elektroenergetycznego nie sumują się do 100% z uwagi na ich uśrednione wartości w latach 2018–2022.

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzona analiza wykazała, że spośród badanych krajów niższy średni poziom cen energii elektrycznej charakteryzował te, które miały wyższy udział odnawialnych źródeł energii (OZE) w swoim miksie elektroenergetycznym. Dla krajów z grupy I, gdzie udział OZE przekraczał 40%, średnia cena energii wynosiła 94,08 EUR/MWh. Natomiast kraje z grupy II, o niższym udziale OZE, odnotowały wyższe średnie ceny energii na poziomie 104,08 EUR/MWh. Różnica wynosząca 10 EUR/MWh może być uznana za istotną, zwłaszcza w kontekście średniej ceny energii elektrycznej w Europie Środkowo-Wschodniej, która wynosiła blisko 100 EUR/MWh.

Należy jednak zauważyć, że ta zależność nie jest jednoznaczna. Przykładem jest Polska, gdzie gospodarka w dużej mierze opiera się na paliwach kopalnych – średni udział wynosił 83% w latach 2018–2022, z czego 72% przypadało na węgiel. Mimo to, średnia cena energii elektrycznej w Polsce wynosiła 85,99 EUR/MWh, co plasuje ją wśród najniższych w EŚW. Jeszcze niższą cenę odnotowano tylko w Estonii (83,32 EUR/MWh), gdzie również dominują paliwa kopalne (głównie łupki bitumiczne). Z kolei najdroższą energię elektryczną dystrybuowano w Bułgarii, gdzie

średnia cena wynosiła 136,21 EUR/MWh, przy średnim udziale OZE na poziomie zaledwie 19%.

Interesującym spostrzeżeniem jest również to, że kraje korzystające z energetyki jądrowej (oprócz Rumunii, dotyczy to w przeważającej mierze krajów grupy II) charakteryzowały się wyższą średnią ceną energii elektrycznej w badanym okresie. Wynik ten wydaje się nieco sprzeczny z dotychczasowymi badaniami, które zazwyczaj wskazują, że elektrownie jądrowe generują jedne z najniższych uśrednionych jednostkowych kosztów wytwarzania energii elektrycznej. Możliwym wyjaśnieniem tej niezgodności jest stosunkowo krótki okres analizy, gdyż wysoka efektywność ekonomiczna elektrowni jądrowych często ujawnia się dopiero w dłuższej perspektywie czasowej, obejmującej kilkanaście lub kilkadziesiąt lat.

Z kolei analiza stopnia odsetka społeczeństwa niezdolnego do utrzymania odpowiedniej temperatury w domu według przyjętego w UE kryterium ubóstwa dostarcza wniosków, iż w przypadku krajów EŚW brak jest wyraźnych różnic między grupami I i II (odpowiednio 9,88% i 8,4%). Należy również dostrzec, iż wśród krajów o wysokim udziale OZE, np. Litwa i Rumunia, występuje stosunkowo wysoki odsetek osób mierzących się z problemem ubóstwa energetycznego, analogicznie do opartej na paliwach kopalnych Bułgarii (tabela 2). Wnioskować zatem można, iż brak jest prawidłowości między stopniem gospodarstw domowych objętych problemem ubóstwa energetycznego a miksem elektroenergetycznym.

Tabela 2.

Procent populacji niezdolnej do utrzymania odpowiedniej temperatury w domu według kryterium ubóstwa w krajach EŚW w latach 2018–2023

Grupa	kraj	2018	2019	2020	2021	2022	2023	średnia 2023
I	Litwa	27,9	26,7	23,1	22,5	17,5	20	9,88
	Łotwa	7,5	8	6	4,9	7,1	6,6	
	Chorwacja	7,7	6,6	5,7	5,7	7	6,2	
	Estonia	2,3	2,5	2,7	2	3,4	4,1	
	Rumunia	9,6	9,3	10	10,1	15,2	12,5	
II	Słowenia	3,3	2,3	2,8	1,7	2,6	3,6	8,4
	Słowacja	4,8	7,8	5,7	5,8	7,1	8,1	
	Węgry	6,1	5,4	4,2	5,4	4,7	7,2	
	Polska	5,1	4,2	3,2	3,2	4,9	4,7	
	Bułgaria	33,7	30,1	27,5	23,7	22,5	20,7	
	Czechy	2,7	2,8	2,2	2,2	2,9	6,1	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat.

Z kolei odnosząc się do poziomu zużycia energii końcowej w gospodarstwach domowych na mieszkańca w latach 2018–2022 (KGOE *per capita*), w grupie I, obejmującej Litwę, Łotwę, Chorwację, Estonię i Rumunię, zużycie energii w 2022 r. wahało się od 414 KGOE *per capita* w Rumunii do 715 KGOE *per capita* w Estonii. W grupie II, do której należą Słowenia, Słowacja, Węgry, Polska, Bułgaria i Czechy, średnie zużycie energii w 2022 r. również odnotowano znaczne zróżnicowanie, gdyż najniższa wartość wyniosła 322 KGOE *per capita* w Bułgarii, a najwyższa 671 KGOE *per capita* w Czechach. Z kolei Polska zużyła średnio 564 KGOE *per capita* (tabela 3). Omawiane różnice w zużyciu energii końcowej mogą odzwierciedlać zmienność w standardzie życia, efektywności energetycznej oraz dostępności surowców energetycznych w różnych krajach. Jednakże biorąc pod uwagę wartość średnią w obu grupach, znaczące różnice w poziomie zużycia energii końcowej w gospodarstwach domowych na mieszkańca nie są obserwowalne – dotyczą one poszczególnych państw.

Tabela 3.

Poziom zużycia energii końcowej w gospodarstwach domowych na mieszkańca w latach 2018–2022 w krajach EŚW (w kilogramach ekwiwalentu ropy naftowej)

Grupa	kraj	2018	2019	2020	2021	2022	średnia 2022
I	Litwa	540	518	513	582	550	572.8
	Łotwa	639	621	587	638	592	
	Chorwacja	562	550	563	618	593	
	Estonia	712	717	711	725	715	
	Rumunia	399	400	416	458	414	
II	Słowenia	523	506	518	550	495	525
	Słowacja	467	484	503	545	495	
	Węgry	595	581	613	656	603	
	Polska	594	553	557	599	564	
	Bułgaria	317	310	344	349	322	
	Czechy	663	652	668	749	671	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat.

Udział OZE w miksie elektroenergetycznym a zmienność cen energii elektrycznej

Spółeczna waga analizy wpływu udziału OZE w miksie elektroenergetycznym na zmienność cen energii elektrycznej wynika z bezpośredniego wpływu tych cen na codzienne życie obywateli. Zmienność cen energii może prowadzić do niepewności ekonomicznej, zwłaszcza w gospodarstwach domowych o niższych dochodach, gdzie koszty energii stanowią znaczącą część budżetu. Stabilne i przewidywalne ceny energii są kluczowe dla utrzymania wysokiej jakości życia, zapobiegania ubóstwu energetycznemu oraz wspierania sprawiedliwego dostępu do zasobów energetycznych. Choć to przedsiębiorstwa są bezpośrednio związane regulacjami w zakresie cen energii i to one zawierają transakcje na rynku hurtowym, zmienność cen ma tendencję do przenoszenia się na konsumentów finalnych w postaci chociażby zmian kosztów usług czy cen produktów. Ważne jest zatem analizowanie gospodarek pod kątem stabilności cen energii na ich rynkach wewnętrznych.

Jednakże wyniki uzyskane w toku analizy modelami GARCH nie dostarczają jednoznacznych wyników, przez co możliwość generalizacji jest mocno ograniczona. Kraje takie jak Polska (grupa II), gdzie w miksie elektroenergetycznym wciąż dominują istotnie paliwa kopalne, posiadają wskaźnik beta na poziomie 0,944176, przy czym podobny poziom występuje w przypadku Litwy, Łotwy oraz Estonii (grupa I), które to charakteryzują się niższym udziałem paliw kopalnych na rzecz OZE (tabela 4; wykres 1). Analogiczna rozbieżność obserwowalna jest również w przypadku Rumunii (grupa I) i Węgier (grupa II), w przypadku których wartości współczynników beta są wyjątkowo niskie na tle krajów EŚW (odpowiednio 0,624262 oraz 0,471796). Celem dalszej weryfikacji uzyskanych wyników możliwe jest zastosowanie innych miar zmienności, które potencjalnie mogłyby rozszerzyć analizę.

Tabela 4.
Parametry oszacowanych modeli GARCH dla cen
energii elektrycznej dla krajów EŚW

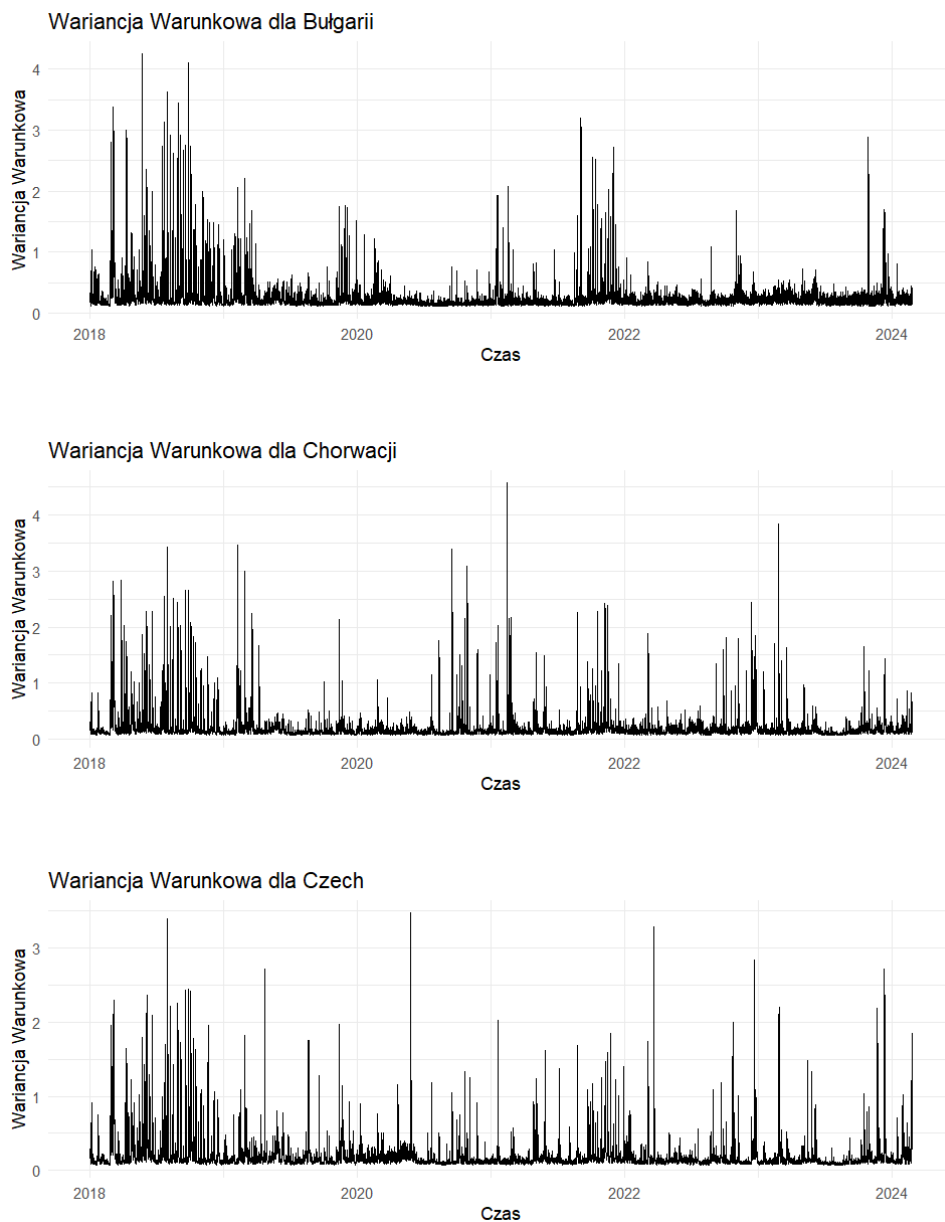
Model	Parametr	Współczynnik	Błąd Stand,	t value	pr (t)	Akaike	Bayes	Hannan-Quinn
Bułgaria	c	0,002169	0,000078	27,916	0,0000***	-0,18138	-0,18089	-0,18123
	alpha(1)	0.167743	0,003392	49,450	0,0000***			
	beta(1)	0,831257	0,003201	259,654	0,0000***			
Chorwacja	c	0,000797	0,000006	139,48	0,0000***	-0,52720	-0,52671	-0,52705
	alpha(1)	0,155970	0,001118	139,51	0,0000***			
	beta(1)	0,840588	0,006001	140,07	0,0000***			
Czechy	c	0,000591	0,000001	0,008919	0,0000***	-0,61274	-0,61225	-0,61259
	alpha(1)	0,130941	0,000116	0,008816	0,0000***			
	beta(1)	0,867537	0,000638	0,010779	0,0000***			
Estonia	c	0,000216	0,000001	27,272	0,0000***	0,21755	0,21805	0,21771
	alpha(1)	0,046513	0,000303	29,273	0,0000***			
	beta(1)	0,952487	0,000010	7272,003	0,0000***			
Litwa	c	0,000220	0,000018	12,549	0,0000***	0,079713	0,080208	0,079867
	alpha(1)	0,050593	0,000892	56,738	0,0000***			
	beta(1)	0,948407	0,001126	841,911	0,0000***			

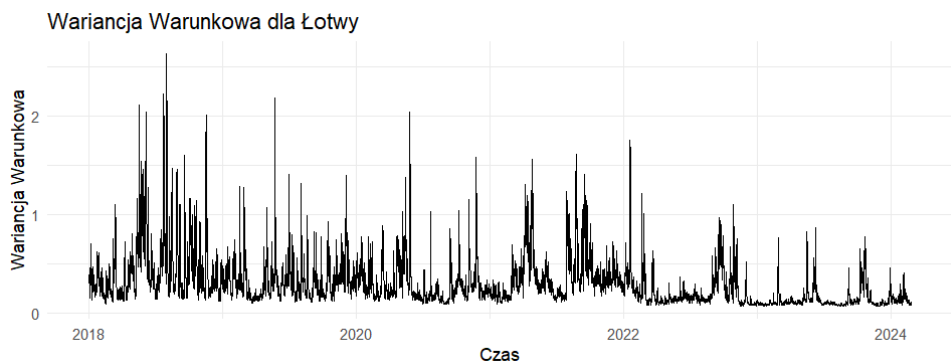
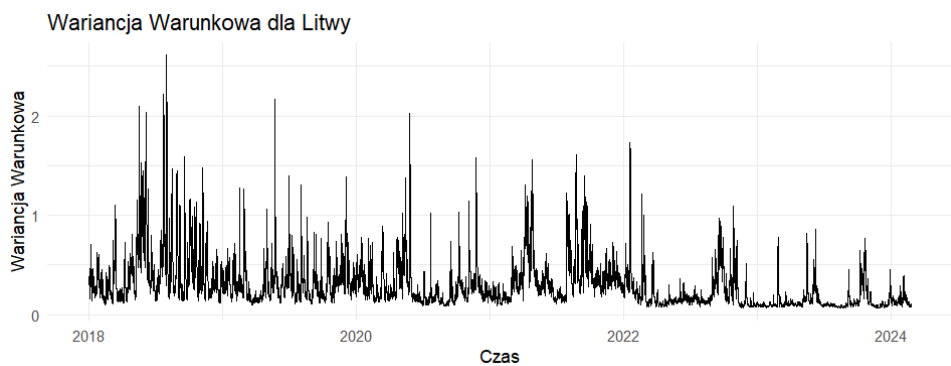
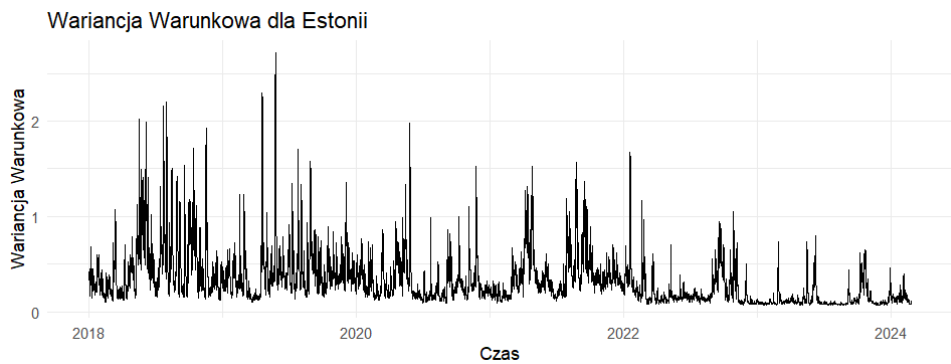
Model	Parametr	Współczynnik	Błąd Stand,	t value	pr (t)	Akaike	Bayes	Hannan-Quinn
Łotwa	c	0,000238	0,000016	14,714	0,0000***	0,082826	0,083320	0,082980
	alpha(1)	0,051439	0,000879	58,501	0,0000***			
	beta(1)	0,947561	0,001060	894,011	0,0000***			
Polska	c	0,000033	0,000000	0,31045	0,0000***	-1,5950	-1,5945	-1,5948
	alpha(1)	0,048603	0,000026	0,32889	0,0000***			
	beta(1)	0,944176	0,000233	0,28826	0,0000***			
Rumunia	c	0,005502	0,000119	46,193	0,0000***	-0,18953	-0,18904	-0,18938
	alpha(1)	0,374738	0,004851	77,247	0,0000***			
	beta(1)	0,624262	0,003637	171,662	0,0000***			
Słowacja	c	0,000529	0,000000	0,058215	0,0000***	-0,58370	-0,58320	-0,58354
	alpha(1)	0,129398	0,000111	14,039284	0,0000***			
	beta(1)	0,869104	0,000652	81,24586	0,0000***			
Słowenia	c	0,000779	0,000001	0,010021	0,0000***	-0,63924	-0,63874	-0,63908
	alpha(1)	0,160725	0,000163	0,009474	0,0000***			
	beta(1)	0,837203	0,000773	0,010463	0,0000***			
Węgry	c	0,004059	0,000076	8,8367	0,0000***	-0,87669	-0,87649	-0,87683
	alpha(1)	0,527204	0,007238	13,1721	0,0000***			
	beta(1)	0,471796	0,004462	19,5127	0,0000***			

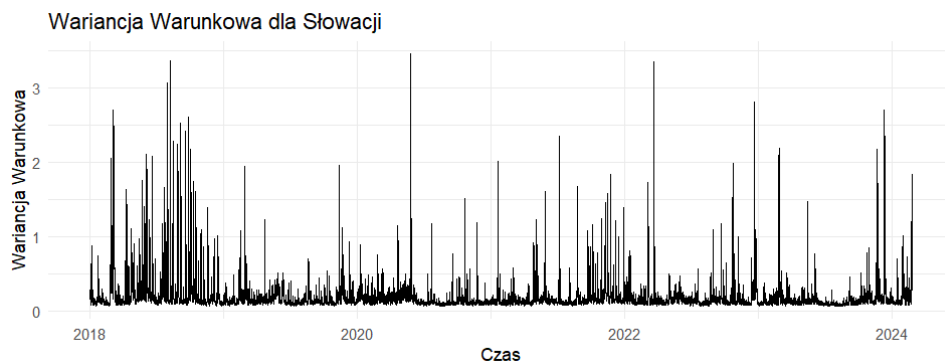
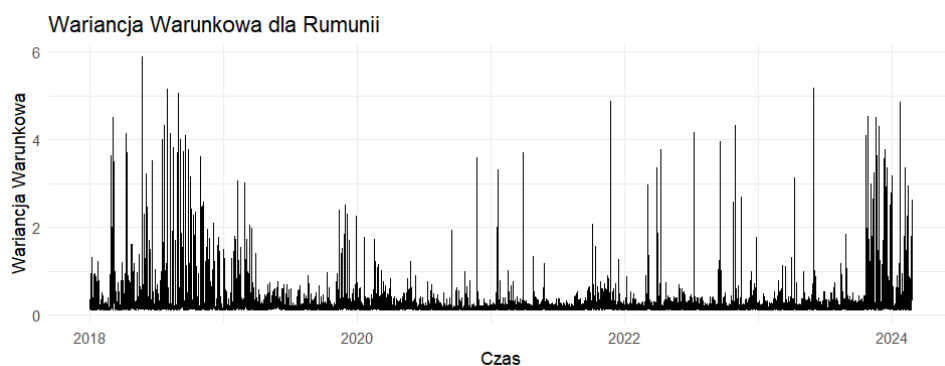
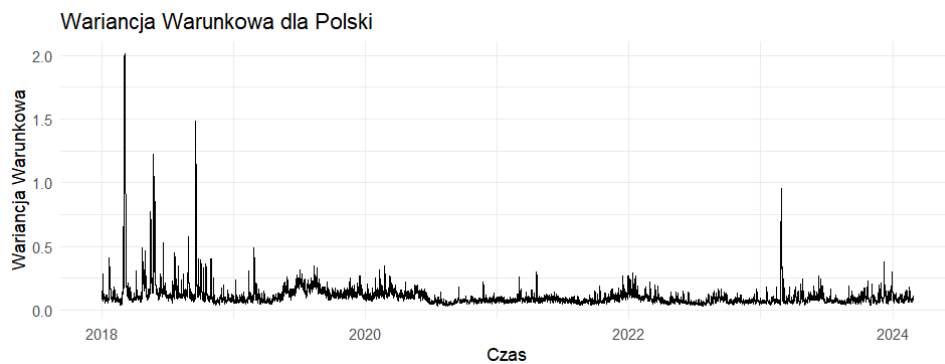
Adnotacja: *** oznacza istotność na poziomie 1%.

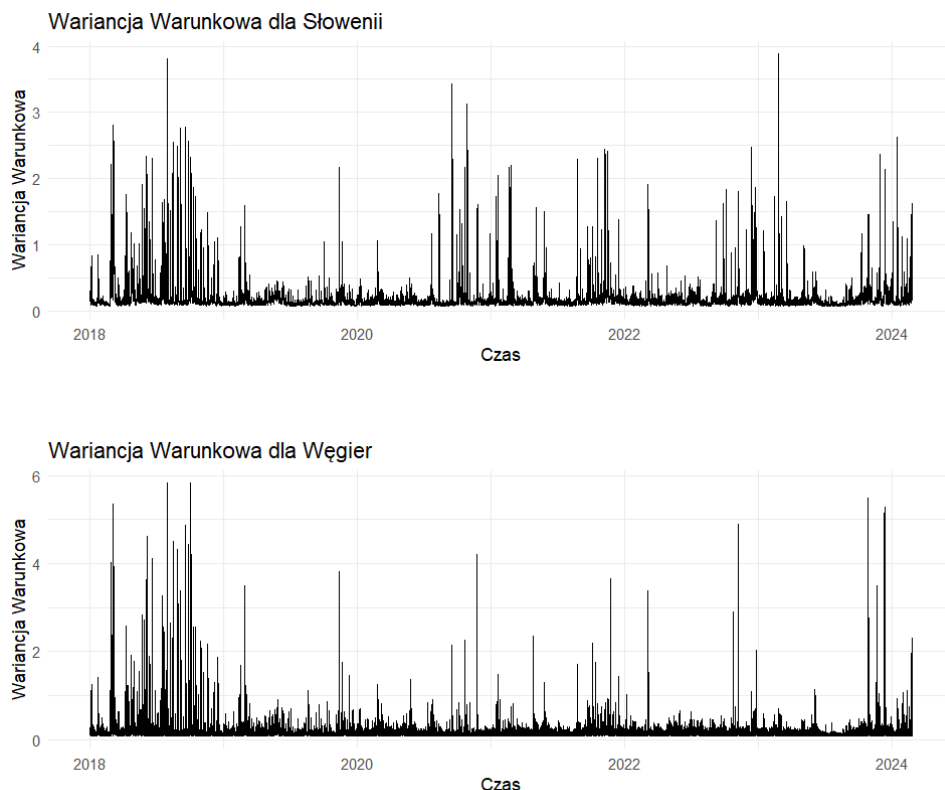
Źródło: opracowanie własne.

Wykres 1.
Wariancja warunkowa cen energii elektrycznej w krajach
EŚW w latach 2018–2024 (styczeń)

Źródło: opracowanie własne.

KOMENTARZ DO WYNIKÓW Z ANALIZY

Wyniki badań pokazują, że wyższy udział OZE może wpływać na stabilność cen energii elektrycznej, co jest kluczowe w walce z ubóstwem energetycznym. Jednakże wprowadzenie OZE nie zawsze prowadzi do obniżenia cen energii, a skuteczność tych działań zależy od specyfiki poszczególnych krajów. W artykule zastosowano zaawansowane modele ekonometryczne, takie jak GARCH, do analizy zmienności cen, co pokazało, iż stopień zmienności cen energii elektrycznej może być różny i nie wynika wprost z wielkości udziału OZE w miksie elektroenergetycznym.

Ubóstwo energetyczne jako zjawisko wieloaspektowe, zależne jest od wielu czynników, w tym od poziomu dochodów, jakości infrastruktury energetycznej oraz efektywności energetycznej gospodarstw domowych. Za niezbędne uznaje się więc potrzebę dalszych reform w systemach energetycznych, aby zapewnić powszechny i przystępny

dostęp do energii, co jest kluczowe dla zrównoważonego rozwoju regionu. W kontekście rosnących cen energii oraz większego zapotrzebowania na energię, niezbędne są skoordynowane działania na poziomie krajowym i unijnym, aby skutecznie przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu i promować zrównoważony rozwój w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Możliwym kierunkiem pogłębienia analizy jest włączenie większej liczby krajów oraz wykorzystanie dłuższych szeregów czasowych i zastosowanie alternatywnych metod miar zmienności. Rozszerzenie zakresu badania mogłoby bowiem dostarczyć pełniejszych informacji o wpływie wydarzeń o charakterze szokowym na ceny energii elektrycznej i stabilność rynku energii.

BIBLIOGRAFIA

- Bollerslev T., *Generalised Autoregressive Conditional Heteroskedasticity*, „J. Econom.” 1986, nr 31, s. 307–327.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE.
- Europejski Zielony Ład: jak do 2050 r. uczynić z Europy pierwszy neutralny dla klimatu kontynent, stymulując gospodarkę, poprawiając stan zdrowia i jakość życia obywateli, dbając o przyrodę i nie pozostawiając w tyle żadnej osoby ani żadnego regionu, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_19_6691 [dostęp: 20.06.2024].
- https://next-generation-eu.europa.eu/recovery-and-resilience-facility_pl [dostęp: 10.06.2024].
- <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/green-deal/fit-for-55/#what> [dostęp: 19.06.2024].
- Khalifa A.A., Miao H., Ramchander S., *Return distributions and volatility forecasting in metal futures markets: evidence from gold, silver, and copper*, „J. Futures Mark.” 2011, nr 31(1), s. 55–80.
- Komisja Europejska, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/zalecenie-2023-2407-dotyczace-ubostwa-energetycznego-72217331> [dostęp: 20.06.2024].
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów i Europejskiego Banku Inwestycyjnego Czysta planeta dla wszystkich Europejska długoterminowa wizja strategiczna dobrze prosperującej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773> [dostęp: 12.08.2024].

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ambitniejszy cel klimatyczny Europy do 2030 r. Inwestowanie w przyszłość neutralną dla klimatu z korzyścią dla obywateli., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562> [dostęp: 22.07.2024].

Nasza wspólna przyszłość, raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju, Warszawa 1991.

Niedziółka D., *Zielony Ład – idea czy strategia?*, [w:] J. Brdulak, D. Kotlewski, M. Kruhlaya, M. Molenda, M. Mróz, D. Niedziółka, P. Pawlak, *Rola energii w zrównoważonym rozwoju*, Oficyna wydawnicza SGH, Warszawa 2022.

Rozporządzeniu Komisji Europejskiej 2015/1222 z dnia 24 lipca 2015 r. ustanawiające wytyczne dotyczące alokacji zdolności przesyłowych i zarządzania ograniczeniami przesyłowymi.

ZJAWISKO UBÓSTWA ENERGETYCZNEGO W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ W ŚWIETLE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie

Artykuł dotyczy problemu ubóstwa energetycznego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście zrównoważonego rozwoju oraz zachodzącego procesu transformacji energetycznej. Zwraca się w nim uwagę na dynamiczne przekształcenia systemów elektroenergetycznych tych krajów, które dążą do zastąpienia wysokoemisyjnych paliw kopalnych niskoemisyjnymi źródłami energii, w tym odnawialnymi (OZE). W artykule szczegółowo przeanalizowano związek pomiędzy udziałem OZE w miksie elektroenergetycznym a poziomem i zmiennością cen energii elektrycznej, a także jego wpływ na zjawisko ubóstwa energetycznego.

Słowa kluczowe: ubóstwo energetyczne, transformacja energetyczna, odnawialne źródła energii, zrównoważony rozwój

THE PHENOMENON OF ENERGY POVERTY IN CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

The article addresses the issue of energy poverty in Central and Eastern European countries in the context of sustainable development and the ongoing energy transition. It highlights the dynamic transformation of the power systems in these countries, which are striving to replace high-emission fossil fuels with low-emission energy sources, including renewables (RES). The article provides a detailed analysis of the relationship between the share of RES in the energy mix and the level and volatility of electricity prices, as well as its impact on the phenomenon of energy poverty.

Keywords: energy poverty, energy transition, renewable energy sources, sustainable development.

Cytuj jako:

Mróz M., *Zjawisko ubóstwa energetycznego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w świetle zrównoważonego rozwoju*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2024, nr 4B(83), s. 142–163 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.31/m.mroz

Cite as:

Mróz M. (2024). ‘One Issue Parties in Poland: A Comparative Analysis’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4B(83), 142–163 DOI: 10.26399/meip.4B(83).2024.31/m.mroz

AKTUALNA LISTA RECENZENTÓW / REGULAR REVIEWERS

Recenzenci afiliowani w polskich ośrodkach
naukowych / Polish Reviewers

- prof. zw. dr hab. Józef M. Fiszer, Instytut Studiów Politycznych PAN
- prof. dr hab. Piotr Madajczyk, Instytut Studiów Politycznych PAN
- prof. dr hab. Andrzej Sakson, UAM w Poznaniu
- prof. dr hab. Jerzy Wieczorek
- prof. dr hab. Krzysztof Jasiewicz
- prof. zw. dr hab. Stanisław Koziej, Uczelnia Łazarskiego
- prof. dr hab. Zdzisław Puślecki, UAM w Poznaniu
- prof. dr hab. Paweł Chmielnicki, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Tomasz Stępniewski, Katolicki Uniwersytet Lubelski
- dr hab. Paweł Borkowski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Beata Piskorska, KUL w Lublinie
- dr hab. Tomasz G. Grosse, Uniwersytet Warszawski
- dr hab. Tadeusz Wallas, UAM w Poznaniu
- dr hab. Katarzyna Kołodziejczyk, Uniwersytet Warszawski
- dr hab. Jakub Wódka, Instytut Studiów Politycznych PAN
- dr hab. Mikołaj Tomaszuk, UAM w Poznaniu
- dr hab. Aleksandra Laskowska-Rutkowska, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Piotr Stanek, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr hab. Paweł Olszewski, Instytut Studiów Politycznych PAN
- dr hab. Krzysztof Łazarski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Wojciech Bieńkowski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Joanna Działo, Uczelnia Łazarskiego
- dr Krzysztof Beck, Uczelnia Łazarskiego
- dr Jarosław Jura, Uczelnia Łazarskiego
- dr Justyna Bokajło, Uniwersytet Wrocławski
- dr Adrian Chojan, Uczelnia Łazarskiego
- dr Martin Dahl, Uczelnia Łazarskiego
- dr Maciej Grodzicki, Uniwersytet Jagielloński

- dr Michał Możdżeń, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr Jakub Janus, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr Małgorzata Gałązka-Sobotka, Uczelnia Łazarskiego
- dr Piotr Stolarczyk, Uczelnia Łazarskiego

Recenzenci afiliowani w zagranicznych ośrodkach naukowych / Foreign Reviewers

- dr Jens Boysen (Niemcy)
- dr Anna Phirtskhalashvili (Gruzja)
- dr Jaroslav Kit (Ukraina)
- dr Nathaniel Copsey, Aston University (Wielka Brytania)
- dr Marcin Kazimierzczak, Universitat Abat Oliba CEU (Hiszpania)
- prof. dr Fatima Arib, Cadi Ayyad University (Maroko)
- prof. dr hab. Ana Yetano Sánchez de Muniaín (Hiszpania)
- prof. dr Andrii Verstiak (Ukraina)
- dr Karen Jackson, University of Westminster (Wielka Brytania)
- dr hab. Marcin Roman Czubala Ostapiuk (Hiszpania)
- Douglas E. Salvage (Stany Zjednoczone)

ZASADY ETYCZNE OBOWIĄZUJĄCE W ODNIESIENIU DO PUBLIKACJI ZAMIESZCZANYCH W KWARTALNIKU „MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

Redakcja „Myśli Ekonomicznej i Politycznej” dba o utrzymanie wysokich standardów etycznych czasopisma i przestrzega stosownych zasad. Zasady te zostały oparte na COPE’s Best Practice Guidelines for Journal Editors. Są to:

Zasady dotyczące redakcji

Decyzje o publikacji

Redaktor naczelny stosuje się do aktualnego stanu prawnego w zakresie zniesławienia, naruszenia praw autorskich i plagiatu oraz ponosi odpowiedzialność za decyzje, które ze złożonych w Redakcji artykułów powinny zostać opublikowane.

Poufność

Żadnemu członkowi zespołu redakcyjnego nie wolno ujawniać informacji na temat złożonej pracy komukolwiek, kto nie jest upoważniony procedurą wydawniczą do ich otrzymania.

Ujawnienie i konflikt interesów

Nieopublikowane artykuły lub ich fragmenty nie mogą być wykorzystane w badaniach własnych członków zespołu redakcyjnego bądź recenzentów bez wyraźnej pisemnej zgody autora.

Zasady dotyczące autorów

Autorstwo pracy

Autorstwo powinno być ograniczone do osób, które znacząco przyczyniły się do pomysłu, projektu, wykonania lub interpretacji pracy. Jako współautorzy powinny być wymienione wszystkie osoby, które miały udział w powstaniu pracy.

Ujawnienie i konflikt interesów

Autor powinien ujawnić wszelkie źródła finansowania projektów w swojej pracy oraz wszelkie istotne konflikty interesów, które mogą wpłynąć na jej wyniki lub interpretację.

Oryginalność i plagiat

Autor przekazuje do redakcji wyłącznie oryginalną pracę. Powinien upewnić się, że nazwiska autorów cytowanych w pracy i/lub fragmenty prac cytowanych dzieł zostały w niej w prawidłowy sposób zacytowane lub wymienione.

Ghostwriting/guestauthorship

Ghostwriting/guestauthorship są przejawem nierzetelności naukowej i wszelkie wykryte przypadki będą demaskowane. Autor składa oświadczenie, którego celem jest zapobieganie takim praktykom.

Zasady dotyczące recenzentów

Poufność

Wszystkie recenzowane prace są traktowane jak dokumenty poufne.

Anonimowość

Wszystkie recenzje wykonywane są anonimowo, a Redakcja nie udostępnia danych autorów recenzentom.

Standardy obiektywności

Recenzje powinny być wykonane w sposób obiektywny i rzetelny.

Ujawnienie i konflikt interesów

Informacje poufne lub pomysły nasuwające się w wyniku recenzji muszą być utrzymane w tajemnicy i nie mogą być wykorzystywane do innych celów. Recenzenci nie mogą recenzować prac, w stosunku do których występuje konflikt interesów wynikający z relacji z autorem.

ETHICAL PRINCIPLES APPLICABLE TO FOR PUBLICATIONS IN THE QUARTERLY 'ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT'

'Economic and Political Thought' Editorial Board strives to ensure high ethical standards. Articles submitted for publication in 'Economic and Political Thought' are assessed for their integrity, compliance with ethical standards and contribution to the development of scholarship.

The principles listed below are based on the COPE's Best Practice Guidelines for Journal Editors.

Ethical standards for editors

Decision on publication

The Editor-in-Chief must obey laws on libel, copyright and plagiarism in their jurisdictions and is responsible for the decisions which of the submitted articles should be published. The Editor may consult with the Associate Editors and/or reviewers in making publication decisions. If necessary, the Advisory Board's opinion is also taken into consideration. The decision to publish an article may be constrained by the risk of potential libel, copyright or other intellectual property infringement, plagiarism or self-plagiarism and doubts concerning authorship or co-authorship, i.e. the so-called ghost and guest authorship.

Confidentiality

No member of the Editorial Board is entitled to reveal information on a submitted work to any person other than the one authorised to be informed in the course of the editorial procedure, its author, reviewers, potential reviewers, editorial advisors or the Publisher. The Editor does not provide authors with the information about reviewers and vice versa.

Conflict of interests and its disclosure

Unpublished articles or their fragments cannot be used in the Editorial Board staff's or reviewers' own research without an author's explicit consent in writing. The Editor does not appoint reviewers who are authors', subordinates or are in other direct personal relationships (if the Editor knows about them).

Ethical standards for authors

Authorship

Authorship should reflect individuals' contribution to the work concept, project, implementation or interpretation. All co-authors who contributed to the publication should be listed. Persons who are not authors but made substantial contributions to the article, should be listed in the acknowledgements section. The author should make sure that all co-authors have been listed, are familiar with and have accepted the final version of the article, and have given their consent for submitting the article for publication. Authors who publish the findings of their research should present the research methodology used, an objective discussion of the results and their importance for academic purposes and practice. The work should provide reference to all the sources used. Publishing false or intentionally untrue statements is unethical.

Conflict of interests and its disclosure

Authors should disclose all sources of their projects funding, contribution of research institutions, societies and other entities as well as all other conflicts of interests that might affect the findings and their interpretation.

Originality and plagiarism Authors must only submit original works. They should make sure that the names of authors cited in the work and/or cited fragments of their works are properly acknowledged or referenced.

Ghost/guest authorship

Ghost authorship is when someone makes a substantial contribution to a work but he/she is not listed as an author or his/her role in the publication is not acknowledged. Guest authorship takes place when someone's contribution is very small or inexistent but his/her name is listed as an author.

Ghost and guest authorship are manifestations of a lack of scientific integrity and all such cases will be disclosed, involving a notification of component entities (institutions employing the authors, scientific societies, associations of editors etc.). The Editorial Board will document every instance of scientific dishonesty, especially the violation of the ethical principles binding in science.

In order to prevent ghost or guest authorship, authors are requested to provide declarations of authorship.

Ethical standards for reviewers

Confidentiality

All reviewed works should be treated as confidential documents. They cannot be shown to or discussed with third parties who are not authorised members of the Editorial Board.

Anonymity

All reviews are made anonymously; neither does the Editor reveal information on authors to reviewers.

Objectivity standards

Reviews should be objective. Derogatory personal remarks are inappropriate. Reviewers should clearly express their opinions and provide adequate arguments. All doubts as well as critical and polemical comments should be included in the review.

Conflict of interests and its disclosure

Confidential information and ideas arising as a result of a review must be kept secret and cannot be used for personal benefits. Reviewers should not review works of authors if there is a conflict of interests resulting from their close relationship.

INFORMACJA DLA AUTORÓW KWARTALNIKA „MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

1. Czasopismo przyjmuje oryginalne, niepublikowane prace naukowe dotyczące szeroko rozumianej problematyki ekonomicznej i politycznej. Nadsyłane materiały powinny zawierać istotne przyczynki teoretyczne lub ciekawe zastosowanie empiryczne. Publikowane są także recenzje oraz sprawozdania z życia naukowego szkół wyższych. Artykuły są przedmiotem recenzji, a warunkiem opublikowania jest pozytywna opinia recenzenta.
2. Materiał do Redakcji należy przekazać w jednym egzemplarzu znormalizowanego maszynopisu (30 wierszy na stronie, po 60 znaków w wierszu, ok. 1800 znaków na stronie) wraz z tekstem zapisanym na nośniku elektronicznym lub przesłanym pod adresem: wydawnictwo@lazariski.edu.pl.
3. Przypisy należy umieszczać na dole strony, podając najpierw inicjały imienia, nazwisko autora, tytuł pracy, nazwę wydawnictwa, miejsce i rok wydania, numer strony. W przypadku prac zbiorowych należy podać imię i nazwisko redaktora naukowego. Szczegółowe wskazówki dla autorów opublikowane są na stronie internetowej Oficyny Wydawniczej Uczelni Łazarzkiego pod adresem: <https://www.lazariski.pl/pl/nauka-i-badania/oficyna-wydawnicza/infomacje-dla-autorow>.
4. Zdjęcia i rysunki mogą być dostarczone w postaci oryginalnej (do skanowania) lub zapisane w formatach TIFF, GIF, BMP.
5. Do artykułu należy dołączyć bibliografię oraz streszczenie i słowa kluczowe, podając cel artykułu, zastosowaną metodykę, wyniki pracy oraz wnioski. Streszczenie nie powinno przekraczać 20 wierszy maszynopisu. Jeżeli w streszczeniu występują specjalistyczne terminy albo zwroty naukowe lub techniczne, należy podać ich odpowiedniki w języku angielskim.
6. Artykuł powinien mieć objętość od 18 do 25 stron znormalizowanego maszynopisu (nie licząc bibliografii), natomiast recenzja, komunikat naukowy i informacja – 12 stron.
7. Redakcja zastrzega sobie prawo do dokonywania w nadesłanej pracy skrótów, zmiany tytułów, podtytułów oraz poprawek stylistycznych.
8. Opracowanie należy podpisać pełnym imieniem i nazwiskiem, podać swój adres z numerem telefonu, e-mail, stopień lub tytuł naukowy, nazwę instytucji naukowej, w której autor jest zatrudniony, numer ORCID.

PROCEDURA RECENZOWANIA PUBLIKACJI W KWARTALNIKU „MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

Rada Programowa i Kolegium Redakcyjne kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” na posiedzeniu 30 czerwca 2011 r. jednogłośnie przyjęły następujące zasady obowiązujące przy recenzowaniu publikacji w kwartalniku „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”:

1. Do oceny każdej publikacji Kolegium Redakcyjne powołuje co najmniej dwóch recenzentów zewnętrznych, czyli specjalistów wywodzących się spoza Uczelni Łazarskiego.
2. Jeden z wymienionych dwóch recenzentów musi pochodzić z zagranicznych ośrodków naukowo-badawczych.
3. W postępowaniu recenzyjnym obowiązuje tzw. *double-blind peer review process*, czyli zasada, że autor publikacji i jej recenzenci nie znają swoich tożsamości.
4. Recenzenci składają pisemne oświadczenia o niewystępowaniu konfliktu interesów, jeśli chodzi o ich relacje z autorami recenzowanych tekstów.
5. Recenzja ma formę pisemną i kończy się jednoznacznym wnioskiem dotyczącym dopuszczenia publikacji do druku lub jej odrzucenia.
6. Powyższa procedura i zasady recenzowania publikacji są podawane do publicznej wiadomości na stronach internetowych kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”.
7. Nazwiska recenzentów poszczególnych publikacji nie są podawane do publicznej wiadomości, natomiast są ujawniane dane recenzenta każdego numeru kwartalnika.

Procedury i zasady recenzowania są zgodne z wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Redaktor naczelny
dr Adrian Chojan

INFORMATION FOR AUTHORS SUBMITTING ARTICLES TO *ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT*

1. The quarterly accepts original unpublished scientific articles devoted to issues within a broad field of economics and political studies as well as management. Submitted manuscripts should provide substantial theoretical generalisations. The journal also publishes reviews and reports on academic life. The submission of an article means the author approves of and follows commonly accepted rules of publication ethics and publication malpractice. Articles are subject to evaluation by two reviewers and their positive opinion is a condition for their publication.
2. Manuscripts should be submitted in one copy of a standard typescript (30 lines of 60 characters each, i.e. ca. 1,800 characters per page) together with a digital version saved on a data storage device and emailed to wydawnictwo@lazarski.edu.pl.
3. Footnotes should be placed at the bottom of a page providing the initials of the author's given name and surname, the year of publication, the title, the name of a journal or a publisher, the place of publication (in case of books) and a page number.

In case of books with multiple authors, give the first name and surname of their editors. Online material is to be described in the same way as articles in print journals or books followed by a URL and the date of access. It is also necessary to add a bibliography after the article text. Detailed information for authors is published on the Lazarski University Publishing House website: <https://www.lazarski.pl/pl/nauka-i-badania/oficyna-wydawnicza/infomacje-dla-autorow>.
4. Photographs and drawings can be submitted in the original version (for scanning) or saved in TIFF, GIF and BMP formats.
5. An article should be accompanied by references, key words, and abstract informing about its aim, methodology, work outcomes and conclusions. An abstract should not exceed 20 lines of typescript.
6. An article should be in the range between 18 and 25 pages of a standard typescript (not including references) and a review, scientific news or information 12 pages.
7. The editor reserves the right to introduce changes in the manuscript submitted for publication, e.g. shorten it, change the title and subheadings as well as correct the style.
8. A manuscript shall contain the author's full given name and surname, their residence address with the telephone/fax number, their email address, the scientific degree or title and the name of the scientific institution the author works for.

ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT PUBLICATION REVIEW PROCEDURE

1. The Editorial Board appoints at least two independent reviewers, i.e. specialists who are not Lazarski University employees, to evaluate each publication
 2. One of the two reviewers shall be an employee of a foreign research centre.
 3. The reviewing procedure is a so-called double-blind peer review process, i.e. follows a rule that an author and reviewers do not know their identity.
 4. Reviewers submit written declarations of non-existence of a conflict of interests in their relations with the authors of articles being reviewed.
 5. A review must be developed in writing and provide an unambiguous recommendation to accept a manuscript for publication or decline it.
 6. The above procedure and rules of reviewing are published on the *Economic and Political Thought* website
 7. The names of reviewers of particular publications are not revealed. However, the name of the reviewer of each quarterly issue is publicised.
- The above procedures and reviewing principles conform to the directives of the Ministry of Science and Higher Education.

Editor-in-chief
dr Adrian Chojan

Uczelnia Łazarskiego rozpoczęła działalność 1 października 1993 r. Dziś jest to jedna z najbardziej prestiżowych niepublicznych uczelni w Polsce. Prowadzi studia na siedmiu kierunkach: prawo, administracja, stosunki międzynarodowe, ekonomia, finanse i rachunkowość, zarządzanie oraz kierunek lekarski.

W 2006 r. Uczelnia uzyskała uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora nauk prawnych, w 2016 r. uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych, a obecnie czyni starania o uzyskanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych i w dziedzinie nauk społecznych w zakresie nauk o polityce. Od 2012 r. na kierunku stosunków międzynarodowych działa Centrum Naukowe Uczelni Łazarskiego i Instytutu Studiów Politycznych PAN. Kierunek ten w 2016 r. uzyskał ocenę wyróżniającą Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Uczelnię Łazarskiego wyróżnia wysoki stopień umiędzynarodowienia; prowadzi w języku angielskim studia I i II stopnia w trybie stacjonarnym na trzech kierunkach: ekonomia, stosunki międzynarodowe i zarządzanie. Cztery programy studiów otrzymały akredytację Coventry University z Wielkiej Brytanii – ich absolwenci otrzymują dwa dyplomy: polski i angielski. Uczelnia prowadzi też współpracę z prestiżowymi uniwersytetami amerykańskimi: Georgetown University w Waszyngtonie, University of Kentucky w Lexington i University of Wisconsin w La Crosse.

Nasza Uczelnia zajmuje trzecie miejsce w rankingach uczelni niepublicznych, a Wydział Prawa i Administracji od wielu lat jest liderem w rankingach wydziałów prawa uczelni niepublicznych. Realizowane u nas programy nauczania są współtworzone z wybitnymi praktykami i odpowiadają oczekiwaniom pracodawców. Dzięki temu 96% naszych absolwentów znajduje pracę w trakcie lub zaraz po studiach.

W ramach Uczelni działa również Centrum Kształcenia Podyplomowego, oferujące wysokiej jakości usługi z zakresu kształcenia podyplomowego, szkoleń i doradztwa dla firm, instytucji oraz jednostek administracji państwowej i samorządowej. Absolwentom studiów prawniczych oferujemy anglojęzyczne studia LLM (odpowiednik MBA), umożliwiające zdobycie międzynarodowego dyplomu prawniczego.

Wykładowcy Uczelni to znani w kraju i za granicą dydaktycy, którzy łączą pracę naukową z doświadczeniem zdobytym w renomowanych i cenionych na rynku firmach i instytucjach. To również znakomici profesorowie z Wielkiej Brytanii, Niemiec i ze Stanów Zjednoczonych.

Uczelnia Łazarskiego posiada certyfikaty „Wiarygodna Szkoła”, „Uczelnia walcząca z plagiatami”, „Dobra Uczelnia, Dobra Praca” oraz „Uczelnia Liderów”.